

VENICE

PROCEEDINGS BOOK

SOCRATES 7TH APPLIED AND SOCIAL SCIENCES CONGRESS

20-23 JULY 2023 / VENICE – ITALY

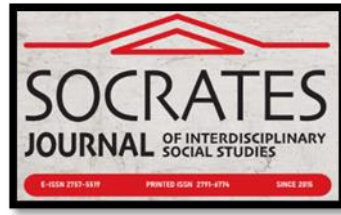
Editor:
Assoc. Prof. Dr. Nuran VARIŞLI

2023

SOCRATES 7TH APPLIED AND SOCIAL SCIENCES CONGRESS

20-23 JULY 2023

VENICE –ITALY

PROCEEDINGS BOOK

EDITOR

Assoc. Prof. Dr. Nuran VARIŞLI

by

AKADEMİK PAYLAŞIM PLATFORMU PUBLISHING HOUSE®

All rights of this book belong akademik Paylaşım
Platformu Publishing House
Authors are responsible both ethically and juridically
APP Publications – 2023©
Issued: 10.08.2023

ISBN: 978-625-6997-14-1

CONGRESS ID

CONGRESS TITLE

SOCRATES 7th APPLIED AND SOCIALSCIENCES CONGRESS

DATE and PLACE

July 20-23, 2023 / Venice, ITALY

ORGANIZATION

UBS-Institute of International Scientific Research and Strategy Development Association,
TürkiyeAkademik Paylaşım Platformu Eğitim Ltd.Şti.,Ankara,Türkiye

CONGRESS HONORARY BOARD MEMBERS

Prof. Dr.Gülzar İBRAHİMOVA

President of the Congress

Dr. Nadire KANTARCIOĞLU

President of the UBS Institute

CONGRESS CHAIRS

Assoc.Prof.Dr. Nuran VARIŞLI

CONGRESS COORDINATOR

Erinç KUYUCUOĞLU

NUMBER of ACCEPTED PAPERS-29

(Türkiye-14, Other Countries-15)

PARTICIPANTS COUNTRY-12

Türkiye,Morocco, Italy, Pakistan, Thailand, Laos, Nigeria, Georgia, India, U.K.,
Colombia,Austria

PRESENTATION

Oral presentation

EVALUATION PROCESS

All applications have undergone a double-blind peer review process

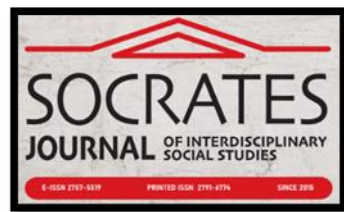
ORGANIZING BOARD MEMBERS

Doç. Abdulkadir Kırbaş -Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi
Doç. Melda Medine SUNAY- Bursa Teknik Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi
Doç.Dr.Nuran VARIŞLI – Sosyal Güvenlik Kurumu
Doç. Mesut BULUT- Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi
Dr.Volkan Karacaoğlan -Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Farmasötik Toksikoloji
Dr. Öğretim Üyesi Muhit Tölegen- Ahmet Yesevi Üniversitesi/Kazakistan
Dr.Volkan Karacaoğlan Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Farmasötik Toksikoloji
Dr. Öğretim Üyesi Jale COŞKUN- İstanbul Aydın Üniversitesi
Samir HUMBATOV, Uluslararası İlişkiler ve Diploması Araştırmaları Merkezi başkanı
Dr. Meryem ARSLAN, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi
Dr. Leman KUZU- İstanbul Kültür Üniversitesi
Dr.Zehra Fırat Ostim Teknik Üniversitesi
Dr. Ender ÖZEREN Dicle Üniversitesi
Dr.Aslı KAYA

SCIENTIFIC BOARD MEMBERS

Prof.Dr.Ainur NOGAYEVA, L.N.Gumilev Avrasya Milli Üniversitesi (Kazakistan)-Erzincan Binali Üniversitesi (Türkiye)
Prof.Dr.Almaz Ülvi BİNNATOVA, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası
Prof.Dr.Arzu KARACA, Munzur Üniversitesi
Prof.Dr.Gülizar Sümer ÇAKIR, İnönü Üniversitesi
Prof.Dr.Naci ŞAHİN, Yozgat Bozok Üniversitesi
Prof.Dr.Recep YÜCEL, Kırıkkale Üniversitesi
Prof.Dr.Şebnem YÜCEL, Yücel-Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Selçuk BALI, Selçuk Üniversitesi
Prof.Dr. Sinem SOMUNOĞLU İKİNCİ Bursa Uludağ Üniversitesi
Prof. Saber Mohamed Abd-Allah, Reproductive Biology & Genetics Society, Singapore
Prof.(Dr.) Mwafaq M. DANDAN, Aljouf University, Kingdom of Saudi Arabia
Prof.(Dr.)Basim ALHADİDİ, Albalqa Applied University, Jordan
Prof.(Dr.)Ashraf M. A. AHMAD, Princess Sumya University for Technology, Amman
Prof.(Dr.)Raymond KOSALA, The Loseph Wibowo Center for Advanced Learning, Jakarta, Indonesia
Prof.Dr.Yaşar Hamza OCAK, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi
Prof.Dr.Wen-Lin YANG, Dean, National University of Tainan, Taiwan
Prof. Dr. Müjdat AVCI, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi
Doç.Dr.Ali ARSLANOĞLU, Sağlık Bilimleri Üniversitesi
Doç.Dr.Aytekin ZEYNALOVA, Bakü Devlet Üniversitesi
Doç.Dr.Fahri ÖZSUNGUR, Mersin Üniversitesi
Doç.Dr.Fatma KÖPRÜLÜ, Yakın Doğu Üniversitesi
Doç. Dr. Gizem Erdoğan AYDIN, İzmir Demokrasi Üniversitesi
Doç.Dr.Melda Medine SUNAY, Bursa Teknik Üniversitesi
Doç.Dr. Mesut BULUT Atatürk Üniversitesi
Doç.Dr. Abdulkadir KIRBAŞ Atatürk Üniversitesi
Doç.Dr. Hilal YILDIRIR KESER Bursa Teknik Üniversitesi
Doç.Dr.Murteza HASANOĞLU, Azərbaycan Devlet İdarecilik Akademisi
Doç.Dr.Mustafa Can SAMIRKAŞ, Mersin Üniversitesi
Doç.Dr.Rukiye Mehtap ÖZLÜ, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Doç.Dr.Said Alpagut ŞENEL, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Doç.Dr.Sevgi SÜMERLİ SARIGÜL, Kayseri Üniversitesi
Doç.Dr.Süleyman Emre ÖZCAN, Celal Bayar Üniversitesi
Doç.Dr.Yeşim Üstün AKSOY, Yakındoğu Üniversitesi
Doç.Dr.Zeliha TEKİN, Muş Alparslan Üniversitesi
Doç.Dr.Zeynep KÖSE, Hasan Kalyoncu Üniversitesi
Doç. Dr. H.Burçin HENDEN ŞOLT Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi

***SOCRATES 7TH INTERNATIONAL
EDUCATION, BUSINESS,
ECONOMICS AND SOCIAL
SCIENCES CONGRESS
20-23 JULY 2023
VENICE – ITALY***

CONGRESS PROGRAM

Zoom Meeting ID: 882 5102 1918

Parola: 010201

Zoom Passcode:

<https://us06web.zoom.us/j/88251021918?pwd=TDJTeEpBdGN3ditsaGJmVVVRWEpFdz09>

IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

- To be able to make a meeting online, login via <https://zoom.us/join> site, enter ID instead of “Meeting ID or Personal Link Name” and solidify the session.
- The presentation will have **15 minutes** (including questions and answers).
- The Zoom application is free and no need to create an account.
- The Zoom application can be used without registration.
- The application works on tablets, phones and PCs.
- Speakers must be connected to the session **10 minutes before** the presentation time.
- All congress participants can connect live and listen to all sessions.
- During the session, your camera should be turned on at least %70 of session period
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

TECHNICAL INFORMATION

- Make sure your computer has a microphone and is working.
- You should be able to use screen sharing feature in Zoom.
- Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

**Before you login to Zoom please indicate your name surname and hall number,
exp. Hall-1 Ayşe ERDEM**

ÖNEMLİ, DİKKATLE OKUYUNUZ LÜTFEN

- Kongremizde Yazım Kurallarına uygun gönderilmiş ve bilim kurulundan geçen bildiriler için online (video konferans sistemi üzerinden) sunum imkanı sağlanmıştır.
- Sunumlar için **15 dakika** (soru ve cevaplar dahil) süre ayrılmıştır.
- Online sunum yapabilmek için <https://zoom.us/join> sitesi üzerinden giriş yaparak “Meeting ID or Personal Link Name” yerine ID numarasını girerek oturuma katılabilirsiniz.
- Zoom uygulaması ücretsizdir ve hesap oluşturmaya gerek yoktur.
- Zoom uygulaması kaydolmadan kullanılabilir.
- Uygulama tablet, telefon ve PC’lerde çalışıyor.
- Her oturumdaki sunucular, sunum saatinden **10 dk öncesinde** oturuma bağlanmış olmaları gerekmektedir.
- Tüm kongre katılımcıları canlı bağlanarak tüm oturumları dinleyebilir.
- Moderatör – oturumdaki sunum ve bilimsel tartışma (soru-cevap) kısmından sorumludur.

TEKNİK BİLGİLER

- Bilgisayarınızda mikrofon olduğuna ve çalıştığına emin olun.
- Zoom'da ekran paylaşma özelliğine kullanabilmelisiniz.
- Katılım belgeleri kongre sonunda tarafınıza pdf olarak gönderilecektir
- Kongre programında yer ve saat değişikliği gibi talepler dikkate alınmayacaktır

Zoom'a giriş yaparken önce lütfen adınızı, soyadınızı ve SALON numaranızı yazınız

Örnek: Salon-1,Ayşe ERDEM

Face to face PRESENTATIONS

22.07.2023

	VENICE LOCAL TIME		ANKARA YEREL SAAT
	14 ⁰⁰ : 16 ⁰⁰		15 ⁰⁰ : 17 ⁰⁰

HEAD OF SESSION: Assoc. Prof. Dr. Melda Medine SUNAY

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Assoc. Prof. Dr. Melda MEDİNE SUNAY Ayşe BAYAR Meryem GÜLEÇ KAYA	Bursa Teknik Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi	<i>LIFE SATISFACTION IN GIRLS AND BOYS IN THE CONTEXT OF GENDER ROLE</i>
Assoc. Prof. Dr. Melda MEDİNE SUNAY Özge ALP	Bursa Teknik Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi	<i>THE EFFECT OF HUMAN RESOURCES PRACTICES ON EMPLOYEE ENGAGEMENT</i>
Miss. Djedda TAKOUACHET Prof. Dr. Mohammed NAOUA	University of El Oued, Morocco	<i>ASSESSMENT CHALLENGES IN THE FLIPPED CLASSROOM: STRATEGIES FOR ENHANCING THE CRITERIA OF VALIDITY AND RELIABILITY</i>
Assoc. Prof. Dr. Nuran VARIŞLI	Sosyal Güvenlik Kurumu ,TÜRKİYE	<i>HUMAN RESOURCES MANAGEMENT IN TOURISM BUSINESSES - A STUDY IN MUGLA PROVINCE</i>
Asist.Prof.Dr. Nadire KANTARCIOĞLU	UBS ENSTITUTE TÜRKİYE	<i>THE IMPACT OF FLEXIBLE WORK MODELS ON BUSINESS PERFORMANCE: AN EXAMINATION IN THE POST- COVID-19 ERA</i>
Lucie KOOLE Sonia FADDEN	Aosta Valley University, ITALY	<i>GREENING OF SUPPLY CHAINS: BENEFITS AND CHALLENGES FACED</i>

ONLINE PRESENTATIONS

22.07.2023 / Session-1, Hall-1

VENICE LOCAL TIME

14⁰⁰ : 16⁰⁰

ANKARA YEREL SAAT

15⁰⁰ : 17⁰⁰

HEAD OF SESSION: Asist. Prof. Dr. SİNEM ŞAHNAGİL

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Asist. Prof. Dr. SİNEM ŞAHNAGİL	Balikesir University, TÜRKİYE	POST PANOPTICON ERA: DIGITALIZATION AS A NEW VERSION OF SURVEILLANCE
Derya ÇİÇEK	Izmir University of Economics, TÜRKİYE	THE IMPACT OF HOME SERVICE ROBOTS' ANTHROPOMORPHISM LEVEL ON CONSUMER ATTITUDE
Rest. Asst. Havva ERŞAHİN KAPICI	Ankara University DTCF, TÜRKİYE	TWO DISTINCT TRADITIONS OF HARMONY IN ANCIENT CHINA
Rest. Asst. MERT AYDOĞAN	Istanbul Commerce University, TÜRKİYE	EXAMINATION OF ORGANIZATIONAL JUSTICE CONCEPT BY BIBLIOMETRIC ANALYSIS
Zohaib Hassan SAIN	Superior University, Pakistan	THE INFLUENCE OF INFORMATION TECHNOLOGY ON HIGHER EDUCATION IN PAKISTAN
Zohaib Hassan SAIN	Superior University, Pakistan	BLENDED LEARNING ADOPTION IN PAKISTANI UNIVERSITIES: CHALLENGES AND RECOMMENDATIONS
ASİST. PROF.DR. MESUT ÖZTIRAK	İstanbul Esenyurt University, TÜRKİYE	DATA MINING IN MANAGEMENT AND STRATEGY: VALUE CREATION POTENTIAL FOR BUSINESSES
Dr.Ayşegül ÖZKAN	İstanbul Aydın University, TÜRKİYE	THE INFLUENCE OF TRANSFORMATIONAL LEADERSHIP ON EMPLOYEE CREATIVITY AND ORGANIZATIONAL INNOVATION: A THEORETICAL PERSPECTIVE
Assist. Prof. Dr. Ayşe Meriç YAZICI	Istanbul Gelisim University, TÜRKİYE	NAVIGATING THE GREEN TRANSITION: A THEORETICAL EXPLORATION OF SUSTAINABLE AND ETHICAL ORGANIZATIONAL PRACTICES

ONLINE PRESENTATIONS 22.07.2023 / Session-1, Hall-2

VENICE LOCAL TIME

14⁰⁰ : 16⁰⁰

ANKARA YEREL SAAT

15⁰⁰ : 17⁰⁰

HEAD OF SESSION: Assoc. Prof. Dr. Ender ÖZEREN

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Hasan ÖZKAN	İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü	<i>ADAPTING TO CHANGE: THE EVOLUTION OF PROJECT MANAGEMENT IN THE SHUBAR LIGHT ELECTRIC VEHICLE INITIATIVE</i>
Dr. Mohd Safi DAR	Kaşmir, Pakistan	<i>SAFFRON USE IN TEXTILE SECTOR: THE CASE OF KASHMIR REGION</i>
Dr Rey TY	Department of Peace Studies, International College, Payap University, Thailand	<i>COMPREHENSIVE MODELS OF PEACE EDUCATION</i>
Meltem KÜÇÜKAHMETLER Prof. Dr. Sönmez GİRGİN	Gazi Üniversitesi	<i>VIEWS OF SCIENCE TEACHERS ON ELECTROMAGNETIC POLLUTION KNOWLEDGE AND EDUCATION</i>
Bachiong INTHAVONGSA Bounmy SENHUK Soulichanh LUANGSOMBATH	Salavan Teacher Training College, Laos Naxaytong Upper Secondary School	<i>THE ROLE OF INTERNSHIP IN MATHEMATICS TEACHING AT GRADE 2ND, VARPI PRIMARY SCHOOL, SALAVAN PROVINCE, LAOS.</i>
Assist. Prof. Dr. Leyla İÇERLİ Dr. Gül BİLEN	Aksaray Üniversitesi Aksaray İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü	<i>DISASTER PSYCHOLOGY AND PSYCHOLOGICAL STRENGTH: RAISING RESILIENCE AND RECOVERY</i>
Sunday AMAIZE	Department of Special Education, University of Ibadan, Nigeria	<i>BARRIERS TO MARITAL EXPECTATION AMONG INDIVIDUALS WITH HEARING IMPAIRMENT IN OYO STATE</i>
Shorena PHARJANI	Tbilisi State University, Georgia	<i>FOREIGN DIRECT INVESTMENT ON ECONOMIC GROWTH BY INDUSTRIES IN CENTRAL AND EASTERN</i>

ONLINE PRESENTATIONS

22.07.2023 / Session-1, Hall-3

VENICE LOCAL TIME

14⁰⁰ : 16⁰⁰

ANKARA YEREL SAAT

15⁰⁰ : 17⁰⁰

HEAD OF SESSION: Rupert WARD

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Chalernpol TAPSAI	Suan Sunandha Rajabhat University UThong Nok Road, Dusit Bangkok 10300, Thailand	<i>THE DEVELOPMENT OF ONLINE LESSONS IN INTEGRATION MODEL</i>
Syed Shadab Ali Dr Monisa Satiri	Islamic University of Science and Technology Awantipora, J & K, 192122, India	<i>UNDERSTANDING THE ROLE OF SOCIAL MEDIA PR IN TOURISM: A CASE STUDY OF J&K TOURISM</i>
ANJALI GHOS	PSYCHOLOGY RESEARCH UNIT, INDIA	<i>EXPLORING LIFE MEANINGFULNESS AND ITS PSYCHOSOCIAL CORRELATES AMONG RECOVERING SUBSTANCE USERS – AN INDIAN PERSPECTIVE</i>
ERIKA RUIZ NESTOR ORTIZ	University of de Santander - Colombia	<i>LEAN HEALTHCARE: BARRIERS AND ENABLERS IN THE COLOMBIAN CONTEXT</i>
Volker Koch	Graz University of Technology, Austria	<i>EDUCATION OF PURCHASING PROFESSIONALS IN AUSTRIA: COMPETENCE BASED VIEW</i>
Natalia Moreira Trevor Harper	University of Manchester's School of Materials, Manchester, U.K.	<i>CUSTOMER INVOLVEMENT IN THE DEVELOPMENT OF NEW SUSTAINABLE PRODUCTS: A REVIEW OF THE LITERATURE</i>

PHOTO GALLERY

Zoom Toplantı - Hall-1

Müziyenler için Original Ses: Kapalı

Kalan: 09:21:32

Görüntü

Hall-1 Sinem Şatnağlı

Nadire Kantarcıoğlu

H1-Arç. Gör. Havva Erşahin Kapıcı

Hall-1 AYŞEGÜL ÖZKAN

Hall-1 Dr. Mesut Öztirak

Zohaib Hassan Sain - S1, H1

Sesi aç Videoyu Durdur

Katılımcılar

Sohbet

Ekranı paylaş

Kayıtlı Duraklat/Durdur

Alt Yazıları Göster

Ara Odalar

Reaksiyonlar

Uygulamalar

Beyaz Tahtalar

Odadan Çık

34°C Güneşli

Ara

TUR

02:34 22.07.2023

Zoom Toplantı

Müziyenler için Original Ses: Kapalı

Görüntü

H2 S1 Mert Aydoğan

Nadire Kantarcıoğlu

Volkan Karacaoğlu

Hall-4 Hasan Özkan

Lee Sombuth

Zhuldyz Sakhi

Dr Rey Ty (Thailand)

UBS ENSTİTÜ

UBS ENSTİTÜ

Hall-2 Derya ÇİÇEK

Zohaib Hassan Sain - S1, H1

hall-2 observer

Ayşe Meriç Yazıcı

Hall-1 Sinem Şatnağlı

Salon2- Dr.Gül B...

Djedda Takouat...

Djedda Takouatset. Hall N, 2

Dr. Mesut Öztirak

Sesize al

Videoyu Durdur

Güvenlik

Katılımcılar

Sohbet

Ekranı paylaş

Kayıtlı

Alt Yazıları Göster

Ara Odalar

Reaksiyonlar

Uygulamalar

Beyaz Tahtalar

Ayrı!

33°C Güneşli

Ara

TUR

01:55 22.07.2023

Zoom Toplantı

Müzisyenler için Orijinal Ses: Kapalı Kaydediliyor...

Kalan: 09:18:11

5th International Anatolian SRC (Presentation 2) - PowerPoint (Product Activation Failed)

FINDINGS

Research Question 1: What difficulties do students encounter when utilizing blended learning at the University level in Pakistan?

Most of the surveyed students encountered difficulties when using blended learning in universities. According to **Figure 2**, a large proportion of the participants agreed that they faced various challenges while using blended learning, such as:

- 83% agreed a lack of motivation
- 91% agreed a lack of technical support
- 93% agreed that there was a lack of institutional policies
- 67% agreed that they had a lack of time
- However, 72% agreed that a lack of skills was a barrier to using blended learning.

Slide 8 of 16 (2)

34°C Güneşli

Ara

TUR 02:38 22.07.2023

Hall-1 Sinem Sahnalı

Nadire Kantarcioğlu

H1-H1-Ars. Gör. Havva Ersahin Kapici

Hall 1 -Dr. Mesut Oztrak

Hall 1- AYŞEGÜL ÖZKAN

Zohaib Hassan Sain - S1_H1

Zoom Toplantı - Hall-1

Müzisyenler için Orijinal Ses: Kapalı

Kalan: 09:57:10 Gözetile

Hall-1 Sinem Sahnalı

Nadire Kantarcioğlu

Hall 1 -Dr. Mesut Oztrak

Volkan Karacaoğlan

Hall 1- AYŞEGÜL ÖZKAN

S1-H1-Ars. Gör. Havva Ersahin Kapici

Zohaib Hassan Sain - S1_H1

Sesi aç Videoyu Durdur Katılımcılar Sohbet Ekranı paylaş Kaydet Alt Yazıları Göster Ara Odalar Reaksiyonlar Uygulamalar Beyaz Tahtalar Odadan Çık

33°C Güneşli

Ara

TUR 01:59 22.07.2023

Müzisyenler için Original Ses: Kapalı Kaydediliyor... Hall 1 Sinem Şahnigil ekranını görüntüyorsunuz Seçenekleri Görüntüle Kalar: 09:47:54 Görüntüle

Çalışmanın amacı

Bentham ve Foucault ile özdeşleşen panoptikönan temelde, geniş baskı kontrol edilebilirliği düşüncesine yer almaktadır. Bu hapishane tasarımdan yola çıkan panoptikondaki gözetim günümüzde sanal ve veri odaklı bir yapıya evrilmiştir. Eski den baskı ile yapılan gözetim, bu yeni panoptikonda yerini yazıya ve görselliğe bırakmıştır. Büyük insanın baskı veya baskıya şiddetle fakat görselli olarak sergilenmiş, bir yandan herkesin herkesi gözetim altında tuttuğu bir yapı oluşturarak diğer yandan denetimle sarımsak kazandırmak isteyen idarecilerin toplumsal yazıya yeni emrecek kolaylaştırmaktadır.

İdarecilerin panoptikön ile bireyler üzerinde baskı bir tavla yarattığı gözetimin günümüzde artık dijitalleşme ile bireyler tarafından nasıl bizzat ve gönüllü olarak yapıldığı ortaya çıkmıştır. Çalışmada dijitalleşmenin zor kullanmak yerine baskıya yaratanakı toplumsal hükümetçi taraftan hareket edilmiş, post panoptikön olarak adlandırılacak bu dönemde ortaya çıkan yeni gözetim pratiklerinin genel olarak toplumsal yazı için oluşturduğu tehditler değerlendirilmiştir.

Hall 1 Sinem Şahnigil
Nadire Kantarcioğlu
Hall 1 - Dr. Mesut Öztürk
Hall 1 - AYŞEGÜL ÖZKAN
H1-Arg. Gör. Havva Ersahin Kapıcı
Zohaib Hassan Sain - S1, H1

Sesi aç Videoyu Durdur Katılımcılar 6 Sohbet Ekranı paylaş Kaydı Duraklat/Durdur Alt Yazıları Göster Ara Odalar Reaksiyonlar Uygulamalar Beyaz Tahtalar Odadan Çık

Zoom Toplantı Müzisyenler için Original Ses: Kapalı Kaydediliyor... Kalar: 09:39:33

Konfüçyüs

Düşünce okulları arasındaki en etkili okul Konfüçyüsçülüktür. Kurucusu Konfüçyüs'tür. Konfüçyüs, İlkbahar-Sonbahar Dönemi'nin son yıllarında (M.Ö. 551-479) Lu Beyliği'nde yaşamıştır. Eski Çin'de eğitimin saray dışına çıkarak yaygınlaşmasında büyük etkisi bulunan bir eğitimci ve âlimdir. Xia, Shang ve Zhou Hanedanlığı zamanlarına ait kültür ve düşün eserlerini toplayarak binlerce yılın mirasını devralmış; bu eserlerde yaptığı düzenlemeler ile okunabilmelerine olanak sağlamıştır.

Kendi sözleriyle ifade ettiği üzere O "bir kaynak değil, aktarıcıdır." Kadim metinler üzerine yaptığı çalışmalar düşüncelerini etkilemiş; sonuç olarak İlkbahar-Sonbahar Dönemi'nde beylikler arasında çıkan savaşları, geleneksel ilkelerin, "Tören Kuralları"nın bozulmasına bağlamıştır.

Hall 1 Sinem Şahnigil
Nadire Kantarci...
Nadire Kantarcioğlu
H1-Arg. Gör. Havva Ersahin Kapıcı
Hall 1 - AYŞEGÜL ÖZKAN
Hall 1 - Dr. Mesut Öztürk
Zohaib Hassan Sain - S1, H1

33°C Güneşli Ara 02:16 22.07.2023

Zoom Toplantı - Hall-1

Müziyenler için Original Ses: Kapalı

Kaydediliyor...

H1-Arş. Gör. Havva Ersahin Kap... ekranını görüntüleyorsunuz

Seçenekleri Görüntüle

Kalan: 09:38:57

Görüntüle

Konfüçyüs

Düşünce okulları arasındaki en etkili okul Konfüçyüsçülüktür. Kurucusu Konfüçyüs'tür. Konfüçyüs, İlkbahar-Sonbahar Dönemi'nin son yıllarında (M.Ö. 551-479) Lu Beyliği'nde yaşamıştır. Eski Çin'de eğitimin saray dışına çıkarak yaygınlaşmasında büyük etkisi bulunan bir eğitimci ve âlimdir. Xia, Shang ve Zhou Hanedanlığı zamanlarına ait kültür ve düşün eserlerini toplayarak binlerce yılın mirasını devralmış; bu eserlerde yaptığı düzenlemeler ile okunabilmelerine olanak sağlamıştır.

Kendi sözleriyle ifade ettiği üzere O "bir kaynak değil, aktarıcıdır." Kadim metinler üzerine yaptığı çalışmalar düşüncelerini etkilemiş; sonuç olarak İlkbahar-Sonbahar Dönemi'nde beylikler arasında çıkan savaşları, geleneksel ilkelerin, "Tören Kuralları"nın bozulmasına bağlamıştır.

Hall-1: Sinem Şahnaçlı

Nadire Kantarcıoğlu

H1-Arş. Gör. Havva Ersahin Kapıcı

Hall-1: AYŞEGÜL ÖZKAN

Hall-1 -Dr. Mesut Öztürk

Ses/Açmayı İste

Zohaib Hassan Sain - ST, H1

Sesi aç Videoyu Durdur

Katılımcılar

Sohbet

Ekranı paylaş

Kayıtlı Duraklat/Durdur

Alt Yazıları Göster

Ara Odalar

Reaksiyonlar

Uygulamalar

Be Yaz Tahtalar

Odadan Çık

34°C Güneşli

Ara

TUR

02:17 22.07.2023

Zoom Toplantı

Müziyenler için Original Ses: Kapalı

Kaydediliyor...

Kalan: 09:27:28

Media Player

Eight Planets

BLENDLED LEARNING ADOPTION IN PAKISTANI UNIVERSITIES: CHALLENGES AND RECOMMENDATIONS

Zohaib Hassan Sain

Pakistan

SOCRATES 7TH International Congress 2023 (Video 1)

Hall-1: Sinem Şahnaçlı

Nadire Kantarcıoğlu

H1-Arş. Gör. Havva Ersahin Kapıcı

Hall-1: AYŞEGÜL ÖZKAN

Hall-1 -Dr. Mesut Öztürk

Zohaib Hassan Sain - ST, H1

34°C Güneşli

Ara

TUR

02:28 22.07.2023

Zoom Toplantı - Hall-1

Hall 1 - Dr. Mesut Öztirak ekranını görüntülüyorsunuz

Seçenekleri Görüntüle

Müziyenler için Orijinal Ses: Kapalı

Kaydediliyor...

Kalan: 09:12:38

Görüntüle

7.SOKRATES ULUSLARARASI EĞİTİM, İŞLETME VE İKTİSAT SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ

YÖNETİM VE STRATEJİ ALANINDA VERİ MADENCİLİĞİ:
İŞLETMELER İÇİN DEĞER YARATMA POTANSİYELİ

Dr. Öğr. Üyesi Mesut ÖZTIRAK

İstanbul Esenyurt Üniversitesi
İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi
Elektronik Ticaret ve Yönetimi Bölümü

Hall-1 Sinem Şahnagil

Nadire Kantarcioğlu

H1-Ary. Gör. Havva Ersahin Kapiçi

Hall 1 - Dr. Mesut Öztirak

Hall 1 - AYŞEGÜL ÖZKAN

Sesi aç Videoyu Durdur

Katılımcılar

Sohbet

Ekranı paylaş

Kayıtlı Duraklat/Durdur

Alt Yazıları Göster

Ara Odalar

Reaksiyonlar

Uygulamalar

Be Yaz Tahtalar

Odadan Çık

34°C Güneşli

Ara

TUR

02:43 22.07.2023

Zoom Toplantı - Hall-1

Kalan: 09:04:09

Görüntüle

Hall-1 Sinem Şahnagil

Nadire Kantarcioğlu

H1-Ary. Gör. Havva Ersahin Kapiçi

Hall 1 - Dr. Mesut Öztirak

Hall 1 - AYŞEGÜL ÖZKAN

Zohaib Hassan Sain - SI_H1

Sesi aç Videoyu Durdur

Katılımcılar

Sohbet

Ekranı paylaş

Kayıtlı Duraklat/Durdur

Alt Yazıları Göster

Ara Odalar

Reaksiyonlar

Uygulamalar

Be Yaz Tahtalar

Odadan Çık

34°C Güneşli

Ara

TUR

02:52 22.07.2023

Zoom Toplantı

Müzisyenler için Orjinal Ses: Kapalı

Kaydediliyor...

Kalan: 09:03:43

PowerPoint

DÖNÜŞÜMCÜ LİDERLİĞİN ÇALIŞAN YARATICILIĞINA VE ÖRGÜTSEL YENİLİĞE ETKİSİ: TEORİK BİR PERSPEKTİF

THE INFLUENCE OF TRANSFORMATIONAL LEADERSHIP ON EMPLOYEE CREATIVITY AND ORGANIZATIONAL INNOVATION: A THEORETICAL PERSPECTIVE

Dr. Ayşegül Özkan

Hali-1 Sinem Şahnağlı

Nadire Kantarcıoğlu

H1-Arg. Gör. Havva Erşahin Kapıcı

Hali-1-AYŞEGÜL ÖZKAN

Hali-1-Dr. Mesut Öztürk

Zohaib Hassan Sain - SI, H1

34°C Sıcak hava

Ara

TUR

02:52 22.07.2023

Zoom Toplantı - Hall-1

Müzisyenler için Orjinal Ses: Kapalı

Kaydediliyor...

Kalan: 08:52:57

Görüntüle

Hali-1 Sinem Şahnağlı

Nadire Kantarcıoğlu

Hali-1-AYŞEGÜL ÖZKAN

H1-Arg. Gör. Havva Erşahin Kapıcı

Hali-1-Dr. Mesut Öztürk

Sesi aç

Videoyu Durdur

Katılımcılar

Sohbet

Ekranı paylaş

Kaydı Durdur/Durdur

Alt Yazıları Göster

Ara Odalar

Reaksiyonlar

Uygulamalar

Be Yaz Tahtalar

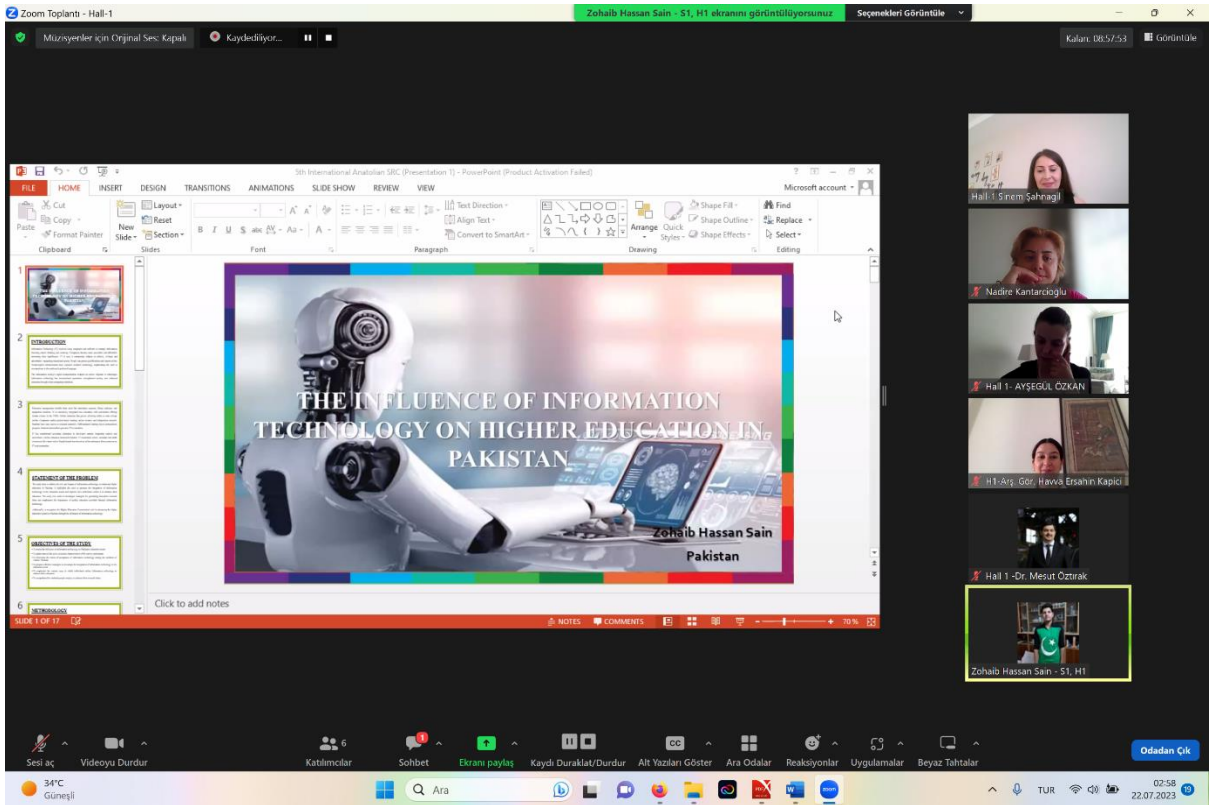
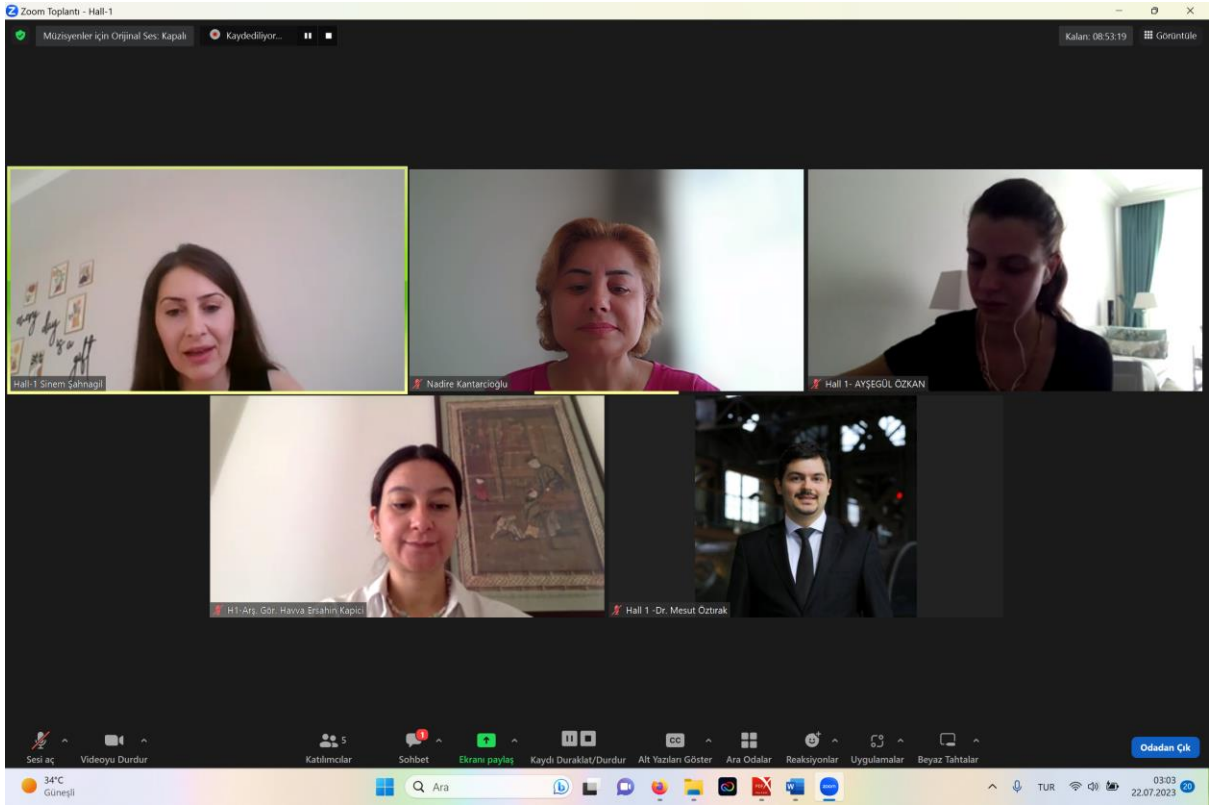
Odadan Çık

34°C Güneşli

Ara

TUR

03:03 22.07.2023

*SOCRATES 7th INTERNATIONAL EDUCATION, BUSINESS, ECONOMICS
AND SOCIAL SCIENCES CONGRESS
20-23 JULY 2023
VENICE – ITALY*

CONTENT

CONFERENCE ID	I
SCIENTIFIC COMMITTEE	II
PHOTO GALLERY	III
PROGRAM	IV
CONTENT	V

Author	Title	No
Melda MEDİNE SUNAY Ayşe BAYAR Meryem GÜLEÇ KAYA	LIFE SATISFACTION IN GIRLS AND BOYS IN THE CONTEXT OF GENDER ROLE	1
Melda MEDİNE SUNAY Özge ALP	THE EFFECT OF HUMAN RESOURCES PRACTICES ON EMPLOYEE ENGAGEMENT	10
Djedda Takouachet Mohammed Naoua	ASSESSMENT CHALLENGES IN THE FLIPPED CLASSROOM: STRATEGIES FOR ENHANCING THE CRITERIA OF VALIDITY AND RELIABILITY	14
Nuran VARIŞLI	HUMAN RESOURCES MANAGEMENT IN TOURISM BUSINESSES - A STUDY IN MUĞLA PROVINCE	15
Nadire KANTARCIOĞLU	THE IMPACT OF FLEXIBLE WORK MODELS ON BUSINESS PERFORMANCE: AN EXAMINATION IN THE POST-COVID- 19 ERA	16
Lucie KOOLE Sonia FADDEN	GREENING OF SUPPLY CHAINS: BENEFITS AND CHALLENGES FACED	17
Sinem ŞAHNAGİL	POST PANOPTICON ERA: DIGITALIZATION AS A NEW VERSION OF SURVEILLANCE	18
Derya ÇİÇEK	THE IMPACT OF HOME SERVICE ROBOTS' ANTHROPOMORPHISM LEVEL ON CONSUMER ATTITUDE	27
Havva ERŞAHİN KAPICI	TWO DISTINCT TRADITIONS OF HARMONY IN ANCIENT CHINA	33
MERT AYDOĞAN	EXAMINATION OF ORGANIZATIONAL JUSTICE CONCEPT BY BIBLIOMETRIC ANALYSIS	41
Zohaib Hassan SAIN	THE INFLUENCE OF INFORMATION TECHNOLOGY ON HIGHER EDUCATION IN PAKISTAN	53

*SOCRATES 7th INTERNATIONAL EDUCATION, BUSINESS, ECONOMICS
AND SOCIAL SCIENCES CONGRESS
20-23 JULY 2023
VENICE – ITALY*

Zohaib Hassan SAIN	BLENDED LEARNING ADOPTION IN PAKISTANI UNIVERSITIES: CHALLENGES AND RECOMMENDATIONS	54
Mesut ÖZTIRAK	DATA MINING IN MANAGEMENT AND STRATEGY: VALUE CREATION POTENTIAL FOR BUSINESSES	55
Ayşegül ÖZKAN	THE INFLUENCE OF TRANSFORMATIONAL LEADERSHIP ON EMPLOYEE CREATIVITY AND ORGANIZATIONAL INNOVATION: A THEORETICAL PERSPECTIVE	62
Ayşe Meriç YAZICI	NAVIGATING THE GREEN TRANSITION: A THEORETICAL EXPLORATION OF SUSTAINABLE AND ETHICAL ORGANIZATIONAL PRACTICES	64
Hasan ÖZKAN	ADAPTING TO CHANGE: THE EVOLUTION OF PROJECT MANAGEMENT IN THE SHUBAR LIGHT ELECTRIC VEHICLE INITIATIVE	66
Mohd Safi DAR	SAFFRON USE IN TEXTILE SECTOR: THE CASE OF KASHMIR REGION	68
Rey TY	COMPREHENSIVE MODELS OF PEACE EDUCATION	69
Meltem KÜÇÜKAHMETLER Sönmez GİRGİN	VIEWS OF SCIENCE TEACHERS ON ELECTROMAGNETIC POLLUTION KNOWLEDGE AND EDUCATION	70
Bachiang INTHAVONGSA Bounmy SENHUK Soulchanh LUANGSOMBATH	THE ROLE OF INTERNSHIP IN MATHEMATICS TEACHING AT GRADE 2 ND , VARPI PRIMARY SCHOOL, SALAVAN PROVINCE, LAOS	72
Leyla İÇERLİ Gül BİLEN	DISASTER PSYCHOLOGY AND PSYCHOLOGICAL STRENGTH: RAISING RESILIENCE AND RECOVERY	83
Sunday AMAIZE	BARRIERS TO MARITAL EXPECTATION AMONG INDIVIDUALS WITH HEARING IMPAIRMENT IN OYO STATE	85
Shorena PHARJANI	FOREIGN DIRECT INVESTMENT ON ECONOMIC GROWTH BY INDUSTRIES IN CENTRAL AND EASTERN	86
Chalernpol TAPSAI	THE DEVELOPMENT OF ONLINE LESSONS IN INTEGRATION MODEL	87

*SOCRATES 7th INTERNATIONAL EDUCATION, BUSINESS, ECONOMICS
AND SOCIAL SCIENCES CONGRESS
20-23 JULY 2023
VENICE – ITALY*

Syed Shadab Ali Monisa Satiri	UNDERSTANDING THE ROLE OF SOCIAL MEDIA PR IN TOURISM: A CASE STUDY OF J&K TOURISM	88
ANJALI GHOS	EXPLORING LIFE MEANINGFULNESS AND ITS PSYCHOSOCIAL CORRELATES AMONG RECOVERING SUBSTANCE USERS – AN INDIAN PERSPECTIVE	89
ERIKA RUIZ NESTOR ORTIZ	LEAN HEALTHCARE: BARRIERS AND ENABLERS IN THE COLOMBIAN CONTEXT	90
Volker KOCH	EDUCATION OF PURCHASING PROFESSIONALS IN AUSTRIA: COMPETENCE BASED VIEW	91
Natalia Moreira Trevor Harper	CUSTOMER INVOLVEMENT IN THE DEVELOPMENT OF NEW SUSTAINABLE PRODUCTS: A REVIEW OF THE LITERATURE	92

CİNSİYET ROLÜ BAĞLAMINDA KIZ VE ERKEK ÇOCUKLARDA YAŞAM DOYUMU

LIFE SATISFACTION IN GIRLS AND BOYS IN THE CONTEXT OF GENDER ROLE

MELDA MEDİNE SUNAY¹,

¹ Doçent Doktor, Bursa Teknik Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi,
ORCID ID – 0000-0003-3210-5942

AYŞE BAYAR²

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Bursa Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitü,
ORCID ID - 0009-0005-7471-4828

MERYEM GÜLEÇ KAYA

Bilim Uzmanı, Özlüce Nurettin Topçu AIHL

Özet

Çocuklara doğdukları andan itibaren, sahip olduğu biyolojik cinsiyete göre, toplum tarafından kalıplaşmış davranış biçimlerinin sınırları içinde yaşaması için, önce ailede daha sonra okulda ve toplumda formal ve informal eğitim verilir. Kız ve erkek çocuklar cinsiyetlerine göre ayrıcalıklar veya kısıtlamalarla karşı karşıya kalabilmektedirler. Toplumsal cinsiyet rollerinin çocuklar üzerindeki etkilerini ortaya koymak ve çocukları ne kadar etkilediğini saptamak, çocuklara cinsiyetinden bağımsız olarak eşit imkânlar sunabilmek açısından oldukça önemlidir. Bu çalışmada toplumsal cinsiyet rollerinin çocukların gelişimini ne kadar etkilediğini ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu amaçla, kız ve erkek çocukların toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde, hayata hazırlanma aşamasında, aile ve toplumda karşılaştıkları olumlu ve olumsuz durumlar ile yaşam doyumları incelenmiştir. Çalışmada literatür taranmış, çocukların toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili bu güne kadar yapılmış çalışmalar incelenmiştir. Ayrıca TÜİK'in yayınlamış olduğu "Türkiye Çocuk Araştırması 2022" istatistiklerinden faydalanılmıştır. Sonuç olarak ev içi iş bölümü, sosyal sportif faaliyetlerin seçimi gibi pek çok alanda düşünce ve tutumların cinsiyet rollerinin şekillenmesine ve kız ve erkek çocuklar arasında cinsiyet temelinde bir ayrışmaya gidildiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Yaşam doyumunu, cinsiyet rolleri, cinsiyet.

Abstract

From the moment they are born, children are given formal and informal education, first in the family, then in the school and society, so that they live within the limits of stereotyped behavior patterns by the society, according to their biological sex. Girls and boys may face privileges or restrictions based on their gender. It is very important to reveal the effects of gender roles on children and to determine how much they affect children, in terms of providing equal opportunities to children regardless of their gender. In this study, it is aimed to reveal how much gender roles affect the development of children. For this purpose, the positive and negative situations that girls and boys face in the family and society, as well as their life satisfaction, were examined within the framework of their gender roles. In the study, the literature was searched and the studies on the gender roles of children were examined. In addition, the

statistics of "Turkey Child Survey 2022" published by TUIK were used. As a result, it has been seen that in many areas such as the division of labor in the home, the choice of social sports activities, thoughts and attitudes shape gender roles and there is a separation between girls and boys on the basis of gender.

Keywords: Life satisfaction, gender roles, sex.

GİRİŞ

Yaşam doyumu genel anlamda bir bireyin iyi hissetmek ve mutlu olmak kaydıyla, yaşamından memnuniyetini ifade ederken, yaşamının sadece bir bölümünde değil, bir bütün olarak tüm yaşamından aldığı doyumu ifade eder. Yaşam doyumu bireyin en önemli gereksinimlerinden birisidir (Yıldız & Kahraman, 2021). Araştırmalara göre toplumda kız çocuklarının, sosyal hayatta ve sosyo-ekonomik olarak ötekileştirildiği, öncelikle aile içinde, sonra okulda, daha sonra ise toplumda ayrımcı muameleye maruz kaldıkları görülmektedir (Berber, 2021). Bu hipotezlerden yola çıkılarak bu konu çalışılmıştır. Bu çalışmada kız ve erkek çocukların yaşam doyumlarını incelemek için literatür taraması yöntemi ile daha önce yayınlanmış olan çalışmalardan yararlanılmıştır. Aynı zamanda Türkiye İstatistik Kurumunun 2023 yılında yayınlamış olduğu Türkiye Çocuk Araştırması 2022 verileri ile İstatistiklerle Çocuk 2022 verilerinden faydalanılmıştır.

TOPLUMSAL CİNSİYET NEDİR

Toplumsal cinsiyet, çocukların öncelikle ailede daha sonra ise sosyal ve toplumsal hayatta biyolojik cinsiyetlerine uygun olarak toplumda kalıplaşmış davranış ve düşünüş biçimlerini kabullenmesi sonucu toplumun bireye biçtiği cinsiyet olarak ifade edilmektedir. Cinsiyet bireyin biyolojik yönünü açıklarken, toplumsal cinsiyet ise bireyin toplumsal yönünü açıklamaktadır. Biyolojik cinsiyet bireyde doğuştan gelen bir durumken, toplumsal cinsiyeti birey toplumsallaşma süreci içinde sosyalleşme ile kazanmaktadır (Özer & Keser, 2020). Biyolojik cinsiyet değişmezken, toplumsal cinsiyet toplumdaki topluma, kültürden kültüre, çağa ve zamana göre değişkenlik gösterir. Toplumsal cinsiyet durağan ve kalıcı değildir, belli bir zaman diliminde aynı toplum içinde de sürekli bir değişim ve dönüşüm geçirir. Bu yönleriyle biyolojik cinsiyet ile toplumsal cinsiyet birbirinden tamamen ayrılmaktadır.

Toplumsal cinsiyet kalıp yargılar üzerine inşa edilmiştir. Bu kalıp yargılar çeşitli davranışların kadın ya da erkeğe uygunluğu olarak açıklanabilir. Bu kalıp yargılar daha bebek doğmadan doğum hazırlığı döneminde başlamaktadır. Kız bebekler için farklı renk, erkek bebekler için ise farklı renk tercihleri ile başlayan toplumsal cinsiyet kalıpları, çocukluk döneminde oyuncak seçimi ile devam eder. Ev içinde başlayan toplumsal cinsiyet, sonra okulda en son ise toplumda yani sosyal hayatın tüm alanlarında kendini göstermektedir (Akgül, 2022). Toplum kadınlardan naif, kırılgan, zarif, hassas ve duygusal olmalarını beklerken erkeklerden ise cesur, güçlü ve hareketli olmalarını bekler. Yine aynı şekilde toplum, ev işleri ve çocuk bakımı gibi işleri kadından beklerken, evin geçimini sağlama ve alışveriş yapma gibi işleri ise erkekten beklemektedir (Akgül, 2022). Bu görev dağılımları bireylere aile içinde çok küçük yaşlardan itibaren verilmektedir. Bu konu ile ilgili gerçek hayattaki yaşam pratikleri, Türkiye İstatistik Kurumunun yapmış olduğu "Türkiye Çocuk Araştırması, 2022" sonuçlarında da karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye’de Çocukların Ev İşlerine Katılımı

Türkiye İstatistik Kurumunun yayınlamış olduğu Türkiye Çocuk Araştırması, 2022 araştırmasında Çocukların Ev İşlerine Katılımı sonuçları aşağıda verilmiştir.

Çocukların ev işlerine katılımı, 2022 [5-17yaş]	(%)		
	Toplam	Erkek	Kadın
Son bir hafta içerisinde en az bir Ev işi faaliyetinde bulunan çocuklar	52,5	49,9	55,2
Ev için alışveriş yapmak	39,4	42,5	36,1
Yemek pişirmek	17,4	10,2	24,9
Bulaşık yıkamak veya evi temizlemek	23,1	10,6	36,2
Çamaşır yıkamak	9,1	3,0	15,5
Çocuklara bakmak	13,1	8,7	17,7
Yaşlı veya hasta birine bakmak	2,9	2,4	3,5
Eve su getirmek/ taşımak	6,2	7,1	5,2
Evde kullanmak için odun/yakacak toplamak/kömür taşımak	3,2	4,1	2,3
Diğer	0,8	0,7	0,9

TÜİK, Türkiye Çocuk Araştırması, 2022

TÜİK'in yayınlamış olduğu, Türkiye Çocuk Araştırması 2022 sonuçlarına göre ülkemizde, çocuklara toplumsal cinsiyet rollerine uygun görevler verildiği görülmektedir. Bu araştırmaya göre ev işleri arasında bulaşık yıkamak ve evi temizlemek görevini 5-17 yaş arası erkek çocukların %10,6'sı yerine getirirken, kız çocukların %36,2'si bu görevi yerine getirmektedir. Yine aynı şekilde erkek çocukların %3,0'ı çamaşır yıkarken, Kız çocuklarda bu oran %15,5'tir. Yemek pişirme görevini ise erkek çocukların %10,2'si yerine getirirken, kız çocukların %24,9'u yemek pişirme görevini yerine getirmektedir. Ev için alışveriş yapma görevinde ise erkek çocuklar ön plana çıkmaktadır, erkek çocukların %42,5'i ev için alışveriş yaparken, kız çocuklarda bu oran %36,1'dir. Eve sutaşıma işinde erkek çocuklarda görev alma %7,1 iken, kız çocuklarda %5,2'dir. Yine bu araştırmaya göre evde kullanmak için odun/yakacak toplamak/kömür taşımak gibi ev dışı işlerde erkek çocuklar %4,1 görev alırken, kız çocuklar ise %2,3 görev almaktadır (TÜİK, 2023)

Türkiye'de kız çocuklar ev içindeki görevlerde daha etkin rol alırken erkek çocuklar ise ev dışındaki işlerde daha çok görev almaktadır. Bu araştırma sonuçlarına göre çocuklarımızı toplumsal cinsiyet rollerine göre yetiştirmeye devam ettiğimiz ortaya çıkmaktadır. Ülkemizde yapılan bazı araştırmalar göstermektedir ki aileler geleneksel bakış açısı ile çocuklara görev ve sorumlulukları cinsiyet gözeterek ve eşitlikçi olmayan bir bakış açısı ile dağıtmaktadır Özer ve Keser (2020). Bu durumun, eğitim düzeyi yüksek ve kadınların da ev dışında çalıştığı, eşitlikçi ailelerde zamanla değişmekte olduğunu, kız ve erkek çocuklara daha eşitlikçi görev ve sorumlulukların verildiğini görmekteyiz.

Çocukların Yaptıkları Sportif Faaliyetler, 2022

Cinsiyete dayalı eşitliği sağlamak için hem ulusal hem de uluslararası kuruluşlar aracılığı ile çeşitli çalışmalar yapılırsa da tam olarak toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlandığını söylemek olanaksızdır. Bazı durumlarda toplumsal cinsiyet eşitliği farklı yönler çekilerek erkeklerin yaptığı işi kadınlar da yapsın vb. söylemler ortaya çıkmaktadır. Fakat buradaki eşitlikten kasıt, her koşulda eşit hakka sahip olmak, öncelikle eğitim, adalet ve sağlık gibi olanaklara eşit şekilde erişebilme hakkı, her iki cinsiyete de fırsat eşitliğinin tanınması, bireyin cinsiyetinden dolayı eğitim, sağlık ve adalet gibi haklardan geri kalmaması olarak anlaşılması gerekir (Daşlı, 2019).

Ülkemizde de kız ve erkek çocukların fırsat eşitliğini ne derece yakalayabildiğini anlamamız için bazı araştırmalar yapılmaktadır. Bu araştırmalar içinde TÜİK'in yayınlamış olduğu istatistiklerden olan "Çocukların yaptıkları sportif faaliyetler, 2022" anketinin sonuçları aşağıdaki tabloda mevcuttur.

Çocukların yaptıkları sportif faaliyetler, 2022 [4-17 yaş] (%)

	Futbol	Basketbol	Voleybol	Yürüyüş/Koşu	Bisiklet Sürme	Diğer
Toplam	7,6	1,5	1,8	14,1	4,0	5,8
Erkek	14,3	2,2	0,3	13,1	5,1	5,8
Kadın	0,6	0,8	3,4	15,2	2,9	5,9

TÜİK, Türkiye Çocuk Araştırması, 2022

TÜİK'in yapmış olduğu Çocuk İstatistiklerine göre erkek çocuklarının %14,3'ü futbol oynamaya erişim sağlarken kız çocuklarda bu oran %0,6'dır. Basketbol da ise erkek çocukların % 2,2'si basketbol oynarken kız çocuklarının %0,8'i basketbol oynayabilmektedir. Voleybolda ise bu durum tam tersine dönmekte ve erkek çocuklarının %0,3'ü voleybol oynayabilirken, bu oran kız çocuklarda %3,4'e çıkmaktadır. Yürüyüş ve koşuda ise erkek çocuklarda oran %13,1 iken, kız çocuklarda ise %15,2'dir. Bisiklet sürmede erkek çocukların %5,1'i bisiklet sürerken, kız çocukların sadece 2,9'u bisiklet sürebilmektedir (TÜİK, 2023). Genel anlamda baktığımızda ise erkek çocuklar daha çok futbol, basketbol ve bisiklet gibi sporları yaparken, kız çocuklar ise voleybol ve yürüyüş/koşu gibi sporları tercih etmekte veya bu sporlara erişim sağlayabilmektedir.

Çocukların Sinema ve/veya Tiyatroya Gitme Durumu, 2022

Bir toplumun içine doğan her birey toplumsal cinsiyet rollerini belirli aktörler ve belli bir süreç sonunda öğrenir. Bu aktörler; aile, sosyal çevre, eğitim sistemi, arkadaş çevresi ve aynı zamanda günümüzde daha da ön plana çıkan medyadır. Medya toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretilmesine, tek tipleştirilmesine ve eşitsizliklerin desteklenerek yerleşmesine katkıda bulunur. Çağımızda çocuklar oturmayı, yürümeyi ve konuşmayı bile öğrenmeden önce televizyon izleyerek medya ile tanışır. Televizyon ve medya çocukların bilgi kaynağı haline geldiği için, çocukların aldığı mesajlar ile çocukların değerleri de televizyona göre şekillenir (Pehlivan, 2019). Bu bağlamda medya çocukların öğrenme ve gelişim sürecinde oldukça etkili bir aktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuklar ve gençler çoğunlukla rol model olarak medyanın kendilerine sunduğu kahramanları tercih ederler. Aynı zamanda medya sayesinde çocuklar ve gençler sosyalleşmeyi de öğrenir. Sosyalleşme bir anlamda da bireyin kültürü öğrenmesi olarak da tanımlanabilir (Pehlivan, 2019).

Toplumsal cinsiyet rolleri öğrenme aşamasında kız çocukları daha baskılayıcı yaklaşımlar ile karşılaşırken, erkek çocukları daha az baskıya maruz kalmaktadır. Kız çocuklarından daha uysal, uyumlu, duygularını belli eden, saygılı olmaları beklenirken, erkek çocuklardan baskın, güçlü, duygularını belli etmeyen, bağımsız olmaları beklendiğinden toplumun kız ve erkek çocuklara karşı tutumları da farklılık göstermektedir (Saygan & Uludağlı, 2021).

TÜİK'in yapmış olduğu Türkiye Çocuk Araştırması anketinin sonuçlarına göre ülkemizde 6-17 yaş arası çocukların sinema ve/veya tiyatroya gitme durumu, 2022 sonuçları aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Çocukların sinema ve/veya tiyatroya gitme durumu, 2022 [6-17 yaş]			(%)
Toplam	Erkek	Kadın	
Son 12 ayda sinema ve/veya tiyatroya gidenler	39,2	39,1	
Son 12 ayda sinema ve/veya tiyatroya gitmeyenler	60,8	60,9	
Maddi olarak karşılayamamak	39,7	40,4	
İlgi duymamak	24,3	17,5	
Yakında sinemanın/ tiyatronun olmaması	22,6	26,1	
Pandemi ile ilgili durumlar	5,1	5,4	
Ailesi izin vermediği için	1,8	3,8	
Ailesinin zamanı olmadığı için	6,1	6,4	
Diğer sebepler	0,4	0,4	

TÜİK, Türkiye Çocuk Araştırması, 2022

TÜİK'in yapmış olduğu bu çalışmaya göre ülkemizde son 12 ayda sinema ve/veya tiyatroya gidemeyen çocukların oranı, erkek çocuklarda %60,8, kız çocuklarda %60,9'dur. Bu sonuçlara sinema ve tiyatroya gidememe nedeni bakımından bakacak olursak erkek çocuklarda maddi olarak karşılayamadığı için sinema ve tiyatroya gidemeyenlerin oranı % 39,7 olurken, kız çocuklarda bu oran % 40,4'tür. İlgi duymadığı için gitmeyi tercih etmeyen erkek çocukların oranı %24,3 olurken, bu oranın kız çocuklarında %17,5 olduğu görülmektedir. Kız çocuklarının erkek çocuklarına göre sinema ve tiyatroya daha ilgili oldukları anlaşılmaktadır. Ailesi izin vermediği için sinemaya gidemeyen erkek çocukların oranı %1,8 olurken, kız çocuklarda sinemaya gitmek için ailesinden izin alamayan çocukların oranı ise %3,8 olduğu görülmektedir (TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu Türkiye Çocuk Araştırması, 2022, 2023). Kız ve erkek çocukların sinema ve tiyatroya gitme konusunda toplumsal cinsiyet rolleri anlamında ayrımcılığa uğradıkları gözlenmektedir.

Kendisini Okul Derslerinin Baskısı Altında Hisseden Çocuklar

Okullar ve sınıflar çocuklar için öncelikli sosyalleşme alanları arasında yer almaktadır, çocuklar okullarda sosyal kimliklerini anlamlandırmaya başlar (Sönmez & Dikmenli, 2021). Çocuklar eğitim ve sosyalleşme amacı ile gittikleri bu okullarda okul kurallarına uymak ve derslerinde başarılı olmak zorundadırlar. Bu bağlamda öğretmenlerin sınıf içi uygulamalarda çocuklara yaklaşımı cinsiyet temelli olmayıp, eşitlikçi bir yaklaşım sergilemeleri durumunda, çocukların

okul başarısı artacak, aynı zamanda hissettikleri okul ve ders baskısı azalacaktır (Şahin & Çoban, 2019). TÜİK'in yayınlamış olduğu kız ve erkek çocuklarda okul derslerinin baskısı altında hisseden çocuk istatistikleri aşağıdaki tabloda mevcuttur.

Okul derslerinin baskısı altında hisseden çocuklar, 2022 (%)

[6-17 yaş]	Okul derslerinin baskısı altında hisseden çocuklar
Toplam	13,4
Erkek	12,7
Kız	14,1

TÜİK, İstatistiklerle Çocuk, 2022

6-17 yaş grubu çocukların kendilerini okul derslerinin baskısı altında hissetmesi ile ilgili TÜİK'in yapmış olduğu araştırma sonuçlarına baktığımızda kız ve erkek çocukların % 13,4'ünün kendisini ders baskısı altında hissettiği ortaya çıkmıştır. Bu oran erkek çocuklarda %12,7 iken, kız çocuklarda %14,1'dir. Bu araştırmanın sonuçlarına göre kız çocukları kendilerini, erkek çocuklarından daha fazla okul dersleri baskısı altında hissetmektedir (TÜİK, 2023).

Diğer Çocuklar Tarafından Zorbalığa Maruz Kalan Çocuklar

Akran zorbalığı olarak da bilinen olgu, yani; diğer çocuklar tarafından zorbalığa maruz kalmak çocuklarda psikolojik sorunlar, depresyon, yüksek kaygı düzeyi ve öz benlik saygılarının düşük olmasına sebep olur. Zorbalığın sadece çocukluk dönemi ile sınırlı kalmayıp yetişkinlikte de sorunların devam etmesine sebep olduğu ve zorbalığın kurbanına zarar verdiği gibi, aynı zamanda zorbalık yapanı da olumsuz yönde etkilediği bilinmektedir (Kapçı, 2004). TÜİK'in yapmış olduğu istatistiklerde de Türkiye'de zorbalığa maruz kalan çocuk istatistikleri aşağıdaki tabloda mevcuttur.

Diğer çocuklar tarafından zorbalığa maruz kalan çocuklar, 2022 [6-17 yaş] (%)

	Diğer çocuklar tarafından kasıtlı olarak dışlanan	Diğer çocuklar tarafından dalga geçilen	Diğer çocuklar tarafından tehdit edilen	Diğer çocuklar tarafından eşyaları alınan veya eşyalarına zarar verilen	Diğer çocuklar tarafından vurulan veya itilip kakılan	Diğer çocuklar hakkında dedikodu yapılan	Belirtilen zorbalıklardan en az birine maruz kalan çocuklar
Toplam	7,2	7,7	2,1	3,4	4,4	4,8	13,8
Erkek	6,6	7,7	2,5	3,3	5,6	4,0	13,4
Kız	7,9	7,7	1,6	3,4	3,1	5,7	14,2

Kaynak: Türkiye Çocuk Araştırması, 2022

Türkiye İstatistik Kurumunun yapmış olduğu araştırmaya göre 6-17 yaş çocuklar ile yapılan görüşmelerde diğer çocuklar tarafından tehdit edilen erkek çocukların oranı %2,5'dir. Bu oran

kız çocuklarında %1,6 ile daha düşüktür. Yine yukarıdaki tabloda gördüğümüz gibi diğer çocuklar tarafından vurulan veya itilip kakılan erke çocuklarını oranı %5,6 iken bu oran kız çocuklarında %3,1'dir. Bu çalışmada erkek çocuklar daha fazla zorbalığa maruz kalıyor gibi görünse de yine genel anlamda baktığımızda yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi Belirtilen zorbalıklardan en az birine maruz kalan çocuklara baktığımızda kız çocukları %14,2 oranında zorbalığa maruz kalırken, bu oran erkek çocuklarda %13,4 olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çocukların Mutluluğu, 2022

Çocukluk dönemi yaşam becerilerinin kazanıldığı ve karakter gelişiminin başladığı bir evre olduğu için çocukluk döneminde yaşanan deneyimler bireyin diğer insanlarla, kendisiyle ve geleceğiyle ilgili inanç ve algılarını şekillendirir. Bu konuda destekleyici aile ortamı ve anne-baba tutumları da çocuk ve ergenin ruh sağlığı açısından oldukça önemlidir. Çocuklukta yaşanan sıcak güvenli ilişkiler, çocukta öz saygı, mutluluk ve çevresi ile pozitif ilişki kurabilme yeteneğini geliştirmektedir (Doğan & Aydın, 2021). Yaşanan olumsuz çocukluk deneyimlerinin ise ileriki yaşlarda bireylerde mutluluğu yakalamada zorluk yaşanmasına sebep olduğu bilinmektedir (Doğan & Aydın, 2021).

Bu konuda TÜİK'in yapmış olduğu Çocukların mutluluğu 2022 istatistik tablosu aşağıdadır.

Çocukların mutluluğu, 2022 [13-17 yaş] (%)

	Mutluluk		
	Mutlu	Orta	Mutsuz
Toplam	69,1	27,6	3,4
Erkek	71,4	25,6	2,9
Kadın	66,5	29,6	3,9

TÜİK, Türkiye Çocuk Araştırması, 2022

*Bu tablo çocuğun kendisinden alınan bilgilere göre hesaplanmıştır.

Türkiye İstatistik Kurumunun yapmış olduğu çocuk araştırmaları sonuçlarına göre ülkemizde 13-17 yaş grubu çocuklar ile yapılan araştırmada çocukların %69,1'i mutlu olduğunu beyan ederken, geri kalan %27,6 orta derecede mutlu, %3,4'ü ise mutsuz olduğunu beyan etmiştir. Bu oranlara cinsiyet özelinde bakacak olursak kendisini mutlu olarak tanımlayan erkek çocukların oranı %71,4 iken, kendisinin orta mutlu olarak tanımlayan çocukların oranı ise %25,6'dır. Yine erkek çocukların %2,9'u ise kendisini mutsuz olarak tanımlamıştır. Kız çocuklarda ise %66,5 kendisini mutlu olarak tanımlarken, %29,6'sı ise kendisini orta mutlu olarak tanımlamıştır. Kız çocuklarının %3,9'u ise kendisini mutsuz olarak tanımlamıştır (TÜİK, 2023). Genel anlamda bakacak olursak erkek çocuklarda mutluluk oranı kız çocuklardan daha yüksek görünmektedir. Kız çocuklar içinde ise kendisini mutsuz olarak tanımlayan çocukların oranı ise erkek çocuklardan daha yüksektir. Bu sonuçlar ışığında Türkiye'deki erkek çocukların yaşam doyumlarının kız çocuklardan daha yüksek olduğu sonucuna varılabilmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bebekler hayata gözlerini açtığı andan itibaren toplumsal cinsiyet kalıplarının içine doğarlar, bebekler doğmadan önce toplumda var olan cinsiyet kalıplarına göre bir yaşam sürmesi için bebek ve çocuklar eğitilir. Toplumsal cinsiyet rollerinin bireylere kabullendirilmesi konusunda aile, okul ve toplum işbirliği ve uyum içinde çalışmaktadır. Türkiye'de çocuklar ile yapılan çalışmaların sonuçlarına göre kız ve erkek çocukları toplumsal cinsiyet kalıpları ile hayatın

neredeyse tüm alanlarında karşılaşmaktadırlar. Ülkemizde ev işlerinde kız çocukları daha çok çamaşır, bulaşık vb. ev içinde sosyalleşmeden uzak işleri yaparken, erkek çocuklar daha çok ev için alışveriş yapma, eve sutaşıma gibi çocuğu sosyal yönden geliştiren işleri yapmaktadırlar. Yine aynı şekilde çocukların yaptığı sportif faaliyetler de erkek çocuklar futbol, basketbol gibi eğitim gerektiren sporlarda daha etkin iken kız çocukları yürüyüş gibi eğitim gerektirmeyen sportif faaliyetlerde daha etkindir. Kız çocuklarının eğitim gerektiren sportif faaliyetler içinde, sadece voleybolda erkek çocuklardan daha etkin oldukları görülmektedir. Bu durum yine kız çocuklarının sporda da geri planda kaldıklarını göstermektedir. Sinema ve tiyatroya kız çocukları erkek çocuklarından daha ilgili iken, kız çocuklarına ailesi izin vermediği için sinemaya gidememektedir. Kız çocukları okul derslerinde de kendisini daha fazla ders baskısı altında hissederken, erkek çocuklarının ders baskısı daha azdır.

Diğer çocuklar tarafından zorbalığa maruz kalan çocuklarda erkek çocukları daha fazla itilip kakılıp tehdit edilirken, kız çocukları dışlanma ve dedikodusu yapılma gibi daha pasif, kendisinin etkin ve müdahil olmadığı ve kendisini savunmadığı zorbalığa maruz kalmaktadır. Kız çocukları oran olarak erkek çocuklardan daha fazla zorbalığa maruz kalmaktadır.

Kız ve erkek çocukların genel mutluluk düzeylerinde yine erkek çocuklar lehine bir sonuç karşımıza çıkmaktadır. Erkek çocuklar genel anlamda daha mutlu iken, kız çocuklarının mutsuzluk oranı erkeklerden daha fazladır. Bütün bu istatistiklerden genel bir kaniya varacak olursak kız çocukları daha hayatlarının erken dönemlerinde hayata hazırlanma, sosyal hayatın içinde olma, kendi istediği ve ilgi duyduğu etkinlik ve faaliyetlerin içinde bulunma konusunda erkek çocukların gerisinde kalmaktadır. Toplum tarafından kendilerine verilen rollerin dışına çıkamamakta ve kendilerini gerçekleştirme fırsatını çoğu zaman bulamamaktadır. Bu durumda kız çocuklarının yaşam doyumlarını olumsuz yönde etkilemektedir.

Kız ve erkek çocukların daha sağlıklı ve eşit şartlarda hayata hazırlanmaları ve hayattan keyif alarak sağlıklı bireyler olarak topluma katılmaları için öncelikle toplumsal cinsiyet rolleri ve toplumsal cinsiyet kalıplarının değişmesi ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yeniden üretilmesinin önüne geçilmesi gerekmektedir.

Kaynakça

- Akgül, H. (2022). X, Y ve Z kuşağı bireylerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının incelenmesi. *Uluslararası Eğitim Spektrumu Dergisi*, 31-42.
- Berber, Z. B. (2021). EĞİTİMDE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİNİ GİDERME YOLLARI. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 1215-1223.
- Daşlı, Y. (2019). Öğrencilerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumların Belirlenmesi Üzerine Bir Alan Araştırması. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 364-385.
- Doğan, T., & Aydın, F. T. (2021). Mutlu Çocuklar Mutlu Yetişkinler mi Oluyor. *İnsan ve Toplum*, 69-95.
- Kapçı, E. G. (2004). İlköğretim Öğrencilerinin Zorbalığa Maruz Kalma Türünün ve Sıklığının Depresyon, Kaygı ve Benlik Saygısıyla İlişkisi . *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, , 1-13.
- Özer, G., & Keser, B. P. (2020). Annelerinin Ev İçi ve Ev Dışı Rollerine Yönelik Okul Öncesi Çocukların Görüşlerinin Toplumsal Cinsiyet Açısından İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 377-413.
- Pehlivan, B. M. (2019). Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Türk Çizgi Filmlerinde Anne ve Baba Temsili Üzerine Bir Çalışma. *Medya ve Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 15-27.

- Saygan, B. B., & Uludağlı, P. N. (2021). Yaşam Boyu Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Gelişimi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 354-382.
- Sönmez, K., & Dikmenli, Y. (2021). İlkokul Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Toplumsal Cinsiyet Açısından İncelenmesi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 434-458.
- Şahin, M. K., & Çoban, A. (2019). TÜRKİYE DE EĞİTİM ALANINDA TOPLUMSAL CİNSİYET ÜZERİNE YAPILMIŞ ÇALIŞMALAR TOPLU BİR BAKIŞ. *The Journal of International Social Research*, 588-599.
- TÜİK. (2023, Nisan 18). *Türkiye İstatistik Kurumu İstatistiklerle Çocuk, 2022*. Türkiye İstatistik Kurumu İstatistiklerle Çocuk, 2022: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Cocuk-2022-49674> adresinden alındı
- TÜİK. (2023, Mart 22). *Türkiye İstatistik Kurumu Türkiye Çocuk Araştırması, 2022*. Türkiye İstatistik Kurumu Türkiye Çocuk Araştırması, 2022: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkiye-Cocuk-Arastirmasi-2022-49744> adresinden alındı
- Yıldız, A., & Kahraman, S. (2021). Ortaokul Öğrencilerinde Psikolojik Dayanıklılık, Sosyal Duygusal Öğrenme Becerileri ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki. *Okul Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 23-60.

İNSAN KAYNAKLARI UYGULAMALARININ ÇALIŞAN BAĞLILIĞINA ETKİSİ
THE EFFECT OF HUMAN RESOURCES PRACTICES ON EMPLOYEE ENGAGEMENT

MELDA MEDİNE SUNAY¹,

¹ Doçent Doktor, Bursa Teknik Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi
ORCID ID – 0000-0003-3210-5942

ÖZGE ALP²

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Bursa Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Özet

Geçmişten günümüze değişen her şey gibi İnsan Kaynakları da bu değişim de rol oynamıştır. İnsan Kaynakları uygulamaları özellikle pandemi sonrasında daha da önem kazanmış ve kişilerin üzerinde etkiye sahip olmuştur. Bu noktada hızlı dönüşüm çağında örgütlerin her zamankinden fazla çalışan bağlılığı kavramına ihtiyaçları doğmuştur. Çalışanları özellikle pandemi sonrası değişen çalışma koşulları ve beklentileri insan kaynaklarında da ilgi görmüş ve bu uygulamalar artırılmıştır. Bu çalışma İnsan Kaynakları uygulamalarının çalışan bağlılığına etkisini göstermeyi amaçlamıştır. Araştırma Bursa’da insan kaynakları alanında çalışan 20 kişi ile sınırlandırılmıştır. Nitel bir çalışmadır. Katılımcılara yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır. Elde edilen verileri analiz etmek için MAXQDA programından yararlanılmıştır. Sonuç olarak insan kaynakları uygulamalarının çalışan bağlılığını etkilediği görülmüştür. İnsan kaynakları uygulamalarıyla beraber, sosyal ve huzurlu çalışma ortamlarının kurularak, çalışanların bağlılığının güçlenebileceği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çalışan bağlılığı, insan kaynakları, pandeminin etkisi.

Abstract

Like everything that has changed from the past to the present, Human Resources also played a role in this change. Human Resources practices have gained more importance especially after the Pandemic and have had an impact on people. At this point, in the age of rapid transformation, organizations need the concept of employee engagement more than ever. The changing working conditions and expectations of its employees, especially after the pandemic, have also attracted attention in human resources and these practices have been increased. This study aimed to show the effect of Human Resources practices on employee engagement. The research was limited to 20 people working in the field of human resources in Bursa. It is a qualitative study. A semi-structured interview form was applied to the participants. The MAXQDA program was used to analyze the obtained data. As a result, it has been seen that human resources practices affect employee engagement. It has been concluded that the commitment of the employees can be strengthened by establishing social and peaceful working environments together with human resources practices.

Keywords: Employee engagement, human resources, the effect of pandemic.

1. GİRİŞ

Tarım toplumların örgütlerin gücü verimli arazilerin varlığına ve nüfusun çoğunluğuna, sanayi toplumlarında ise makinelere ve maddi sermayeye bağlı olmuştur. Tarım toplumu “aristokrasi” yi, sanayi toplumu “burjuvazi” yi, bilgi toplumu ise “bireyi” ön plana çıkarmıştır (İnce, 2005). Her dönemin insana, çalışan ve çalışmaya bakışı farklı olmuş; her dönem kendi uygulamalarını geliştirmiştir.

Sanayi Devrimi herkesin hayatını kökünden değiştirmiştir, en çok da çalışan ve çalışacak olan işçilerin. Devrim ve savaşlar sonrası dünya büyük bir dönüşüm halinde iken insanların karın tokluğuna çalıştığı, kadınların ve çocukların uygunsuz koşullarda on iki saatten fazla çalıştığı bir dönem daha fazla devam etmeyecek ve şartlar değişecektir.

İnsanı sadece bir meta olarak gören, bandın başında çalışıp her gün daha da makineleşen insanlar; 1960lı yıllardan başlayarak yapılan araştırmalar ve sonuçları gereği birey sadece çalışmaktan ibaret bir meta olmaktan çıkacaktır. Taylor’un Bilimsel Yöntem Teorisinden daha insancıl yönetim biçimleri ele alınmaya başlayacaktır. Elton Mayo’nun araştırmaları ortaya çıkardı ki fiziksel koşullar çalışanlar için etkili ama sosyal koşullar çok daha değerlidir (Silah, 2005).

Birey en başında kendisi ve ailesi olmak üzere bir bütün, potansiyeli olan, kendini gerçekleştirme ve başarı duygularına ihtiyaç duyacaktır. Bu süreçte öncelikle Personel Yönetimi ya da Endüstri İlişkileri olarak daha ücret, temel sorunlar, sendika ve işe giriş çıkış gibi konularla iç içe gözükmeye de zaman için de ihtiyaçlar doğrultusunda değişip dönüşerek İnsan Kaynaklarına dönüşecektir.

2. UYGULAMA

Çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme formu, Likert tipi ölçek ve biçimsel görüşme soruları kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeye 20 katılımcı katılmıştır. Katılanların 16’sı kadın 4’ü erkek olduğu düşünüldüğünde insan kaynakları departmanlarının daha kadın odaklı olduğunu görürüz. Araştırmanın çoğunluğunu kadın çalışanlar oluşturmaktadır.

İnsan Kaynakları alanında deneyimli adaylar ile görüşüldü. Sadece 3 kişinin 1 ile 5 yıl arasında deneyime sahip olmasına rağmen geri kalan katılımcılar daha fazla mesleki deneyime sahiptirler. Katılımcı grubumuzda ağırlık 5 ile 10 yıl arasındaki insan kaynakları çalışanlarıdır.

İnsan kaynakları çalışanları en az üniversite mezuniyetine sahiptir. 17 kişi üniversiteden 3 kişi ise yüksek lisanstan mezundur. Katılımcıların 8’i bekar 12’si evlidir.

Diğer insanlara güvenir misiniz sorusunda ağırlık temkinli yaklaştığını belirtti. Sadece 4 kişi güvenirim derken 16 kişi temkinli yaklaştığını belirtti.

İnsan Kaynaklarına karşı bilgi ve tutumlarını ölçmek üzere 5’li Likert tipi ölçek kullanılmıştır. Aşağıda yer alan sorulara cevap aranmıştır.

- İnsan Kaynakları Yönetimi Hakkında bilgi seviyeniz nedir?
- İnsan Kaynakları alanında yeni yaklaşımlar hakkındaki bilgi seviyeniz nedir?
- Firmanızda çalışma bağlılığı üzerine çalışmalardan yararlanma seviyeniz nedir?
- COVID-19 ile birlikte uzaktan çalışma imkânı insan kaynakları yönetimine olan ihtiyacı arttıracak mı?

- Artan otomasyon insan kaynakları yönetimine olumlu katkı yapacak mı?

Çalışmada pandemi sonrasında insan kaynakları uygulamalarının çalışan bağlılığını anlamak için biçimsel görüşme soruları sorulmuştur. Elde edilen veriler MAXQDA ile nitel analiz yapılarak 6 soru ve 5 temaya indirgenmiştir.

- COVID-19 sonrası insan kaynakları olarak ne gibi uygulamalar yaptınız?

- COVID-19 sonrası artan otomasyon/evden çalışma ve insan kaynakları alanında ortaya çıkan gelişmeler çalışanları olumlu/olumsuz nasıl etkilemektedir?

- COVID-19 sonrasında çalışan bağlılığı adına etkili olabilecek yeni uygulamalar nelerdir? Çalışanlar işyerine bağlanma konusunda ne gibi sorunlarla karşılaşmaktadırlar?

- COVID-19 çalışan bağlılığına nasıl etki etmektedir?

- COVID-19 sonrası ekonomik kriz ve artan güvencesiz çalışma koşulları insan kaynakları yönetimi ile işveren arasındaki ilişkiyi nasıl etkilemektedir?

- COVID-19 sonrası ekonomik kriz ve artan güvencesiz çalışma koşulları insan kaynakları yönetimi ile iş yeri fiziki ortamı arasındaki ilişkiyi nasıl etkilemektedir?

3. SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME

Günümüzdeki firmaların ve örgütlerin değişen koşullara rağmen birlikte yola devam ettikleri çalışanlara ihtiyaçları vardır, bunu da elde etmenin en önemli yollarından biri de çalışan bağlılığına önem vermektir. Her geçen gün firmanın ilke ve amaçlarını özümsemiş, örgütsel hedefler doğrultusunda çaba sarfetmeye istekli, yani örgüte firmaya bağımlılığı yüksek personellere ihtiyaç artmaktadır (Şekkeli, 2018).

Firmaların içindeki insan kaynakları departmanları ise çalışan ve işveren arasındaki hem köprü hem de süreçlerin iki taraf içinde verimli ve kaliteli geçmesi adına süreçler ve sistemler tasarlayan bir departmandır. Bu sebepler bir firmada çalışan bağlılığın arttırmak istiyorsak, insan kaynakları uygulamalarından yararlanmalıyız.

Yapılan çalışmanın örneklem grubu Bursa'da 20 kişiden oluşup, seçilenlerden 5'i yönetici 15 tanesi personel olan İnsan Kaynakları çalışanlarıdır. Adaylar ile yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler sonucunda sonuçlar gösterdi ki Covid-19 süreci ve sonrası çalışanları ve çalışma sistemlerini etkiledi.

Pandemi sürecinde herkes evde kaldığı zamanlarda bireyselleşme artıp, kişiler kendilerine dönüp, iş tatmini gibi yaptıkları işlerin anlamlarını sorgulamaya başladılar. Pandemi kısıtlamaları bitip işe döndüğünde de 20- 30 yılda değişecek koşullarda değişmeler oldu. İnsan kaynakları ise uygulamaları ile bu süreci destekledi.

Değişen çalışma şekilleri (evden çalışma vb.) ve yeni otomasyon sistemlerinin varlığı bireyleri, işvereni, insan kaynaklarını ve çalışan bağlılığını ayrı ayrı etkiledi.

Bireyler artık daha esnek çalışma koşulların sahip, kendi zaman planlarını kendileri yapıp, yurt dışına bile çıkmadan eğitimler alıp kendilerini geliştirebiliyorlar. Çalışanlar firmalardan psikolojik ve fiziksel anlamda sağlıklı iş ortamlarında kalmak, özellikle Türkiye'deki enflasyonist dönemde adil ücret ve yan haklar konusunda destek beklemektedirler.

Pandemi dönemi ve sonrası; evden çalışmaya geçiş, eğitimlerin online olması, ev için ofis desteği yapılması, belirli kariyer yönetimleri yapılması, performans takibi ile adil ücret paketlerinin rakip ve piyasa koşullarına göre planlanması, motivasyon uygulamalarının devamlılığı, oryantasyon süreçlerinin ve ekip aktivitelerinin artırılması, sürekli geribildirim ve iletişimle her gün daha yeni ve uygulamalarla çalışanları desteklemeye devam edecektir

İnsan kaynakları uygulamaları çalışan bağlılığını etkilemektedir. Günümüzde istifalar, iş değişiklikleri, çalışanların yurtdışı fırsatlarını değerlendirmek istemeleriyle birlikte artık çalışanlar eskisi kadar çalıştıkları firmalara bağlı değiller. Pandemi sonrası oluşan beklentiler ve yüksek turn-over oranları bunu göstermektedir.

İnsan kaynakları uygulamalarıyla beraber; kurum imajı, doğru yetenek yönetimleri, hiyerarşik düzenlerin azalması, hızlı süreçler, teknolojinin kullanımı, eğitim araçları, ücret paketleri, esnek koşulların korunması, sosyal ve huzurlu çalışma ortamları kurularak çalışanların bağlılığı güçlenebilir

KAYNAKÇA

İnce, M. ve Gül, H., *Yönetimde Yeni Bir Paradigma: Örgütsel Bağlılık*, Çizgi Kitabevi, Konya, 2005.

Silahlı M., *“Endüstride Çalışma Psikolojisi”*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2005.

Şekkeli, Z. H. & Bakan, İ., *“Endüstri 4.0”ın Etkisiyle Lojistik 4.0*. Journal of Life Economics, 5 (2) , 17-36, 2018.

ASSESSMENT CHALLENGES IN THE FLIPPED CLASSROOM: STRATEGIES FOR ENHANCING THE CRITERIA OF VALIDITY AND RELIABILITY

Miss. Djedda Takouachet
University of El Oud, Morocco

Prof. Dr. Mohammed Naoua
University of El Oued, Morocco

Abstract

The flipped classroom, as a learner-centered model, has gained significant attention in educational discourse due to its potential to promote active learning and improve educational outcomes. However, assessing learning outcomes in the flipped classroom can bring about challenges that require thoughtful strategies to ensure the validity and reliability of assessment practices. Therefore, this presentation aims to explore strategies to enhance assessment practices in this context. One of the key challenges is evaluating individual contributions in collaborative activities. Additionally, assessing deep understanding of complex topics and addressing grading biases present further obstacles. To overcome these challenges, the paper proposes the incorporation of various strategies that encompass the use of rubrics, transparent criteria, peer and self-assessment, and ongoing feedback. By purposefully aligning the assessment practices with the learning objectives of the students and incorporating technology into the process, we can enhance the validity and reliability of our assessments. This, in turn, serves to ensure a fair and accurate evaluation of our students' language performance.

Keywords: flipped classroom, challenges, strategies, validity, reliability

**HUMAN RESOURCES MANAGEMENT IN TOURISM
BUSINESSES - A STUDY IN MUĞLA PROVINCE**

Assoc. Prof. Dr. Nuran VARIŞLI
Sosyal Güvenlik Kurumu, Ankara, TÜRKİYE
ORCID ID: 0000-0002-0657-756X

Abstract

The aim of this study is to examine how human resources management is effectively implemented in tourism businesses in the province of Muğla. The tourism sector is considered a significant component of the economy in Muğla and the success of businesses in this sector heavily relies on human resources management. The research employs qualitative research methods including in-depth interviews and observations.

According to the findings of the study, tourism businesses in Muğla province approach human resources management with a strategic perspective. These businesses attach particular importance to human resources management processes such as selection of qualified personnel, training and development programs, performance evaluations, and motivation-enhancing practices. Additionally, developing flexible and innovative practices in line with local culture and tourism dynamics is a prominent strategy for these businesses.

However, certain challenges have also been identified. Due to the seasonal nature of the industry, businesses face difficulties in personnel recruitment and management. Moreover, factors like language barriers can limit access to the international tourism market.

In conclusion, tourism businesses in Muğla province strategically address human resources management and adapt it to local conditions. Nonetheless, the seasonal nature of the sector and challenges in the international market pose some difficulties for these businesses. Hence, future research is recommended to focus on developing more sustainable solutions and strategies to address these challenges.

Keywords: human resources management, tourism businesses, Muğla province, strategic perspective

**THE IMPACT OF FLEXIBLE WORK MODELS ON BUSINESS PERFORMANCE:
AN EXAMINATION IN THE POST-COVID-19 ERA**

Assist. Prof. Dr. Nadire KANTARCIOĞLU

UBS Enstitute, Ankara, Türkiye
ORCID ID: 0000-0001-6968-9350

Abstract

The global business landscape underwent a transformative shift due to the COVID-19 pandemic, compelling organizations to embrace flexible work models to sustain operations. This study investigates the implications of flexible work arrangements on business performance in the post-COVID-19 era. Through a comprehensive literature review and empirical analysis, the study explores the multifaceted effects of remote work, flexible schedules, and hybrid approaches on key performance indicators. The research underscores the significance of adapting human resource practices to accommodate evolving work paradigms while maintaining organizational objectives. The findings offer insights into the advantages and challenges associated with implementing flexible work models and contribute to the ongoing discourse on reshaping work environments for enhanced business outcomes.

Keywords: Flexible work models, remote work, flexible schedules, hybrid work

GREENING OF SUPPLY CHAINS: BENEFITS AND CHALLENGES FACED

Lucie KOOLE

Sonia FADDEN

Aosta Valley University, Italy

Abstract

The greening of supply chains has emerged as a strategic approach for businesses to harmonize their operations with environmental sustainability goals. This abstract explores the wide-ranging benefits that stem from adopting environmentally-conscious supply chain practices, including reduced ecological footprints and enhanced corporate social responsibility. However, these gains are accompanied by an array of challenges such as navigating complexities within global supply networks, managing initial implementation costs, and addressing the shortage of specialized expertise. The interplay between these benefits and challenges shapes the landscape of sustainable supply chain management, encouraging businesses to innovate and collaborate towards a more ecologically balanced future.

Keywords: Green supply chains, sustainability, environmental impact, corporate social responsibility, complexities

**POST PANOPTİKON DÖNEMİ: GÖZETİMİN YENİ VERSİYONU OLARAK
DİJİTALLEŞME
POST PANOPTICON ERA: DIGITALIZATION AS A NEW VERSION OF
SURVEILLANCE**

SİNEM ŞAHNAGİL ¹,

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Balıkesir Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
ORCID ID: 0000-0003-0920-6948

Özet

Tarih boyunca iktidara sahip olan her güç, çeşitli araç ve yöntemlerle kitleler üzerinde kontrol ve gözetim kurma çabası içinde olmuştur. Değişen ve gelişen teknoloji bu çabanın yöntemlerini de etkilemiş, geleneksel toplumların baskı aracı olan gözetim, yaşanan dijitalleşme ile kurumsal bir nitelik kazanarak küreselleşmiş ve sistematik bir özellik kazanmıştır. Dijital çağ ile gözetimin en önemli aracı olarak “veri” kavramı öne çıkmış, bu yeni form gözetleme kapitalizminin para birimini oluşturmuştur. Bilgi iletişim teknolojileri aracılığıyla tasarlanan her zaman ve her yerde olabilme hali, vadedilen sınırsız özgürlük ve iletişimin yanında kendi “panoptikonunu” da yaratmıştır.

Bentham ve Foucault ile özdeşleşen panoptikonun temelinde, geniş kitleleri kontrol edebilme düşüncesi yer almaktadır. Görünmeden gözetleme ilkesine dayanan ve Bentham’ın otorite odaklı olarak tasarladığı bu yapı Foucault tarafından bir metafor olarak kullanılmış, dönemin değişen iktidar anlayışı panoptikon ile temellendirilerek modern iktidarın görünmezliği vurgulanmıştır. Bir hapisane tasarımından yola çıkan panoptikondaki gözetim günümüzde sanal ve veri odaklı bir yapıya evrilmiştir. Eskiden baskı ile yapılan gözetim, bu yeni panoptikonda yerini rızaya ve gönüllülüğe bırakmıştır. Birçok insanın bilinçli veya bilinçsiz şekilde fakat gönüllü olarak sergilediği veriler, bir yandan herkesin herkesi gözetim altında tuttuğu bir yapı oluştururken diğer yandan denetime süreklilik kazandırmak isteyen iktidarların toplumsal rızayı inşa etmesini kolaylaştırmaktadır.

Bu kapsamda çalışmanın amacı iktidarların panoptikon ile bireyler üzerinde baskıcı bir tavırla yarattığı gözetimin günümüzde artık dijitalleşme ile bireyler tarafından nasıl bizzat ve gönüllü olarak yapıldığını ortaya koymaktır. Çalışmada dijitalleşmenin zor kullanmak yerine bağımlılık yaratarak toplumlara hükmettiği tezi üzerinden hareket edilmiş, post panoptikon olarak adlandırılacak bu dönemde ortaya çıkan yeni gözetim pratiklerinin genel olarak toplumsal yapı için oluşturduğu tehditler değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Panoptikon, Dijitalleşme, Gözetim

Abstract

Throughout history, every power that has power has been in an effort to establish control and surveillance over the masses with various tools and methods. Changing and developing technology has also affected the methods of this effort, and surveillance, which was a means of oppression in traditional societies, has become globalized and systematic by acquiring an institutional quality with the digitalization. With the digital age, the concept of "data" has come

to the fore as the most important tool of surveillance, and this new form has formed the currency of surveillance capitalism. The omnipresence designed through information and communication technologies has created its own "panopticon" in addition to the promised unlimited freedom and communication.

The panopticon, identified with Bentham and Foucault, is based on the idea of being able to control large masses. This structure, based on the principle of surveillance without being seen and designed by Bentham with a focus on authority, was used as a metaphor by Foucault, and the invisibility of modern power was emphasized by grounding the changing understanding of power of the period with the panopticon. Starting from a prison design, surveillance in the panopticon has evolved into a virtual and data-driven structure. In this new panopticon, surveillance, which used to be carried out through coercion, has been replaced by consent and voluntariness. The data that many people exhibit consciously or unconsciously but voluntarily, on the one hand, creates a structure in which everyone keeps everyone under surveillance, while on the other hand, it facilitates the construction of social consent by the powers that want to ensure the continuity of control.

In this context, the aim of the study is to reveal how the surveillance created by the powers with an oppressive attitude on individuals with the panopticon is now done personally and voluntarily by individuals with digitalization. The study is based on the thesis that digitalization dominates societies by creating addiction instead of using force, and the threats posed to the social structure in general by the new surveillance practices that emerged in this period, which can be called post panopticon, are evaluated.

Keywords: Panopticon, Digitalization, Surveillance

GİRİŞ

Özel mekâna veya mahremiyete yer olmayan, her yerin gözetlenebilir olduğu bir sistemi ifade eden panoptikon, denetimin yeniden oluşturulması yönünden önemlidir. İlk etapta bir hapisane tasarımı olarak ortaya çıkan yapı, iktidarın somut olarak olmasa bile sürekli zihinlerde canlı kalarak gözetim işlevinin sürekliliğini sağlamak anlayışı üzerine kurulmuştur. Gözetlendiğinin farkında olan fakat hangi zamanlarda gözetlendiğini bilmeyen bireyler, yanlış davranışlarının ceza alacağını bilmekte ve bu nedenle sürekli izleniyor olma hissiyle davranışlarını öz denetim mekanizması ile kontrol altında tutmaya başlamaktadır. Önceden fiziksel ve sınırlı bir şekilde hayat geçen gözetim mekanizması panoptikon, günümüzde bilgi iletişim teknolojileri aracılığıyla işlevini sürdürmektedir. Diğer bir deyişle dijital dünyanın devasa gelişimine paralel olarak gerek özel gerekse kamusal alanda bireylerin hayatlarının ve sosyal ilişkilerinin elektronik ağlar sayesinde izlenip kaydediliyor oluşu, gözetim pratiğini modern hale dönüştürmüştür. Dijitalleşme ve araçları olağanüstü bir kalabalık bir kitleyi dijital bir rızayla izlenebilir kılmakta, bunu özgürlük ve mutluluk vaadiyle meşrulaştırmaktadır.

Günlük hayatta kullanılabilir her dijital sistem ve özellikle sosyal medya bireylerin izlerinin kopyalandığı ortamlar olarak ortaya çıkmaktadır. Yeni panoptik dünya diğer bir deyişle post panoptikon dönemi, katı gözetim yerine gönüllü gözetim pratikleri üzerine kurulmuş, gözetimin katı şekli baskı araçları ile bireyleri yönlendirirken gözetimin gönüllü biçimi cezbederek ikna etmektedir. Bu şekilde ikna edilen birçok birey daha fazla gözetlenmek uğruna herhangi bir mahremiyet kaygısı taşımamakta, normalleştirilen gözetim dünyasında sorgulama yeteneğini kaybetmekte, iktidarların kontrol ağına rıza ile dahil olmaktadır. Bu kapsamda çalışmada öncelikle iktidar anlayışındaki dönüşüm ve klasik panoptikon modelinin ortaya çıkışı açıklanmış, J. Bentham'ın otoriteyi güçlendirme anlayışı üzerine şekillendirdiği söz konusu yapının temel özellikleri ifade edilerek bu oluşumdan etkilenen Foucault'un ortaya koyduğu felsefeye değinilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde ise dijitalleşme ile bir kez daha şekil değiştiren otorite ilişkilerinin gözetim algısına yansımaları ışığında post panoptikon dönemi genel özellikleri ile ele alınmıştır. Bu kapsamda post panoptikon döneminde kullanılan

gözetim araçları değerlendirilerek oluşturulan sanal hapishanelerin toplumsal yapıya yönelik barındırdığı olası tehditler ifade edilmiştir.

1. İKTİDARIN DÖNÜŞÜMÜ VE PANOPTİKON

Tarih boyunca bütün insan toplulukları kendilerini yönlendirecek, liderlik edecek, gerektiğinde sınırları belirleyecek bir güce ihtiyaç duymuşlardır. Bu güç kimi zaman Tanrı veya Tanrı-Kral, kimi zaman kilise veya burjuva, kimi zamansa monarklar veya halk olarak öne çıkmıştır. Yönetimin meşruiyeti halktan alınan rızaya bağlı olabildiği gibi, tek kişinin hüküm sürdüğü bir anlayışa da bağlı olabilmıştır. Ne şekilde olursa olsun daima toplumlar yönetilme, yönetenler ise iktidara sahip olma isteği içinde olmuşlardır. Modern dönem öncesinde iktidarın bir kişiye veya ruhani değerlere bağlı olması, bireyin pasif bir özne olarak konumlandırıldığı ifade etmekteydi. Fakat iktidarın kaynak bakımından dünyevileşmesi ile birey, toplum ve iktidar ilişkilerinde bir dönüşüm yaşanmış, özellikle 1789 Fransız İhtilali ile ruhani ve dünyevi ilişkiler arasındaki ayırım, toplumsal alandan siyasi alana, kültürel hayattan ekonomik hayata kadar geniş bir alanda kendisini göstermiştir. Bu tarihten itibaren kitleleri mobilize etme işlevi gören ideoloji araçsal bir nitelik kazanmış, modern yönetimlerin devamlılığı ve güçlülüğü hususunda metaforik bir özellik sergilemeye başlamıştır. Tam olarak bu noktada panoptikon yönetim anlayışı, modern yönetim biçimlerine güçlü fakat görünmez bir meşruiyet

kazandırmaktadır (Avcil, 2021: 55).

Dönem itibariyle büyük karışıklıklarla karşı karşıya kalan krallıklar 18. yy. itibariyle halkı kontrol edebilmek amacıyla otoriter kontrol mekanizmaları tasarlamaya başlamışlardır. Bentham kardeşlerin hayata geçirdiği “Panoptikon” tam olarak bu dönemin ürünü olarak ortaya çıkmıştır. 1785 yılında mimar olan Samuel Bentham tarafından tasarlanan, Jeremy Bentham’ın düşünceleri ile iç sistemleri temellendirilen Panotikon, bir hapisane tasarımı anlatmaktadır. Panoptikon kelimesi bütün anlamına gelen “pan” ve gözlemlemek anlamına gelen “opticon” kelimesinden gelmekte olup, “bütünü gözetlemek” anlamını taşımaktadır (Özdel, 2012: 22; Özdağ, 2022: 1745).

J. Bentham’ın panoptikon ile hizmet ettiği şey dönemin geniş kitleleri kontrol altına alma felsefesidir. Zira Bentham yapının hapis, zorla çalıştırma, tecrit gibi birçok işlevi yerine getireceğinden, yerine getireceği işlevlerde ana temanın otorite odaklılık olacağından sıklıkla söz etmektedir. Fakat burada ileride Foucault’un da etkileneceği fikir, kontrol etme yetkisine sahip otorite sağlayıcısı iktidarın disiplini sağlayış şeklidir (Özdel, 2012: 23). İktidar tarafından belirlenen toplumsal düzenin sağlanması, toplumsal ilişkileri belirleyen norm ve kuralların

denetlenmesi için ihtiyaç duyulan mekanizmaların başında gözetim gelmektedir (Dolgun, 2005: 9). Bentham dairesel planlı, dairenin merkezine bakan tek odalı hücreler ve merkezde gardiyanların konumlandığı bir gözlem kulesi şeklinde tasarladığı Panoptikon mimarisiyle gözetimin sürekliliğini sağlarken bunun en iyi şekilde yapılabilmesi adına “görünmeden gözetleme” ilkesini ortaya koymaktadır. Bu ilke ile gözetleyici orada olmasa dahi kişiye gözetlendiği hissi empoze edilerek davranışları kontrol altına alınmaktadır. Diğer bir deyişle mahkumlar her hareketlerinin gözlem altında olduğunu bilmekte fakat ne zaman gözetlendiklerini bilememektedir. Dolayısıyla istediği otoriteyi bu şekilde sağlayan iktidar aynı zamanda sürekliliğini kazanmaktadır (Aslan Ulgan ve Erdoğan, 2022: 36).

Kaynak: Panoptikon: Çağdaş Dünyada Kendi Hapishanelerimizi Yaratmak - Enterprise Next (epnext.com)

Panoptikon’da hücreler birbirinden bağımsız hale getirilmiş, birbirleriyle iletişim kuramayacakları şekilde tasarlanmıştır. Bu sayede hücre içindeki bireyler yalnızlaştırılarak güce karşı direniş gösterme ihtimallerinin engellenmesi amaçlanmıştır. Hücrelerin pencere sistemleri, ışık alma durumları, aydınlatılması kulede yer alan gözetleyicinin gücünü artıracak şekilde yapılandırılmıştır. Bu kapsamda hücrelerin dış pencereleri sadece ışık almak amacıyla kullanılırken, iç avluya bakan pencereler hücrenin içindeki kişilerin daha görünür olmalarını sağlamaktadır. Gözetleyicinin bulunduğu kuledeki pencereler ise mahkumların baktıklarında gözetleyicinin orada olup olmadığını göremeyecekleri şekilde özel bir tasarımdan oluşmaktadır. Böylece mahkumlar, kendilerini sürekli izleniyormuş gibi hissederek davranışlarını buna göre sergilemeye başlamaktadır. Gözetleyici hücreleri rahatlıkla gözetleme imkânı bulurken mahkumlara karşı görünmez kılınması, ona tam olarak iktidar rolü vermektedir (Foucault, 1992; Foucault, 2007; Bentham, 2008). Bu sistem iktidarlara fiziksel şiddet uygulamadan yönetim imkanı sunan bir ikna düzenidir.

Foucault iktidar anlayışını, panoptikon sisteminde oluşturulan söz konusu öz denetim mekanizması üzerine inşa etmektedir. 20. yy.’ın kapitalist toplum sistemlerinde iktidarın değişiklik gösterdiğini ifade eden Foucault, artık tek kişilik, görünür olan bir kral iktidarı ve alenen verilen cezalar yerine, insanların iktidarın oluşturduğu gözlem dünyası nedeniyle kendi kendisini kontrol ettiği görünmez bir iktidar vardır. İktidar şekil değiştirmiştir ve artık farklı bir otorite yöntemi kullanılmaktadır. Diğer bir deyişle iktidar artık bir kişinin değil “Gözün İktidarı” şeklini almıştır (Foucault, 2007). Avcil’e göre (2021: 55) iktidar ve ideolojinin bütünleştirici gücü olarak ortaya çıkan panoptikon, belli bir kitlenin değil, tüm toplumsal kesimlerin üzerinde varlığını devam ettiren bir anlayışa evrilmiştir.

Zaman içinde iktidar tekrar dönüşüm geçirmiş, teknolojik gelişmeler gözetimin seyrini değiştirmiştir. Hapishane tasarımındaki panoptikonun denetleme ve kontrol mekanizması yerini veri tabanlı dijital bir gözetime bırakmıştır. Kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla gözetimin mantığı sadece baskıcı değil, aynı zamanda etkileşimli medya kullanıcıları için baştan çıkarıcı bir hale gelmiştir (Abe, 2009: 73). Bu durum panoptikon sonrası ve ondan belli başlı özelliklerle ayrılan post panoptikon döneminin habercisi niteliğinde sayılabilmektedir.

2. POST PANOPTİKON VE GÖZETİMİN ÖZNESİ OLARAK DİJİTALLEŞME

Toplumların, hatta tüm dünyanın dev bir panoptikona dönüştüğünü ifade eden Foucault, iktidarlara söz konusu tasarımdaki dev kuleyle özdeşleştirmektedir. Dev kule, toplumdaki bireylerin bedenini göremediği, gözetleyicinin daima kendilerini izlediğine inandıkları bir güç haline gelmiştir. Birbirleriyle iletişim kuramayan toplum üyeleri, bu gözetleyicinin kendileri için oluşturduğu hücrelerde yaşamakta, vücudunu asla göremediğimiz iktidarın gözü tarafından sürekli izlenmektedirler (Özdel, 2012: 25; Çamuroğlu, 2016: 105). Teknoloji araçları ile kuşatılmış günümüz toplumlarını yorumlamada pratik bir kavrayış sağlayan bu sistem, teknolojik gelişim ile daha kolay hale gelen gözetim faaliyetlerini ortaya koymakta etkili olmaya devam etmektedir. Zira dijitalleşme ile oluşturulmaya başlanan veri bankaları ve dijital izler aracılığıyla iktidarların bilme isteği ve görünmeden her şeyi görme arzusu süreklilik içinde karşılanmaktadır (Okmeydan Bitirim, 2017).

2.1. Dijital Dönüşümle Gelen Post Panoptikon Dönemi

Modern dönemde sadece engelleme yoluyla yapılan sınırlandırma postmodern dönemde daha güçlü ikincil bir usulün bulunması ile boyut değiştirmiştir. Bu usul “teşvik etme”dir. Neyin arzu edilen olduğuna yönelik toplumsal ikna şiddete başvurmadan sağlanacak bir iktidarı inşa etmektedir. Burada ikna, teşvik ile güçlendirilmekte, panoptikon mahkumları katı duvarların, net sınırlandırmaların yönlendirmesi ile ikna ederek disipline ederken, post panoptikon bireylerin eylemlerinin kendi taleplerinin sonucu olması gerektiğini, en azından bireylerin öyle olduğunu düşünmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Zira post panoptikon için kendisinden önce kullanılan fiziksel disipline etme yöntemleri ilkel güç kullanımının bir örneğini oluşturmaktadır (Taştan, 2022: 39).

Bilgi çağına kadar genel olarak fiziksel olarak dinleme ve izleme eylemi şeklindeki fiziksel gözetimden ibaret olan gözetim, son yıllarda çerçevesini önemli derecede genişletmiştir (O'Brien, 2008: 31). Modern dönemler öncesinde kabilelerin, imparatorlukların veya monarşilerin egemenlik anlayışı için uygulanan gözetim, ulus devletlerin ve çoğunlukla kapitalizmin oluşturduğu modernizm içinde kurumsal bir özellik kazanmıştır. Dijitalleşmeyle birlikte gözetim, iktidarlara veri sağlayan diğer bir deyişle bireylerin her anını büyük veri tabanlarında saklayarak onlara sunan bir kurum haline gelmiştir. (Aslan Ulgan ve Erdoğan, 2022: 35). Dijital gözetim döneminde, bireyler artık birer vatandaş olmaktan ziyade seri numaralarla tanımlanmış, verileri büyük şirket veya bilgisayarlarda toplanan, saklanan ve işlenen kullanıcılar haline gelmişlerdir (Dolgun, 2008: 28; Çimen, 2020: 33). Dolayısıyla bilgi iletişim teknolojilerinde meydana gelen gelişmeler ışığında yaygınlık kazanan internet ve mobil uygulamalar, mahremiyeti dijital eksene aktararak dönüşümü tetiklemiştir. Bu durum bireylerin gözetlenmesini ve her geçen gün çoğu zaman önemsiz gibi görünen bilgilerin artarak depolanması ve yayılması sonucunu doğurmuştur (O'Brien, 2008: 25).

Teknoloji adeta hayatı her alanında gözetlenmenin kaçınılmaz olduğunu kanıtlamakta, insanların doğdukları andan itibaren çeşitli numaralar verilerek kayıt altına alındığı sistem, bireyleri gözetleyen iktidarın hedefi haline getirmektedir. Zira hayatlarının her alanı gözetim kapsamına alınan bireyler için bu durum tehdit oluştururken, gözetleyenler için fırsat ve imkanlar yaratabilmektedir. Toplumsal paylaşım ağlarına akın eden bireyler, bu ortamlarda gözetlendiklerini bilmelerine rağmen bu gözetime gönüllü olmaktadır (Akkaş, 2015: 231). Diğer bir deyişle değişken ve mobil özellikler taşıyan elektronik teknolojiler günümüzde artık iktidarın bir ifade aracı olarak, duvarları ve pencereleri büyük ölçüde geçersiz kılmış, gözetim ve kontrol hapishane şeklinde değil sanal ortamlarda varlık göstermeye başlamıştır. Bu duruma eğlenceli bir görünüm kazandırılmış, insanların bu sisteme gönüllü olarak ve büyük bir keyifle dâhil olmaları sağlanmıştır (Lyon, 2013). Diğer bir deyişle söz konusu gözetim dünyası çok daha renkli, daha heyecanlı, daha az bilinen, daha bilimsel ve daha tehlikeli bir yapı arz etmektedir. Bu nedenle insanlar gerek kamusal gerekse özel alanlarda izlendiklerinin bilincinde olsalar dahi bu büyüdü dünyadan kaçamamaktadırlar veya kaçmak istememektedirler (Ersanel, 2001; Aslan Ulgan ve Erdoğan, 2022: 35). Dolayısıyla post panoptikonu geçmiş dönemlerden ayıran en önemli özellik gözetlenenlerin kendi iradeleri ile bu sistemin içinde yer almaları, gönüllü olmalarıdır. Aynı zamanda gözetimin baskı, şiddet, kısıtlama, cezalandırılma, dışlanma gibi motivasyonların tam aksine beğenilme, kabul görme, onaylanma, desteklenme gibi güdülerle gerçekleştiriliyor olması yine post panoptikonun ayırıcı özellikleri arasında yer almaktadır.

Oluşturulan sanal hapishaneler artık eğitimden siyasi tercihlere, alışverişten boş zaman ve hobi etkinliklerine kadar herkesi her açıdan gözetleyebilen dijital panoptikondur. Sınırsız özgürlük ve iletişim olarak sunulan dünya, topyekûn kontrol ve gözetime dönüşmüştür (Sönmez, 2017; Akçay, 2019; Kalaman, 2019: 582). Dolayısıyla post panoptikon gözetimin yeni ve aynı zamanda nitelik bakımından dönüşüme uğramış bir boyutunu temsil etmektedir. Bu dönem özneyi sabitlemek yerine mekânsız bırakmayı tercih eden bir iktidar anlayışını temsil

etmektedir. Genellikle mekân düşüncesinin soyut alanlar olarak tasarlandığı post panoptikon evresinde, dijital ortamlar yeni bir mekân düşüncesinin yansımaları oluşturur. Burada ayırt edici olan temel farklılık, söz konusu dijital ortamların beden içermemesi, fiziksel varoluş ikinci plana atılarak inşa edilmesidir (Baştürk, 2016). Yine panoptikon doğası gereği katı mekâna ve ulus-devlet mantığı içerisine sıkıştırılmışken, post-panoptikon doğası gereği küreseldir.

2.2. Post Panoptikon'un Gözetim Araçları

Yönetme, etkileme, yönlendirme ve koruma gibi amaçlarla kişisel enformasyona dönük, sistemli ve düzenli bir ilgi olarak ifade edilen gözetim, herkes hakkında her şeyi bilme isteği ile eşgüdümlü olarak hayat bulmaktadır (Lyon, 2013). Günümüz sisteminde bu isteği ve denetimi sağlayan araçlar arasında cep telefonlarından mobese kameralarına, kredi kartlarından sanal alışveriş uygulamalarına kadar birçok mekanizma sayılabilmektedir (Aslan Ulgan ve Erdoğan, 2022: 37). Avantajları olduğu kadar dezavantajlara da sahip olan ve dijital gözetim için veri toplayarak iktidarın otoritesine katkı sağlayan bu araçlar, günlük hayatın her alanını kuşatarak bireyi içgüdüsel olarak denetim altında tutmaktadır.

Dijital toplumun önemli gözetim araçlarından olan kameralar ve mobeseler bu duruma verilebilecek örneklerin başında gelmektedir. Söz konusu araçlar sayesinde öncelikle toplumsal güvenliğin sağlanması amaçlanmaktadır. Zira yasa dışı hareketlerde bulunan veya var olan kurallara aykırı davranış sergileyen bireyler bu kameralar aracılığıyla hızlı bir şekilde tespit edilmekte, yaptırım süreci işlemeye başlamaktadır. Böylece bir yandan güvenlik tedbirleri hayata geçirilirken diğer yandan bu mekanizmaların caydırıcı özelliğinden yararlanılmaktadır. Her sokak ve caddede izlendiğini düşünen bireyleri denetlemek ve davranışlarını dolaylı bir şekilde kontrol altına almak daha kolay gerçekleşmektedir. Örneğin kameraların olduğu bir sokakta sürücülerin trafik kurallarına aykırı davranışa ihtimalleri düşerken, bireyler kolayca tespit edilebileceklerini düşünerek suç teşkil edecek davranışları sergilemekten uzak durabilmektedirler. Bu noktada önem arz eden şey ise kameraların çalışıp çalışmadığının fark etmemesidir (Barlas, 2018; TESAD, 2019). Yani kameralar kayıt yapıyor olmasa da bireyler izlendikleri hissiyle kontrol altına alınmaktadır. Burada tam da panoptikon tasarımında olduğu gibi görünmeden gözetimin kameralar aracılığıyla gerçekleştiği söylenebilir.

Yine herhangi bir noktaya yapılan seyahatlerde kişilerin tüm kimlik bilgilerinin depolanması ve sınıflandırılması gözetimin mahremiyeti riske atan yönüne işaret etmektedir (Çakır, 2015: 349). Akıllı telefonlar, akıllı kartlar, GPS uygulamaları, online gerçekleştirilen işlemler iktidarların bireylerin günlük hayatına yönelik her adımı izlemesini sağlayacak verinin toplanmasını sağlarken, kişiler genellikle bu verilerin nasıl ve ne amaçla kullanıldıklarını önemsememektedir (Özdemir, 2020). Günümüz teknolojisinin insanların kamusal ve özel yaşamını izleme ve gözetim odaklı olması, sadece iktidarların değil, toplumsal yapı içinde bireylerin de gözetleme eğilimli kişiliklere dönüşmesine sebep olmaktadır. Örneğin bir alışveriş merkezine girildiği andan itibaren potansiyel bir tehdit olarak algılanan bireyler her köşe başında farklı bir otomasyon görevlisi tarafından gözetlenmektedir. Bu durum gözetim ve iktidar olgusunun günlük hayat ile iç içe geçmiş olan yapısını ortaya koymaktadır (Özdel, 2012: 28). Gözetim ve denetimin olumsuz etkilerine vurgu yapan Foucault modern iktidarın büyük bir gözaltı olduğunu ifade ederek, denetim altındaki toplumun yabancılaşmasına dikkat çekmektedir. Toplumu tek tip olmaktan koruyan ve zenginleştiren her bireyin farklı kişilik özelliklerine sahip olmasıdır. Foucault'a göre bireyler gözetlendiğinin farkına vardıklarında hareketlerini sınırlandırmaya başlayacak, benzer koşullarda benzer davranışlar içine giren bireyler toplumun tek tipleşmesine neden olacaktır. Bireylerin canlı birer robot haline geleceği bu sistemde, farklı hareket edemeyen, düşüneyemeyen, adeta hipnoz edilmişçesine her hareketi birbirine benzeyen ve yaratıcılıktan uzak bir toplum meydana gelecektir. Zamanla sistem, güç sahiplerinden korkmayı da aşarak, toplumdan farklı olduğunu belli eden bireylerin bizzat toplum tarafından dışlanmaya başladığı bir duruma evrilecektir. Dolayısıyla kendisinden

olmayı dışlayan ve ona çeşitli etiketler uygun görerek yaftalayan toplum, farklı davranış sergileyen bireylerin ilk cezalandırıcı olacaktır (Foucault, 1992; Barlas, 2018; TESAD, 2019).

Bentham'ın klasik panoptikon yapısının dönüşümünü gözler önüne seren diğer önemli bir mekanizma ise sosyal medya mecralarıdır. Panoptikonda tek taraflı şekilde gerçekleşen gözetim, asimetrik bir şekilde gerçekleşmekte, bireyler ne zaman gözetlendiğinin bilgisine sahip olamamaktadır. Sosyal medyanın aktif şekilde kullanıldığı post panoptikon döneminde ise gözetim daha simetrik bir özellik kazanmış, herkesin herkesi daima gözetim altında tutabildiği bir sistem hayata geçirilmiştir. Mahrem olan her şeyin görünür olma çabasıyla kamunun tüketimine sunulduğu günümüzde, sosyal medya gösterinin hiç sonlanmadığı yeni bir sahne işlevi görmektedir. Bu mecralarda paylaşılan her bilgi ve görüntü kapitalist sistemin bir parçası olarak iktidar tarafından çeşitli amaçlarla kullanılabilir. Bireylerin arkalarında bıraktıkları dijital izler, gözetimi kolaylaştırmakta dolayısıyla Foucault'un ifadesiyle görünür olmak bir tuzak haline gelmektedir. Birey, iletişimin öznesinden gözetimin nesnesine dönüşmekte, bu durum kitlelerin daha kolay kontrol ve manipüle edilmesine neden olmaktadır (Foucault, 1992; Aydın, 2020: 3).

SONUÇ

J. Bentham'ın otorite odaklı olarak tasarladığı ve Foucault tarafından bir metafor olarak kullanılan "Panoptikon" modern iktidarın görünmezliğini temel almaktadır. Bir hapisane modeli olarak ortaya çıkan yapıda gözetim dışsal olarak kurulmasına rağmen, Panoptikon'da bulunan tüm mahkumların içine sızan bir güce sahiptir. Bu sistemde yönetim dışsal bir pratik olmasına rağmen yönetilen birey tarafından içselleştirilmiştir. Diğer bir deyişle iktidar, bireyin iç dünyasına taşınarak denetleyici işlevini yerine getirmeye devam etmektedir. Foucault tarafından modern dönemde iktidarın otomatik işleyişini sağlayan bir denetim mekanizması olarak tanımlanan panoptikon, iktidarın sürekliliğini sağlamak amacıyla mahkumlar üzerinde aslında bir tuzak olan bilinçli bir görünebilirlik hali yaratmaktadır. Bu şekilde gözetlenenlerin düzen karşısında direniş göstermeleri engellenmekte, harekete geçme gücü ortadan kaldırılmaktadır. Söz konusu sistemin işlevini günümüzde artık dijitalleşmeyle birlikte gelişen teknolojik araçlar ve en temelde "veri" yerine getirmektedir. Veri temelli birçok teknolojik mekanizma ve uygulamanın yaygınlaştığı günümüzde bireylerin mahrem algısını koruması giderek zorlaşmaktadır. Bireyler özellikle sosyal medya mecralarında mahrem alanlarını kamuya açarken, diğerleri tarafından fark edilmek ve beğenilmek arzusu ve isteği ile hareket etmektedirler. Bilinçli ve gönüllü olarak bu eylemi gerçekleştiren bireyler bir yandan gözetim zincirine dahil olurken diğer yandan iktidarların otoritesini görünmeden yaygınlaştırmasına hizmet etmektedirler.

Gözetim mekanizması ile sosyal medya genellikle birlikte hareket etmekte, bu alanda sunulan kişisel veriler, tercihler, beğeniler ve ilgi alanları aracılığıyla bireyler kendilerini sürekli bir sınıflandırmanın içinde bulmaktadırlar. Twitter ve Instagram için "takipçi", Facebook için "arkadaşlar" gibi farklı nitelendirilmiş olsa da bu sistemin hizmet ettiği amacın benzer olduğu görülmektedir. Bu uygulamaların kullanıcıları her ne kadar iletişimin öznesi olarak görülse de aslında pazarlama sisteminin birer nesnesi konumundadırlar. Bu sistemde iktidar, özgürlük ve mutluluk gibi Postmodern dünyanın cezbedici kavramları ile bireyleri kendi kontrol altına çağırılmaktadır. Bireylerin bu platformlarda ücretsiz kullanıma karşılık takas ettiği şey mahremiyetin paylaşılması ve sahipliğidir. Zira bireyler diğer kullanıcıların özel hayatını eğlence amaçlı kullanabilmekte, gözetlenen bireyin ruh hali ile ilgilenmemektedir (Niedzwiecki, 2010: 48; Yanık, 2017: 793). Bunun yanı sıra klasik panoptikon ile hedeflenen "görünmeden gözetleme", "sürekli gözetleniyormuş hissi" sosyal medya aracılığıyla hayata geçmektedir. Sosyal medyadaki ayak izlerini takip ederek verileri derleyen, veri havuzunda toplayan ve her koşulda kullanıma hazır bekleyen iktidar, sosyal medya kullanıcıları üzerinde yarattığı baskıyla onların davranışlarını yönlendirebilmekte, sürekli izlendiği algısına kapılan kullanıcılar öz denetim mekanizması geliştirerek hareket etmeye başlamaktadır. Dolayısıyla

bireyler gözetimi içselleştirerek kendi kendilerinin hem gardiyanı hem mahkûmu olmaktadır (Fidan, 2019: 92; Erdoğan, 2020). Bunun yanı sıra kapalı sistem kameraları, mobeseler, yüz tanıma sistemleri, GPS uygulamaları, akıllı kartlar gibi birçok elektronik izleme sistemi, panoptikon anlayışının sanal simülasyonunu oluşturmaktadır. Elektronik parmak izi sayılabilecek bu sistemler günlük hayatın her alanını erişime açarak elektronik bir hapisane ortamı yaratmaktadır. Bilgi toplumunda kullanılan veri ve bilginin dolaşımı arttıkça bireylerin gizliliği veya mahremiyeti üzerindeki tehdit de artmaktadır. Toplum artık, gözetim temelli teknolojilerin kullanıldığı, bireylerin faaliyetlerinin yönetim birimleri adına kayıt altına alındığı, kategorize edildiği ve hayatı etkileyecek kararların alınmasında kullanıldığı gözetim toplumuna dönüşmüştür.

Sonuç olarak iktidar tarafından gerçekleştirilen gözetimin suçu önlemek ve toplumsal kontrol olmak üzere temelde iki boyutu bulunmaktadır. Bir yandan kaçakçılık, hırsızlık gibi suçlara karşı koruma sağlamak amaçlanırken diğer yandan istihbarat kurumlarının toplum üzerinde denetim ve kontrol uygulayabilmeleri sağlanmaktadır. Bu noktada esas olan şey bireyin gözetlenmesinin de ötesinde gücü elinde bulunduran makamların siyasi güç ve otorite elde etmek amacıyla bilgi depolaması ve kullanmasıdır. Bilimin gelişmesine katkı sağlamak, insan hayatını kolaylaştırmak, yaşam kalitesini artırmak veya güvenliği tesis etmek gibi amaçlarla kullanılan gözetim topluma katkıda bulunurken, kişisel bilgilerin dijital mekanizmalarla elde edilmesi, kimi zaman buna göre insanların sınıflandırılması, sürekli kontrol altında tutulması amacıyla kullanılan gözetim toplumun zararına çalışmaktadır. Nitekim insanların dijital bağımlı hale gelerek uyum sağladığı post panoptikonda zaman içinde herkes benzer davranışlar sergileyen, olaylar karşısında benzer tepkiler veren, farklı ve özgün fikirler üretemeyen kısacası mekanikleşmiş varlıklara dönüşme riski ile karşı karşıyadır. Toplumun robotik bir hal almaya başladığı günümüzde bir kesim yaşamış olduğu güvenlik kaygısı ile korku içinde yaşarken diğer bir kesim gözetimin gönüllü neferleri olarak iktidarların toplumsal rızayı kolaylıkla oluşturabilmesi adına çalışmaya devam etmektedirler.

KAYNAKÇA

Abe, K. (2009). The Myth of Media Interactivity: Technology, Communications and Surveillance in Japan. *Theory, Culture & Society*, 26(2-3): 73-88.

Akçay, E. (2019). Dijital Çağda Açıklık Etiği ve Etik Tercihin İmkânsızlığı: The Circle Filmi, *ISophos: Uluslararası Bilişim, Teknoloji ve Felsefe Dergisi*, Sayı: 3, 1-27

Akkaş, İ. (2015). Sanal Cemaatlerde Mahremiyet Algısı. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(12): 225-239.

Aslan Ugan, K., ve Erdoğan, T. (2022). A Film Analysis On The Fact Of “Privacy” Changing From Panopticon Surveillance To Digitalized Surveillance: The Circle Example, *Electronic Cumhuriyet Journal of Communication*, 4(2): 33-43.

Avcil, C. (2021). Yeni Bir Yaşam Biçimi Olarak Panoptikon İktidar Döneminde Hegemonyanın Kuruluşu. H. Ö. Sarıdoğan ve F. Çelebi (Ed.). *İktisadi ve İdari Bilimlerde Özgün Çalışmalar İçinde* (ss.55-72). İzmir: Duvar Yayınları.

Aydın, A. F. (2020). Gösteri Toplumunun Yeni Panoptikonunu Olarak Sosyal Medya. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*. 9(3): 1-22.

Barlas, N. (2018). *Denetim Altında Tutulan İnsan ve Panoptikon Teorisi*. Denetim Altında Tutulan İnsan ve Panoptikon Teorisi (wannart.com) (Erişim Tarihi: 15.07.2023).

Baştürk, E. (2016). *Panoptikon'dan Post Panoptikon'a Gözetimin Soykütüğü*. Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bauman, Z. (2012). *Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları*. (A, Yılmaz Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bentham, J., Pease Watkin, C. ve Werret, S. (2008). *Panoptikon Gözün İktidarı*. İstanbul: Su Yayınları.

Çakır, M. (2015). *İnternette Gösteri ve Gözetim*. Ankara: Ütopya Yayınevi.

Çamuroğlu Çıg, E. (2016). Dijital Çağda Bakışın Politikası: Panoptikon ve Aleniyet İlkesi. *Toplum ve Demokrasi*, 10(21): 91-113.

Çimen, Ü. (2020). Dijital Teknolojilerin Gözetime Katkısı, Dijital Birey, Dijital Toplum ve Dijital Dünya Bağlamında Fonksiyonel Gözetim. Sait Sinan Atılğan (Ed.). *Dijital Dünyanın Yeni Kavramları*. İçinde (ss. 31-44). Konya: Literatürk Yayınevi.

Dolgun, U. (2005). *Enformasyon Toplumundan Gözetim Toplumuna*. Ankara: Ekin Kitabevi.

Dolgun, U. (2008). *Şeffaf Hapishane Yahut Gözetim Toplumunu*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Erdoğan, M. (2020). Sosyal Medyada Gözetimin İçselleştirilmesi: İletişim Disiplini Alanındaki Lisansüstü Öğrenciler Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*. 8(1): 244-275.

Ersanel, N. (2001). *Siber İstihbarat, Sanal ve Dijital Casusluğun Anatomisi*. Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları.

Fidan, M. (2019). *İktidarın Panoptik Gözü Olarak Sosyal Medya: Facebook-Cambridge Analytica Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Foucault, M. (1992). *Hapishanenin Doğuşu*. İstanbul: İmge Kitabevi.

Foucault, M. (2007). *İktidarın Gözü Seçme Yazılar 4*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Kalaman, S. (2019). Yeni Medya ve Dijital Gözetim: Türkiye'deki Sosyal Medya Kullanıcıları Üzerine Bir Araştırma. *Yönetim ve Ekonomi*, 26(2): 575- 594.

Lyon, D. (2013). *Gözetim Çalışmaları*. (A, Toprak, Çev.). İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Niedzwiecki, H. (2010). *Dikizleme Günlüğü*. Çev. Gökçe Gündüç, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

O'Brien, M. (2008). Law, Privacy And Information Technology: A Sleepwalk Through The Surveillance Society?. *Information & Communications Technology Law*, 17(1): 25-35.

Okmeydan Bitirim, S. (2017). Postmodern Kültürde Gözetim Toplumunun Dönüşümü: 'Panoptikon'dan 'Sinoptikon' ve 'Omniptikon'a. *Online Academic Journal of Information Technology*, 8(30): 46-69.

Özdağ, D. E. (2022). Sanat ve Güç Kavramı Üzerinden "Panoptikon", *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 8(59): 1744-1754.

Özdel, G. (2012). Foucault Bağlamında İktidarın Görünmezliği ve "Panoptikon" İle "İktidarın Gözü" Göstergeleri. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*. 2(1): 22-29.

Özdemir, Ş. (2020). Post- Panoptikon Çağı: Gözetimin Dijitalleşmesi ve Çevrimiçi Kimliğin Gizliliği Üzerine Bir Analiz. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 20(3): 81-108.

Sönmez, B. (2016). Gözetim Toplumunun Günümüz Tüketim Dinamikleri Bağlamında Yorumlanması. *Selçuk İletişim*, 9(2): 262-284.

Taştan, A. N. (2022). *Panoptikondan Post-Panoptikona Geçişte Sınırların Dönüşümü*. Yüksek Lisans Tezi. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

TESAD (2019). *Panoptikon: Modern Bir Hapishane*. Panoptikon: Modern Bir Hapishane | TESAD (tesadernegi.org) Erişim Tarihi: 17.07.2023.

Yalaz, B. (2016) *Panoptikon: Çağdaş Dünyada Kendi Hapishanelerimizi Yaratmak*. Panoptikon: Çağdaş Dünyada Kendi Hapishanelerimizi Yaratmak - Enterprise Next (epnext.com) (Erişim Tarihi: 15.07.2023).

Yanık, A. (2017). Bir Süperpanoptikon Olarak Yeni Medya: Yeni Medya Işığında Gözetimin Eleştirisi. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 5(2): 785-800.

THE IMPACT OF HOME SERVICE ROBOTS ANTHROPOMORPHISM LEVEL ON CONSUMER ATTITUDE

DERYA ÇİÇEK

Yüksek Lisans Öğrencisi, İzmir Ekonomi Üniversitesi,
ORCID ID: 0009-0004-3608-6958

Özet

İnsanlar ve robotlar arasındaki ilişki karmaşıktır ve çeşitli boyutları vardır. Robot teknolojisinin hızla gelişmesiyle birlikte robotlar, ev, okul, hastane, müze gibi günlük ortamlarda insanlarla etkileşime girerek etkileşimin artmasına neden oldu. İnsanların robotlara karşı tutumları ve duyguları, robotlarla nasıl etkileşim kurduklarını etkilemektedir. Robotların günlük yaşamda insanlarla iletişim kurabilmeleri onları pek çok alanda kullanışlı kılıyor. Araştırmalar, robotların görünüş olarak daha insansı hale gelmesiyle insanların robotlarla duygusal bağlar ve yakınlık kurma isteklerinin arttığını gösteriyor. İnsanların hayatını kolaylaştırmak için tasarlanan ev servis robotlarının 200-500 milyar dolarlık ekonomik etkisinin olması bekleniyor. Bu robotların çevre üzerindeki önemli etkisi göz önüne alındığında, ev ortamında insanlar ve robotlar arasındaki ilişkinin nasıl organize edildiğini ve hangi faktörlerin insanların robotları kabul etmesini etkilediğini anlamak önemlidir. Bu yeni bir araştırma alanı ve diğer alanlara kıyasla nispeten az sayıda çalışma var. Spesifik olarak, ev ortamındaki robotlarla ilgili sınırlı araştırma vardır. Bu nedenle, bu çalışmanın amacı, ev içi hizmet robotlarının antropomorfizm düzeyinin tüketici tutumunu nasıl etkilediğini Teknoloji Kabul Modeli çerçevesini kullanarak analiz etmektir. Amaç, bu alana ilgi duyan ancak insansı robotlar konusunda uzmanlığı olmayan yenilikçi araştırmacılar için anahtar noktaları görsel olarak sunmaktır.

Anahtar Kelimeler : Antropomorfizm, insansı robotlar, ev hizmet robotları

Abstract

The relationship between humans and robots is complex and has various dimensions. With the rapid advancement of robotic technology, robots have started to engage with humans in everyday settings, such as homes, schools, hospitals, and museums, leading to an increase in interaction. People's attitudes and emotions towards robots affect how they interact with them. The ability of robots to communicate with humans in everyday life makes them useful in many areas. Studies indicate that people's desire to form emotional bonds and intimacy with robots increases as robots become more humanoid in appearance. Home service robots, which are designed to make people's lives easier, are expected to have an economic impact of 200-500 billion dollars. Given the significant impact of these robots on the environment, it is important to understand how the relationship between humans and robots is organized in the home environment and which factors affect people's acceptance of robots. This is a new area of research, and there are relatively few studies compared to other fields. Specifically, there is limited research on robots in the home environment. Therefore, the objective of this study is to analyze how the level of anthropomorphism in-home service robots affects consumer attitude, using the Technology Acceptance Model framework. The aim is to visually present key points for innovative researchers who are interested in this field but lack expertise in humanoid robots.

Keywords: Anthropomorphism, humanoid robots, home service robots

1. INTRODUCTION

The environment in which robots and humans interact influences their interaction. An evaluation of a humanoid robot's ability to interact with its environment is difficult due to the lack of clear criteria, and some of these criteria are subjective, making it difficult to determine their effectiveness (Şabanovic and Yannier, 2003). Approximately 1.7 to 4.5 trillion dollars are expected to be impacted annually by robot technology by 2025, with 800 to 2.6 trillion dollars coming from improved human well-being (McKinsey, 2021). A total economic impact of 200-500 billion dollars is expected to be attributed to home service robots, which are designed to ease the lives of people. Since these robots have an adverse effect on the environment, it is imperative to understand how the relationship between humans and robots in the home environment is organized, as well as what factors influence acceptance of robots by people. Studies in this area are relatively few, as it is a new field of research. Specifically, there is limited research on robots in the home environment. As a consequence, the purpose of the research is to use the Technology Acceptance Model framework to examine how the degree of anthropomorphism in home service robots influences customer opinion. The goal is to graphically illustrate crucial elements for inventive researchers who are interested in this topic but lack humanoid robot experience.

1.1 PURPOSE

The rapid growth of robotics and the development of Industry 4.0 have prompted a rush of interest in these self-driving robots, pushing their implementation into different sectors of society, such as homes, businesses, and hospitals. In light of this expanding tendency, there has been an uptick in discourse among people about their opinions and choices when it comes to engaging with robots. Identifying the elements that influence the societal appropriateness of relationships between humans and robots has become critical in this new field of study. It's important to note that investigation into relationships between humans and robots is still in its infancy, resulting in a scarcity of studies in comparison to more recognized study topics. Additionally, as compared to the abundance of studies into interactions between humans and robotics in social circumstances, the analysis of robots in home surroundings tends to be particularly underexplored. As a result, it is critical to dive further into the fundamental variables influencing people's opinions and reactions to robots in the house. Understanding the primary determinants of social tolerance can provide useful insights into creating and deploying technology for robotics that is more sensitive to human requirements and choices, resulting in quicker adoption and improved user experiences in residential settings. We can unravel the complexities related to this rapidly developing discipline and unlock the maximum potential of robotics technology for various uses by focusing on the scarcity of research in the home environment and engaging in comprehensive investigations into human-robot interactions. This will lead to more effortless adoption and wider acceptance by society. The major goal of this study is to investigate how the level of anthropomorphism displayed by home service robots influences consumers' opinions about them. The study attempts to shed light on the elements that influence customers' acceptance or resistance to these technologically sophisticated and human-like robotic systems by applying the widely used Technology Acceptance Model framework. The objective of this research is to add to the current body of information on human-robot relationships, especially in the context of home. This study seeks to give perspectives on the function of anthropomorphism in molding consumer sentiments in order to guide the creation and design of home service robots in order to improve their acceptability and integration into common home environments.

2. LITERATURE REVIEW

2.1 ANTHROPOMORPHISM

Anthropomorphism, a combination of the Greek words "anthros" (human) and "morphos" (form), refers to the process of representing abstract phenomena or non-human beings by attaching human traits to them (Merriam-Webster). The precise meaning of anthropomorphism appears to vary across academics, resulting in several concepts of this phenomena. Within the discourse of academia, several academic viewpoints on anthropomorphism have been proposed. According to one school of thinking, anthropomorphism is the predominant attribution of human or human-like features to animals (Asquith, 1984; Brown, 2010). These supporters are concerned with the idea of endowing animals with human-like characteristics. Another set of researchers, on the other hand, emphasizes the extension of anthropomorphic attribution beyond living humans and towards inanimate objects (Kassarjian, 1978). According to this point of view, anthropomorphism is the inclination to infuse non-living creatures with human-like qualities and attributes, hence blurring the distinction between the human and non-human domains. Furthermore, some academics use a wider and more inclusive description of anthropomorphism that includes attaching human qualities to items other than the conventional distinction of living and non-living entities (Kiesler, 2006). Anthropomorphism in this sense refers to the attribution of human-like characteristics to abstract notions, natural forces, and other non-human phenomena, emphasizing the pervasiveness of this cognitive process. As an outcome of these contrasting viewpoints, the theoretical limits and uses of anthropomorphism have grown diverse and open to modification. As a result, a thorough comprehension of anthropomorphism requires acknowledging the many interpretations presented by researchers from other fields and conceptual frameworks. Recognizing these distinct points of view might help researchers and academics gain a more sophisticated understanding of anthropomorphism's fundamental processes and ramifications in different circumstances.

2.2. NEGATIVE ATTITUDE TOWARDS ROBOTS

The term "Negative Attitude Towards Robots" refers to people's negative emotional responses, attitudes, and behavioral inclinations toward robots. People can feel sentiments of dislike and revulsion when seeing robots that fall under the "uncanny valley" phenomena, according to research findings (Broadbent, 2017). The "uncanny valley" refers to a condition in which robots display a remarkable similarity to humans but nevertheless display tiny differences in physical appearance, causing viewers to feel uneasy and uncomfortable. According to research (Dekker et al., 2017), negative cognitive feelings toward robots might express as anger or fear. Such feelings may occur as a result of worries regarding robot failure, job relocation, or the eventual loss of control that humans have over autonomous technology. Between-group nervousness is a negative feeling of unease that arises when people engage with individuals of an outgroup, such as robots in this case. The anxiety originates from a lack of knowledge with appropriate conduct during robot-human encounters, since humans may worry inadvertently upsetting the robot or looking biased against these non-human creatures. When dealing with robots throughout different social and real-life circumstances, these emotions may be prompted by the uncanny valley effect, sentiments of wrath or dread, and between-group tension. Identifying these complicated reactions to emotion is critical for the successful adoption of robots into social life and employment. Individual experiences, societal factors, and household background all impact attitudes as durable and persistent structures. They include a person's unwavering views and values regarding numerous items, people, institutions, or issues. When created, these mindsets have the potential to profoundly influence an individual's conduct, connecting their

behaviors with their values and ideals (Chaplin, 1999). Attitudes shape the way people interact with the environment surrounding them by affecting cognitive choices, making them an essential part of human intelligence and social interactions. The investigation relies on an extensive scale to assess people's attitudes toward robots, which includes three separate factors: a negative attitude toward communicating with robots, a negative attitude toward the societal consequences of robots, and a negative attitude toward the feelings that are associated with robot relations. A greater result on this measure indicates a stronger dislike towards robots (Nomura et al., 2006). Another study shows that clients' unfavorable sentiments regarding robots have a negative impact on their judgments of ease of use while attending restaurants and other beverage establishments (Seyitoğlu et al., 2021). Clients who have unfavorable attitudes about robots are more likely to consider the usage of robots at such companies as less efficient or user-friendly. Clients may be put off by the idea of robots offering inefficient or subpar service, resulting in preventable problems (Guan et al., 2021). Customers' views, ease of use, and behavioral intentions toward robots are heavily influenced by perceived dangers related to security, monetary worries, productivity, effectiveness, and mental wellness (Hwang et al., 2021). These concerns operate as roadblocks to the broad embrace and implementation of robotic technology, emphasizing the significance of tackling and decreasing these potential hazards in order to develop a more favorable and responsive client reaction to robots. A further study discovered that people who have unfavorable sentiments about robots had a reduced capacity to grasp their motions and capabilities. As a result, one could claim that unfavorable views regarding robots can have a detrimental influence on the perceived ease of use connected with such technology. When people have unfavorable feelings towards robots, their lack of comprehension of how these machines work may lead them to interpret relationships with robots as more difficult and less user-friendly. This demonstrates the relevance of attitudes in affecting users' views and experiences with robots, emphasizing the necessity of resolving negative attitudes to improve the acceptability and usefulness of robotic technology.

2.3 TECHNOLOGY ACCEPTANCE MODEL

The Technology Acceptance Model (TAM) is one of numerous models created to explain the technology implementation cycle. TAM seeks to clarify and anticipate technology behavior among users. For instance, Davis' model is one of the most often used framework in information system use research (Venkatesh, 2000). The Technology Acceptance Model's major goal is to provide a brief yet extensive explanation of the elements impacting information system users' behavior and proclivity to accept technology. TAM tries to attain this goal with the minimum factors feasible by utilizing a scientifically verified model. TAM has been the subject of several quantitative investigations in a variety of domains, with the results continually confirming its reliability and resilience as a model. These findings show that TAM is widely used and has promise for concrete uses in the decades to come (King & He, 2006). In accordance to scientific studies, there is a clear and strong association between perceived simplicity of use and client attitude as well as perceived utility of technology. This suggests that when people believe a technology to be simple to use, it effects their attitude toward the technology as well as their judgment of its utility. As a result, a positive opinion of ease of use improves the general effectiveness and efficiency of technology use, leading to higher satisfaction and the desire to utilize the technology (Belkhamza & Wafa, 2009). Several research studies have examined the link between perceived ease of use and consumer attitudes in various sectors of embracing technology. For example, in an environment of airline transportation ticket purchases, it was discovered that perceived simplicity of use beneficially influenced customer sentiments about ticket purchasing (Guritno & Siringoringo, 2013). In a second study employing electronic cards, it was discovered that perceived ease of use had a substantial influence on customer views

(Kalyoncuolu, 2018). Several additional studies in the literature found similar results, indicating a substantial association between perceived ease of use and consumer attitudes. The data from this research suggests that perceived ease of use is an important element in molding customer attitudes about different technological applications as well as services.

3. METHODOLOGY

3.1. RESEARCH DESIGN

The influence of anthropomorphism levels on user preferences in two settings: home and hotel, will be investigated using a 2x2 experimental design and a quantitative technique in this investigation. There are two levels of anthropomorphism in the design: high and low. As a result, four separate situations will be developed, and participants will be allocated to one of these situations at random. Google Forms will be used to gather data, with a 5-point Likert Scale ranging from 1 (strongly disagree) to 5 (strongly agree) as the data collecting method. Investigators benefit from using methods that are experimental in a variety of ways. To begin with, it offers an organized and methodical strategy to performing robust studies, allowing researchers to show obvious causal links between components (Trochim and Donnelly, 2008). Furthermore, such designs of experiments make it easier to identify cause-and-effect correlations, laying the groundwork for the advancement of theories and usage in practice (Kerlinger and Lee, 2000). The investigation's approach to methodology seeks to obtain significant insights into the effect of anthropomorphism levels on consumer choices in various circumstances, bringing to the progress of knowledge in this field. To guarantee the questionnaire's reliability, attempts will be taken to establish a suitably big and varied group. The goal is to acquire at least 400 surveys that can be used. Although adopting convenience sampling, the investigation aims to improve the validity and universality of the findings by collecting a large number of replies.

3.2. MODEL OF THE RESEARCH

Perceived Ease of Use, Customer Attitude, and Negative Attitudes Towards Robots are the dependent variables in the current investigation. Anthropomorphism is the key independent variable being investigated, which corresponds to the identification of human-looking features or psychological conditions to non-human agents or things (Epley et al., 2007). Perceived Ease of Use is described as the impression of becoming able to use a specific technology with little trouble and it becoming simple to use (Davis, 1989). It has been demonstrated that perceived ease of use has a significant and powerful impact on both attitude and perceived usefulness toward technology (Davis, 1989). User Attitude refers to an a person's proclivity to behave favorably or adversely when confronted with a given issue, for example a technology or service (Ma et al., 2005). A detailed investigation in this subject has shown that the relationship between one's attitude and intention plays an essential function when affecting users' real-life actions regarding the implementation and utilization of a certain system (Davis, 1989). Negative Attitudes Towards Robots, on the other hand, are adverse reactions to emotions, intellectual judgments, and systems of thought that people may have toward robots. These adverse perspectives include a wide range of emotions, including distrust, fear, uneasiness, and acceptance of unfavorable stereotypes. Furthermore, they have numerous preconceived beliefs regarding robot capabilities and limits (Eyssel et al., 2012). The major objective of this study is to offer helpful knowledge into the consequences of assigning human-like characteristics to robots on users' mental appraisals and behavioral responses regarding

their acceptance and interaction with this technology by conducting an in-depth investigation into the ever-evolving connection between Anthropomorphism and the key dependent variables of Perceived Ease of Use, Customer Attitude, and Negative Attitudes Towards Robots.

4. CONCLUSION

The last component of this study will provide a thorough explanation of the results as related to the hypotheses stated. Following that, the importance and continued relevance of the thesis will be explained, emphasizing its advantages to the subject of investigation. In addition, a critical analysis of the thesis' limits will be offered, recognizing any possible constraints in the methodology or the nature of the study.

REFERENCES

DiSalvo, C. F., Gemperle, F., Forlizzi, J., & Kiesler, S. (2002, June 25). All robots are not created equal. Proceedings of the 4th Conference on Designing Interactive Systems: Processes, Practices, Methods, and Techniques. <https://doi.org/10.1145/778712.778756>

Nomura, T., Kanda, T., & Suzuki, T. (2008). Experimental investigation into influence of negative attitudes toward robots on human-robot interaction. *AI & society*, 23(4), 495-509.

Bakırcıoğlu, V., & Kalyoncu, M. (2019, September 27). A Literature Review on Walking Strategies of Legged Robots. *Journal of Polytechnic*. <https://doi.org/10.2339/politeknik.573673>

H. A. Yanco and J. Drury, "Classifying human-robot interaction: an updated taxonomy," 2004 IEEE International Conference on Systems, Man and Cybernetics (IEEE Cat. No.04CH37583), The Hague, Netherlands, 2004, pp. 2841-2846 vol.3, doi: 10.1109/ICSMC.2004.1400763.

Lee, H., & Oh, J. (2019). Anthropomorphic Representations of Robots in Science Fiction Literature: The Effects on Human-Robot Interaction. *International Journal of Human-Computer Interaction*, 35(7), 600-611. <https://doi.org/10.1080/10447318.2018.1548466>

Barrett, E., & Dagnino, F. M. (2015). Post-humanism and the rise of the robots in contemporary literature: Implications for the future of humanism. *Literature and Theology*, 29(4), 409-424. <https://doi.org/10.1093/litthe/frv041>

Chen, G., Xie, B., & Kang, Y. (2020). A Study on the Emotional Responses and Evaluation of Humanoid Robots with Different Levels of Anthropomorphism. *IEEE Access*, 8, 180714-180725. <https://doi.org/10.1109/ACCESS.2020.3023224>

Nanda, M., & Kumari, V. (2018). The impact of anthropomorphism on consumer behavior: A literature review. *Journal of Marketing and Consumer Research*, 45, 14-22. <https://doi.org/10.1016/j.jmcr.2018.08.002>

ANTİK ÇİN'DE İKİ FARKLI UZLAŞI GELENEĞİ
TWO DIFFERENT COMMITMENT TRADITIONS IN ANCIENT CHINA

Havva ERŞAHİN KAPICI¹

¹ Araştırma Görevlisi, Ankara Üniversitesi, DTCF
ORCID ID: 0000-0002-2815-973X

ÖZET

Antik Çin'de Doğu Zhou Hanedanlığı'nın "İlkbahar- Sonbahar (M.Ö. 770-481) ve Savaşan Beylikler Dönemi" olarak adlandırılan son döneminde (M.Ö. 481-221) merkezi otorite zayıflamış, taht ve toprak mücadelesine giren beylikler birbiri ile savaşa tutuşmuştur. Toplum karmaşa içerisinde. Buna karşın, bu yüzyıllarda düşünce dünyasında yoğun bir hareketlilik yaşanmış; Çin'in sosyal ve siyasal yaşamını şekillendirecek düşünce akımları ortaya çıkmıştır. Toplumu huzura kavuşturmak ve ülkede siyasi düzeni sağlamak için fikirler ortaya koyan, toplumsal ve ahlaki kurallara ve ideal yönetim şekline dair sorgulamalar yapan düşünürlerin en önemlileri Konfüçyüs, Mo Zi, Lao Zi ve Han Feizi'dir. Bu çalışma açısından iki farklı siyasi ve düşünsel geleneği temsil eden Konfüçyüs ve Mo Zi önem arz etmektedir.

Konfüçyüs, toplumsal karmaşanın sebebinin Li kurallarının uygulanmayışı, yani toplumun kadim gelenekten kopuşu olduğunu düşünmektedir. Toplumsal ilişkileri, canlandırmayı amaçladığı bu geleneksel kurallar uyarınca hiyerarşik ilişkiler çerçevesinde düzenlemeyi amaç edinen bir sevgi idealini savunmaktadır. Mo Zi ise, karmaşanın sebebinin insanların doğruluktan ayrılması olarak açıklamaktadır. Toplumsal uzlaşmayı sağlamak için, Göğün yolu olan eşitlikçi ve kuşatıcı bir sevgi fikrini öne çıkarmaktadır. Hiyerarşik yapıyı soylular sınıfı lehine keskinleştiren Konfüçyüsçü düşünceye karşı Mo Zi, toplumsal yapılanmayı alt tabakadan insanların lehine dönüştürmeyi amaçlamaktadır. Merkezi otoritenin kurulması bakımından daha etkili olan Konfüçyüsçülük hâkim düşünce sistemi olarak benimsenerek binlerce yıl etkisini sürdürürken Mo Zi'nin düşünceleri, Çin'de klasik metinlerin yeniden ele alındığı 18. yüzyıl sonlarına kadar tarihe gömülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Konfüçyüs, Mo Zi, İnsan Sevgisi, Kuşatıcı Sevgi, Antik Çin Felsefesi

ABSTRACT

In Ancient China, during the final era of the Eastern Zhou Dynasty, known as the "Spring and Autumn (770-481 BCE) and Warring States Period (481-221 BCE)", the central authority weakened and the lords, engaged in a struggle for the throne and land, plunged into wars. Society was in turmoil. However, during these centuries, there was intense activity in the intellectual world; thought streams that would shape China's social and political life emerged. The most important thinkers, who put forth ideas to bring society to peace and establish political order in the country, and questioned societal and moral norms and the ideal form of governance were Confucius, Mo Zi, Lao Zi, and Han Feizi. From the perspective of this study, Confucius and Mo Zi, representing two different political and intellectual traditions, are of particular importance.

Confucius believed the cause of societal chaos was the non-application of Li rules, essentially the detachment of society from ancient traditions. He advocated a love ideal that aimed to arrange social relationships according to these traditional rules, which he aspired to revive, within the framework of hierarchical relations. On the other hand, Mo Zi explained the cause of the chaos as people's deviation from righteousness. To achieve societal consensus, he

highlighted the idea of an egalitarian and impartial love, the path of the Heaven. Against Confucian thought, which sharpens the hierarchical structure in favor of the noble class, Mo Zi aimed to transform the social structure in favor of the lower strata. While Confucianism, which was more effective in establishing central authority, was adopted as the dominant thought system and maintained its influence for thousands of years, the thoughts of Mo Zi were buried in history until the late 18th century when classical texts in China were revisited.

Key Words: Confucius, Mo Zi, Humaneness, Impartial Love, Ancient Chinese Philosophy

1. GİRİŞ

İlkbahar-Sonbahar (M.Ö. 770-481) ve Savaşan Beylikler Dönemi (M.Ö. 481-221) Antik Çin’de en uzun süre yönetimde kalan Zhou Hanedanlığının son dönemleridir. Bu yıllarda toplumsal ve siyasi yaşam büyük bir değişim içerisindedir. Zhou Hanedanlığının merkezi otoritesinin gittikçe zayıflaması sebebiyle Gögün Oğlu temsili bir figür olarak yönetimde bulunmaktadır. Bununla birlikte, İlkbahar ve Sonbahar Döneminde, Zuo Geleneği adlı tarih kayıtlarında kaydedildiği üzere, 148 feodal beylik hakimiyet savaşına girişmişlerdir (Keay, 2011:64). Savaşan Beylikler Dönemine gelindiğindeyse fetihler sonucunda bu feodal beyliklerin sayıları 7’ye düşmüştür.

Yine bu dönemlerde tarımda demir aletlerin kullanılmaya başlanması ile toprak sahipleri giderek güçlenmiş ve Çin’de köleci toplum yapısı çözülerek feodal bir yapılanma ortaya çıkmaya başlamıştır. Zhou feodalizminin çözülmesi, beylikler arasındaki ve içindeki çatışmaların yoğunlaşmasına neden olmuş; yetkin ve kabiliyetli kişiler beyliklerde önemli roller üstlenmeye başlamıştır. Seçkin kimselerden oluşan bu topluluk, dönemin sert şartlarına direnemeyerek topraklarını ve ailelerini kaybetmiş olan eski asillerden oluşturulmuştur. Sonuçta yeni bir toplumsal sınıf olarak “bilginler”¹ sınıfının ortaya çıkışı zamanın sosyal ve entelektüel manzarasını değiştirmiştir. Düşünsel alanda bir dönüm noktası olarak nitelendirilen bu dönemde Çin’in sosyal ve düşünsel yaşamını sonraki yüzyıllar boyunca etkileyecek düşünce okulları ortaya çıkmıştır. “Yüz Düşünce Okulu” olarak ifade edilen bu okullar İlkbahar-Sonbahar ve Savaşan Beylikler Döneminde ortaya çıkan bir dizi felsefi akım ya da düşünce okulunu ifade etmektedir. En bilinenleri Konfüçyüsçülük, Dao düşünce okulu, Mohizm ve Yasacılıktır. Bunlara ek olarak Yin-yang Okulu, İsimler Okulu, Siyaset Okulu, Sinkretikler Okulu dönemin öne çıkan düşünce okullarıdır. Her bir okul, ahlaki, politik, felsefi ve diğer konulardaki sorulara kendi yanıtlarını sunmuştur. Toplumsal düzeni yeniden sağlamak amacıyla düşünceler ileri süren bu okullar arasında yer alan ve iki farklı siyasi ve düşünsel geleneği temsil eden Konfüçyüsçülük ve Mohizm düşüncelerinin temsilcileri bu çalışmanın bakış açısından önem arz etmektedir.

2. KONFÜÇYÜS VE İLK MUHALİFİ MO Zİ

Konfüçyüs, M.Ö. 551-479 yılları arasında yaşamış bir düşünürdür. Çin düşüncesinde önemli bir yere sahiptir. Antik Çin’de eğitimin saray dışına çıkarak yaygınlaşmasında büyük etkisi bulunan bir eğitimci ve âlimdir. Xia, Shang ve Zhou Hanedanlığı zamanlarına ait kültür ve düşün eserlerini toplayarak binlerce yılın mirasını devralmış; bu eserlerde yaptığı düzenlemeler

¹ Çincesi 士 (okunuşu: shì) olan sözcük, özgün anlamıyla “şövalye” ile benzer bir anlama sahip olsa da bu dönemde artık soy ve mesleklerine bakılmaksızın eğitilmiş, “Çin geleneğinin muhafızları” olarak nitelenebilen yeni bir sınıfı ifade etmek için kullanılmaktadır. Daha detaylı bilgi için bkz: John, Keay, Çin Tarihi, Çev: Neşe Kars Tayanç& Dinç Tayanç, İnkılap Kitabevi, 2011, sf. 68-73.

ile geleceğe aktarılmalarına² olanak sağlamıştır. Kendi sözleriyle ifade ettiği üzere O “bir kaynak değil, yorumlayıcıdır,”³ (Yang, 2016:111). Kadim metinler üzerine yaptığı çalışmalar düşüncelerini büyük ölçüde etkilemiş, yaşadığı dönemde toplumsal düzenin bozulmasını ve beylikler arasında durmaksızın süren savaşları, geleneksel ilkelere riayet edilmemesi, *Tören Kurallarının* uygulanmaması olduğunu savunmuştur.

M.Ö. takribi 470-391 yılları arasında yaşayan düşünür Mo Zi ise, toplumda baskın bir güce sahip olan Konfüçyüsçülüğü eleştirmeye cesaret eden ilk düşünürdür. Bu sebeple Çinli felsefe tarihçisi Fung Yulan tarafından “Konfüçyüs’ün ilk muhalifi” olarak tanımlanmaktadır (Fung, 2009:65). Konfüçyüs’e benzer şekilde toplumun içinde bulunduğu karmaşanın nedenlerini sorgulayan Mo Zi, bu durumun, toplumsal tabakanın alt kısmında yer alan insanlar ile bu insanların çalışarak ortaya koyduklarını fütursuzca harcayan soylular arasındaki eşitsizlikten kaynaklandığına inanmaktadır. Bu koşulları yaratan esas sebep ise, başta hükümdarlar olmak üzere, insanların doğruluktan yani Gögün yolundan ayrılmış olmasıdır (Li, 2014:172).

Toplumsal sorunların nedenlerine dair farklı yaklaşımlarına karşın her iki düşünür de insan sevgisini bir erdem olarak toplumsal yaşamı huzura kavuşturacak bir ideal olarak savunmaktadırlar.

3. TÖREN VE DÜZEN

Li kuralları yani “tören kuralları” veya uygulanış biçimine daha uygun bir ifadeyle “soylu kurallar” basitçe sosyal inceliklerden daha karmaşık ahlaki ve etik normlara kadar uzanmaktadır. İnsanların toplumdaki konumuna göre nasıl bir davranış sergilemesi gerektiği, bir otorite figürüne karşı ne tür bir tutum benimsemesi gerektiği ve hatta sosyal statüsüne göre bir törende ne kadar müzisyen ağırlayabileceğini içeren sosyal hükümleri kapsamaktadır.

Konfüçyüsçü felsefeye göre, tören kuralları, toplumun düzenli işleyiş ve insanlar arasındaki uyum için oldukça önemli olan hiyerarşik ahlaki değerler ve sosyal normları belirlemektedir. Bu kurallar, kişinin toplum içindeki konumunu ve o konumla birlikte gelen sorumlulukları yerine getirmesini sağlamaktadır. Söz konusu kurallar, bütün sosyal ilişkileri “beş temel erdem ile beş ilişki”⁴ bağlamında düzenlemektedir. Böylelikle hükümdar ve tebaası, baba ile oğul, koca ve karı, büyük ve küçük kardeşler ile arkadaşlar arasındaki ilişkiler belirli roller ve sorumluluklar ile biçimlendirilmektedir. Sonuç olarak tören kuralları hiyerarşik bir yapılanma ile toplumsal uzlaşının inşasına hizmet etmektedir. Her bir toplumun varlığını sürmesine olanak sağlayan bu kurallar Konfüçyüs’e göre, toplum hayatının resmini çizebileceğimiz bir çerçeve

² Savaşan Beylikler Dönemi öncesinde yazılmış olan ve Konfüçyüs tarafından derlendiği ya da notlandırıldığı aktarılan bu kitaplar, Şarkılar Kitabı, Tarih Klasiği, Törenler Klasiği, Değişimler Kitabı ve İlkbahar- Sonbahar Kayıtları’dır. Metinlerin çoğu, “klasik” veya “Konfüçyüsçü” tanımlamasını kazanmadan önce yüzyıllar boyunca hem sözlü hem de yazılı biçimlerde geliştirilmiştir; dolayısıyla metinler arasında ve hatta metinler içinde sosyal, politik ve kozmik konulara yönelik büyük ölçüde farklı yaklaşımlar fark edilebilmektedir. Daha detaylı bilgi için bkz: Michael Nylan, *The “Confucian” Classics*, Yale University Press, New Haven&London, 2001, sf. 2.

³ Bu çalışmada Konfüçyüs’ün “Konuşmalar” kitabından yapılan alıntılar için yazar Yang Bojun tarafından, klasik Çince’den modern Çinceye çevrilerek notlandırılan “Konuşmalar” kitabına başvurulmuş, aksi belirtilmedikçe tüm çeviriler tarafımda yapılmıştır.

⁴ Konfüçyüsçü felsefede beş temel erdem, insan sevgisi, adalet, tören kuralları[na dair görgü], bilgelik ve sadakattir. Bu beş erdem hükümdar ve tebaası, baba ile oğul, koca ve karı, büyük ve küçük kardeşler ile arkadaşlar arasındaki ilişkiler için, toplumsal bir bağlamda uygun davranışı tanımlamaktadır.

veya yaşamın karmaşık dokusunu dokuyabileceğimiz bir tezgâh görevi görmektedir. Nitekim şu sözleri bu bağlamda değerlendirilmektedir:

“Zi Zhang, on nesil sonrasının izinin sürülebilir olup olmayacağını sordu. Konfüçyüs şöyle yanıtladı: “Yin Hanedanı, Xia’nın tören kurallarını⁵ takip etti; bu kurallara ne eklediğini veya neleri değiştirdiğini anlamak mümkündür. Zhou Hanedanı, Yin’in tören kurallarını takip etti; bu kurallara ne eklediğini veya neleri değiştirdiğini anlamak mümkündür. Başka biri Zhou’yu takip edebilir, ancak bu, yüz yıl sonrası olsa bile, tören kurallarının izinin sürülebileceği anlamına gelir.” (Yang, 2016:63)

Zhou Hanedanlığının zamanla merkezi otoritesini yitirdiği ve Göğün Oğlu’nun sadece temsili bir figür olarak yönetimde bulunduğu İlkbahar- Sonbahar döneminde bu tören kuralları artık hükmünü yitirmiş görünmektedir. Konfüçyüs savaşların durmaksızın devam ettiği bu dönemde toplumsal karmaşayı bu kurallar ile bağlantılı olarak şöyle açıklamaktadır:

“Konfüçyüs dedi ki: ‘Eğer yeryüzünde ahlaki bir düzen varsa, törenler, müzik ve savaşlar Göğün Oğlu tarafından kararlaştırılır; yeryüzünde ahlaki düzen yoksa, törenler, müzik ve savaşlar beyler tarafından kararlaştırılır. Eğer bu kararları beyler alırsa, on kuşaktan fazla sürdürülmesi pek mümkün olmaz; eğer bu kararları asilzadeler alırsa, beş kuşak boyunca sürdürülmesi pek mümkün olmaz; eğer bu kararları memurlar alırsa, üç kuşak boyunca sürdürülmesi pek mümkün olmaz. Yeryüzünde ahlaki düzen varsa, beylikler soyluların elinde olmaz. Yeryüzünde ahlaki düzen varsa, toplum karmaşa içinde olmaz.’” (Yang, 2016:225)

Bu metinde ahlaki toplumsal düzenin kaynağı olarak törenler, müzik ve savaş ile ilgili yetkilerin Göğün Oğlu’nda olması gerektiği vurgulanmakta, parçalanmış bir toplumda tören kuralları ile geleneklerin uygulanabilir olmadığına işaret edilmektedir. *Konuşmalar* kitabında, ilerleyen başka bir bölümde yine tören kuralları ile ilgili olarak Konfüçyüs’ün “Törenler çalışılmazsa [öğrenilmez, uygulanmazsa] toplumun temelleri yok olur,” dediği aktarılmaktadır (Yang, 2016:230). Yukarıda alıntılanan metinler göz önünde bulundurulduğunda, Konfüçyüs’ün törenler ile toplumsal düzen arasında oldukça güçlü bir ilişki kurduğu ortaya çıkmaktadır. Yaşadığı dönemde bu iki unsur arasındaki bağ kopmuştur. Bu baği yeniden onarmayı isteyen düşünür, bir çözüm olarak “insan sevgisi” idealini ortaya koymuştur.

Konfüçyüsçü felsefede “insanîyet, iyilik” anlamlarını da içeren “仁” (okunuşu: rén) bu çalışma kapsamında Çince sevgi sözcüğü⁶ ile birlikte “insan sevgisi” olarak çevrilmiştir. İnsanîyet tek başına, başkalarını sevmeyi, diğer insanlarla belirli roller ve sorumluluklar ekseninde ilgilenmeyi ifade etmektedir. Konfüçyüs için, en yüksek ahlaki değer olarak tanımlanabilecek olan insanîyet, yeryüzünde toplumsal uzlaşiyı inşa edecek bir araç olarak ele alınmaktadır.

Konfüçyüs’ün “insan sevgisi” tören kurallarına benzer şekilde belirli bir hiyerarşiyi barındırmaktadır; toplumsal sınıflar gibi basamaklara sahiptir. Daha açık bir ifadeyle, bu sevgi anlayışında insan, kendisini merkezde konumlandırdıktan sonra diğer insanları en yakından başlayarak belirli bir ölçü ile sevmeli; yakınlık derecesine göre onlara saygı göstermeli ve

⁵Yazar bu metinle ilgili olarak “Zi Zhang’ın sorduğu sorunun genel bir soru olmadığı, gelecekteki on neslin tören ve geleneklerini sorduğu metinden anlaşılmalıdır. Bu nedenle çeviride bu açıklık sağlanmıştır.” şeklinde bir not ile metne açıklık kazandırmıştır. Çeviri bu doğrultuda yapılmıştır.

⁶ Çincesi “爱” (okunuşu: ài) olan sevgi kavramı, çoğu zaman ‘ilgi’ ve ‘anlayış’ unsurlarını da kapsar. Bu sembolün görsel olarak en belirgin niteliği, bir kalp ‘心’ (xīn), bir arkadaş ‘友’ (yǒu) ve bir çatı ‘宀’ (mì) karakterlerini bir arada taşımasıdır. Tek bir çatı altında birleşen bu öğeler, sevginin kalp, dostluk ve güven gibi unsurlarla derinlemesine bağını ifade etmektedir.

onların ihtiyaçları ile ilgilenmelidir. Toplumsal yapıyı, bir otorite düzeni içerisinde değerlendiren ve daha önce tören kuralları ile ilgili olarak ifade edilen, hükümdar ve tebaası, baba ile oğul, koca ve karı, büyük ve küçük kardeşler ile arkadaşlar arasındaki ilişki, bu sevgi anlayışının görünür kılındığı bir sistemdir. Her bir insan için toplumdaki görevlerinin soyut özünü ifade eden bu sevgi anlayışı, insan olarak toplumda yer almanın bir gerekliliğidir. Ayrıca Konfüçyüs'e göre yaşadığımız yerde insanlar arasında sevgi yoksa, burası iyi bir yer değildir (Yang, 2016:77). Bu bakımdan, toplumun genelinde bir düzen yaratmak için insan sevgisi muhakkak tatbik edilmesi gereken bir pratiktir.

Bir diğer açıdan insan sevgisi, tören kurallarının uygulanması için ulaşılmaması gereken bir hedeftir. Çünkü Konfüçyüs'e göre, tören kuralları ancak bu sevgi ideali ile birleştiğinde anlam taşımaktadır:

“Konfüçyüs dedi ki: ‘Eğer bir insanda insan sevgisi yoksa, tören kurallarından ne anlar?’” (Yang, 2016:66).

Bu doğrultuda tören kuralları ve insan sevgisi birbirleriyle yakından ilintilidir çünkü tören kurallarının uygulanması, bireyin ahlaki değerini gösterme şeklidir. Yani, sosyal statü doğrultusunda uygun şekilde hareket etmek, başkalarına karşı şefkatli ve saygılı olmak anlamına gelmektedir. İki kavram birlikte ahlaki davranışı ve uygun sosyal etkileşimleri teşvik etmektedir. Konfüçyüsçülükte ahlaki gelişim, bu iki kavramın birleşimi ve uygulanmasını gerektirir. Bu sebeple törenlerin yeniden hakkıyla uygulanması ile kurulacak sosyal düzende sevgiyi bir toplumsal uzlaşma aracı olarak ifade etmiştir.

4. KUŞATICI SEVGİ VE BARIŞ

Bu çalışmada ele alınacak olan diğer düşünür Mo Zi, Konfüçyüsle benzer şekilde, yaşadığı dönemin toplumsal sorunlarına ve savaşlara yönelik bir çözüm arayışına gitmiştir. İlk olarak, “bir doktorun tedavi etmeden önce hastalığı anlaması gerektiği” anlayışı ile dönemin felaketlerini kendi adı ile anılan *Mo Zi* kitabında şöyle anlatmaktadır:

“Ülkelerin birbirine saldırması, hanelerin birbirlerinin mülklerini gasp etmesi, insanların birbirlerine zarar vermesi, yönetici ile tebaası arasındaki sadakatsizlik, baba oğul arasındaki saygısızlık, ağabey kardeş arasındaki geçimsizlik; işte bunlar yeryüzündeki felaketlerdir.”⁷ (Li, 2014:98)

Bu felaketlerin sebebi ise, “bir araba yükü kitapları olanların” insan sevgisi ve doğruluktan ayrılmış olmalarıdır (Li, 2014:177). Yine bu bölümde Mo Zi, “doğruluk” ile ne kastettiğini açıklamıştır. O'na göre doğru Göğün iradesi tarafından belirlenmektedir ve bu bağlamda doğru olan, insanların birbirlerinin faydasına olacak iyilikler yapmaları iken yanlış birbirlerine zarar verecek işler yapmalarıdır. Nitekim Savaşan Beylikler Dönemi, savaşlar ve çatışmalar ile insanların birbirine çok fazla zarar verdiği bir zamandır. Doğruluk konusunda Göğün iradesini bir kaynak olarak ortaya koyan Mo Zi, doğruluktan ayrılan insanlara yine Göğün iradesi doğrultusunda bir sevgi anlayışı sunmaktadır. Mo Zi'nın savunduğu kuşatıcı sevgi⁸, insanlara faydalı olan davranışların ilki ve en önemlisidir. İnsanların birbirlerine karşı kendi benliklerine gösterdikleri sevgi kadar bir sevgi beslemelerini öğütleyen bir sevgi anlayışıdır. Bu tür bir sevgi, Göğün engin ve her şeyi kapsayan doğası gibi kuşatıcı ve insanlara faydalıdır. Bu her

⁷ Bu kısım ilk olarak 2017 yılında “Geleneksel Çin Felsefesi: Mo Zi” başlığı altında yayımlanan ve tarafımda yazılan “Konfüçyüs’ün İlk Muhalifi: Mo Zi ve Felsefesi” başlıklı yüksek lisans tezi için çevrilmiştir. Burada yapılan çeviri gözden geçirilmiş ve değişikliklerle sunulmaktadır.

⁸ Çincesi “兼爱” (okunuşu: jiān’ài) olan sevgi anlayışı, “kuşatıcı, kapsayıcı ya da müşterek sevgi” olarak Türkçeye çevrilebilmektedir.

şeyi kapsayan sevgi ilkesi, esasında Göğün kendi eylemlerinde de görünürdür ve Mo Zi, bu konuyu şu sözlerle açıklamaktadır:

“Göğün tüm insanları sevdiğini nereden anlarız? İnsanların tümünü anlamasından bu sonuca varırız. Peki, tüm insanları anladığımızı nereden biliyoruz? Ayrım gözetmeden insanlara yönelik gösterdiği ilgi ve korumadan bu çıkarımı yaparız. Peki, tüm insanları koruduğunu nereden anlıyoruz? Bütün insanlara bir yaşam kaynağı sunmasından bu yargıyı çıkarırız. Peki, tüm insanlara bir yaşam kaynağı sunduğunu nereden biliyoruz? Dünya üzerinde yaşayan tüm insanlar hububatla beslenir, bu insanlar kendi beslenmeleri için otlarla ve hububatla beslenen sığırlar, koyunlar, köpekler ve domuzlar yetiştirirler. Tanrılara yiyecek ve içecek sunuları hazırlarlar. Tüm dünya üzerindeki insanları koruyan ve gözetten Göğün onları sevmediğini söyleyebilir miyiz?” (Li, 2014:175)

Mo Zi, felsefesinin en önemli ideali olan “kuşatıcı sevgi”yi Göğün iradesine dayandırarak bu sevgi anlayışına güçlü bir meşruiyet kazandırmıştır. Tekrar etmek gerekir ki toplumsal yaşamdaki karmaşanın sebebi, insanların, “bir pusula gibi yol gösterici olan” Göğün iradesinden, bu doğrultuda doğruluktan ve insan sevgisinden ayrılmış olmalarıdır.

Mo Zi’ya göre, bütün beyler sadece kendi ülkelerini düşündüklerinden diğer beyliklere saldırmaktadırlar. Konakların efendileri yalnızca kendi hanelerini gözettiklerinden diğerlerini yağmalamaktan çekinmezler. Beylikler birbirlerinin topraklarına saygı duymadığından meydanlarda savaşlar yaşanmaktadır. Ayrıca insanlar, sadece kendilerini düşünebildiklerinden diğer insanları incitmeye cüret etmektedirler (Li, 2014:99). Metnin sonunda Konfüçyüsçü insan sevgisine bir eleştiri yöneltmektedir. Sosyal yaşamı hakimiyeti altına almış olan sevgi ve erdem anlayışı, toplumsal roller ve bunlara bağlı hiyerarşik sorumluluklar uyarınca bir yaşam kurgulamaktadır. Bu yüzden, yani insanlar arasında kuşatıcı sevgi yerine Konfüçyüsçü sevgi anlayışı baskın olduğu için, güçlüler zayıfları ezer, çoğunluk azınlık üzerinde baskı kurar, zenginler yoksulları aşağılar, soylular halkı küçümser ve uyanıklar saf olanları aldatır. Bu yüzden felaketlerin ortadan kaldırılmasının yegâne yolu olarak hiyerarşik bir yaklaşım yerine Göğün kendi iradesi ile ortaya koyduğu yeni bir anlayışı hayata geçirmek, toplumsal yaşamda huzuru sağlamak için kaçınılmazdır. Bununla birlikte Mo Zi, savladığı idealin uygulanmasının zorluluğunun farkında görünmektedir. İnsanların bu sevginin onlara sağlayacağı faydaları tam anlamıyla kavramadığını ve bu nedenle de fikirlerinin hayata geçirilemediğini anlamaktadır. Dolayısıyla hem en yüksek ahlaki yetkinliğe hem de sahip olduğu politik yetkiye dayanarak, bu sevgi ilkesini uygulamaları gereken kişilerin öncelikli olarak hükümdarlar veya yöneticiler olması gerektiğini belirtmektedir (Li, 2014:103). Çünkü Mo Zi’ye göre, hükümdarın barışı sağlama ve çatışmaları sonlandırma niyeti, memurlarından başlamak üzere tüm topraklarında bu fikrin benimsenmesi için tek başına yeterli bir etkidir. Göğün Oğlu olarak meşruiyetinin Gök’ten alan hükümdarın toplum üzerindeki etkisini ortaya koyan örnekler vermektedir:

“Zamanında, Jin Hanedanı Wen memurlarının kaba elbiseler giymesini istemişti. Bunun üzerine onlar düşük kaliteli koyun derisinden ceketler giymişler, kılıçlarını kınları içinde değil inek derisinden bir kılıf içinde taşımışlar ve adi ipekten dokunmuş başlıklar takmışlardı. Böylece giyinmiş olarak hanedanlarını selamlarlardı. Peki, bunun sebebi neydi? Sebep, hanedanın onları [bu şekilde giyinmeleri için] teşvik etmiş olmasıydı.” (Li, 2014:101)

Kitabında bu minvalde, hükümdarların toplum üzerindeki etki ve gücüyle ilgili örnekler vererek Mo Zi, hakimiyet sahibi Göğün Oğlu’nun eski anlayışlara son vererek toplumu yeni bakış açısıyla şekillendirmelerinin esasında ne kadar kolay olduğunu anlatmaya çalışmaktadır. Kuşatıcı sevgi ideali O’nun için toplumsal uzlaşmayı inşa etmenin en faydalı aracıdır. Konfüçyüs’ten farklı olarak, eşitlikçi ve özgeci bir sevgi anlayışı ile, savaşların gittikçe şiddetlendiği ve durmaksızın devam ettiği Savaşan Beylikler Döneminde, toplumsal alt

kesimlerinde yer alan ve dönemin çalkantı ve huzursuzluğundan en çok etkilenen insanları korumaya çalışmaktadır. Bunu kendisi şöyle ifade etmektedir:

“Böylece [kuşatıcı sevgi benimsendiğinde], kimsesiz yaşlı kimseler, yaşamlarının son demlerini iyi geçirecekler; yetimler, yaşamlarını sürdürebilecekleri desteğe sahip olacaklardır. Her şeyi kuşatan sevgi benimsendiğinde, sonuçta elde edilen ortak fayda olacaktır.” (Li, 2014:109)

Görüleceği üzere, Mo Zi'nin eşitsizliklere ve hiyerarşik ilişkilere karşı duruşu, toplumun daha fazla mücadele etmek zorunda kalan alt tabakadan kesimlerinin çıkarlarını güçlendirmeyi hedeflenmektedir. Zira, Savaşan Beylikler Dönemi'nde, soylu sınıf haricindeki insanların bu tür bir inanca olan ihtiyaçları hayati önem taşımaktadır. Bu anlayışın, onların koşullarını iyileştirebilecek bir ideal olduğu düşünülmektedir.

5. SONUÇ

Konfüçyüs ve Mo Zi, İlkbahar-Sonbahar ve Savaşan Beylikler Döneminde yaşayan iki önemli düşünürdür. Merkezi otoritenin zayıfladığı ve toplumsal yapının bir dönüşüm içinde olduğu zamanlarda, savaşlar, çatışmalar ve toplumsal düzensizliğin nedenlerine ilişkin fikirlerini ortaya koymuşlardır. Sonrasında ise her iki düşünür de bir erdem olarak sevgiyi önceleyerek sevgiyi toplumsal yaşamı düzene kavuşturacak bir araç olarak ele almışlardır.

Öncelikli olarak, toplumun içine düştüğü karmaşanın sebebi konusunda farklı bakış açılarına sahiptirler. Konfüçyüs savaş ve toplumdaki yozlaşmanın nedeni olarak kadim gelenekten kopulmasını göstermiştir. Bunun bir sonucu olarak da toplumda, belirli bir sorumluluk ve hiyerarşi ekseninde uygulanan “tören kurallarının” bozulduğunu, artık takip edilmediğini ifade etmektedir. Bu soruna çözüm önerisi ise toplumsal yapıyı, tıpkı tören kurallarında olduğu gibi, hiyerarşik yapılanma gibi basamaklara sahip bir “insan sevgisi” ile düzenlemektir.

Diğer tarafta ise Mo Zi için kaos ve savaşların kökeni, dönemin insanların kendi çıkarlarını ön planda tutma eğilimi ile doğruluktan, Göğün yolundan ayrılmasıdır. Bu duruma çare olarak Mo Zi “kuşatıcı sevgi” kavramı ile, insanları başkalarını kendilerini sevdikleri kadar sevmeye teşvik eden, belirgin sosyal sınıf ayrımlarına yer vermeyen, eşitlikçi bir sevgi anlayışı sunmaktadır.

İlkbahar-Sonbahar ve Savaşan Beylikler Döneminde sevgi bağlamında bir toplumsal uzlaşma sağlamaya çalışan bu düşünürlerden Konfüçyüs'ün temsil ettiği, soylu sınıfın çıkarlarına ve feodal yapının yerleşikliğine hizmet eden Li Kuralları'nı esas alan sevgi anlayışı ile Konfüçyüsçülük hâkim düşünce haline gelmiş ve Çin'in düşünce tarihinde çok etkili bir yere sahip olmuştur. Mo Zi'nin fikirleri ile yaşadığı dönemde uygulanma imkânı bulamamış, Mohist düşüncenin kaderi daha farklı bir yol ile şekillenmiştir. Zamanla tarihe gömülen Mo Zi'nin metinleri ve düşünceleri, Çin'de modern çağda yeniden keşfedilmiştir. Özellikle 19. ve 20. yüzyıllardaki Çin'deki reform hareketleri içinde Mo Zi'nin düşünceleri yeniden önem kazanmaya başlamıştır.

6. KAYNAKÇA

Fraser, Chris. (2009). The Mohist School, (Ed.Bo Mou). History of Chinese Philosophy, (s. 137-163). London &New York. Routledge Yayınevi.

Fung Yu-Lan. (2009). *Çin Felsefesi Tarihi*, Çev. Fuat Aydın. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Harbsmeier, Christoph. (2013). The Birth of Confucianism from Competition with Organized Mohism, *Journal of Chinese Studies*, (56), 1-20.

Keay, John. (2011). *Çin Tarihi*, Çev. Neşe Kars Tayan.& Dinç Tayanç, İnkılap Kitabevi.

Li, Shenglong 李生龍. (2014) *Xin Yi Mo Zi Du Ben* 新譯墨子讀本 (*Yeni Açıklamalar ile Mo Zi Kitabı*). Sanmin Shuju Yinxing. Taipei.

Li, Tsong-tong 李宗侗. (1958). Ancient Chinese Society and Modern Primitive Society, *Chinese Culture*, (3), 15-33.

Nivison, David. (Ed. Bryan W. Van Norden) (1996) *The Ways of Confucianism*, La Salle: Open Court.

Nylan, Michael. (2009). Kongzi and Mozi, the Classicists (Ru 儒) and the Mohists (Mo 墨) in Classical-Era Thinking, *Oriens Extremus -Kultur, Gesichte, Reflexion in Ostasien-*, (48), 1-20.

Sima, Qian, 司馬遷. (ed. Wu Zhaoji 吴兆基). (2000). *Shiji* 史記 (*Tarih Kayıtları*), Huangshan Yayınevi.

Wing, Tsit-Chan. (1969). *A Source Book in Chinese Philosophy*, Princeton University Press. Princeton.

Wu, Yan-nan, 吴雁南. (2001). Chunqiu Zhanguo Shehui Sichao Gailun 春秋战国社会思潮概论 (İlkbahar-Sonbahar ve Savaşan Beylikler Dönemi'nde Toplumsal- Düşünsel İklim, Chongqin Shifan Daxue Baozhe Sheban, 20-26.

Xiao, Shuangrong, 肖双荣. (2010). Rujia he Moxue de 'Ren' 'Ai' Zhi Zheng", 儒家和墨家的 '仁' '爱' 之争 (Konfüçyanist Düşüncenin "İnsan Sevgisi" ile Mohist Düşüncenin "Kuşatıcı Sevgi" Anlayışı Üzerine Bir Tartışma), *Chuanshan Journal*, (76), 116-119.

Yang, Bojun 杨伯峻. (2016). *Notlar ve Açıklamalar ile "Konuşmalar"* 论语译注, Zhonghua Yayınevi.

Yang Zhao 楊照. (2014). *Mo Zi Shumin Shehui de Zhuzhang* 庶民社会的主张 (*Mo Zi: Toplumsal Bir Bakış*), Lianjing Yayınevi, Taiwan.

**ÖRGÜTSEL ADALET KAVRAMININ BİBLİYOMETRİK ANALİZ İLE
İNCELENMESİ**
EXAMINING THE CONCEPT OF ORGANIZATIONAL JUSTICE BY BIBLIOMETRIC
ANALYSIS

Arş. Gör., MERT AYDOĞAN¹

¹İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
ORCID ID: 0000-0002-1718-1878

ÖZET

Adalet kavramı insanlık tarihinin başladığı zamanlardan itibaren her zaman insanların ilgisi çekerek araştırdığı bir kavram olmuştur. İlk zamanlarda psikolojik kökenli olduğu düşünülen kavramın zaman geçtikçe sosyal ve ekonomik alanlarda da kökenin olduğu ve incelenmesi gerektiği anlaşılmıştır. Yönetim alanında örgütsel adalet olarak adlandırılan kavram en sade tanımıyla işletmedeki çalışanların işletme içerisindeki süreçlere dair adalet algıdır. Bu algılamalar üç farklı boyut olarak dağıtımsal, işlemsel ve etkileşimsel adalet olarak ele alınarak araştırılmaktadır. Örgütsel adalet kavramının teorik altyapısının anlatıldığı bu çalışmada sonrasında Web of Science platformu üzerinden konu filtresiyle birlikte örgütsel adalet kavramı aratılmış, mevcut bulunan 4.307 çalışmadan yönetim ve işletme alanında olmayanlar araştırmadan çıkartılarak toplamda 3.248 çalışma incelenmiştir. Çalışmada kısıt olarak sadece Web of Science platformundaki çalışmalar incelenmiş olup Ulusal Tez Merkezi, Scopus ve TR Dizin gibi platformlardaki çalışmalar incelenmemiştir. Bibliyometrik analiz ile çalışmaların ortak yazar analizi, yazar atf analizi, kaynak atf analizi, ülke atf analizi, kurum atf analizi, anahtar sözcük analizi, metinlerin bibliyografik eşleşme analizi ve yazarların eşatf analizleri yapılmıştır. Bu analizler VOSviewer programı ile yapılmış olup tüm analizlerin verileri şekillerle ayrı ayrı incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Örgüt, örgütsel adalet, bibliyometrik analiz.

ABSTRACT

The concept of justice has always been a concept that people have been interested in since the beginning of human history. It has been understood that the concept, which was thought to have a psychological origin in the early days, has roots in social and economic fields and needs to be examined as time goes on. The concept called organizational justice in the field of management, in its simplest definition, is the perception of justice of the employees in the enterprise about the processes within the enterprise. These perceptions are investigated by considering three different dimensions as distributive, procedural and interactional justice. In this study, in which the theoretical infrastructure of the concept of organizational justice is explained, the concept of organizational justice was searched through the Web of Science platform with the subject filter, and a total of 3,248 studies were examined, out of 4,307 existing studies that were not in the field of management and business. As a constraint in the study, only the studies on the Web of Science platform were examined, and the studies on platforms such as the National Thesis Center, Scopus and TR Index were not examined. With the bibliometric analysis, co-author analysis of the studies, author citation analysis, source citation analysis, country citation analysis, institution citation analysis, keyword analysis, bibliographic match analysis of the

texts and the authors' attribution analysis were performed. These analyzes were made with the VOSviewer program and the data of all analyzes were examined separately with figures.

Keywords: Organization, Organizational Justice, Bibliometric Analysis.

1. GİRİŞ

Potansiyel işletme çalışanları, yeni işe başladığı işletmeye bilgi ve birikimlerini götürmektedir. Bunları yetenekleri ile geliştiren çalışanlar örgüt içerisinde yapılan iş ve işlemlerle yönetici ve liderlerin kendilerine tutumlarının adil ve eşit olmasını istemektedir. Bu eşitliğin olmadığını algılayan bir çalışanın verimliliği ve performansı düşmektedir. İşte bu algılamalar yönetim alanında örgütsel adalet olarak adlandırılmaktadır. Örgütsel adalet ve alt boyutlarının teorik olarak anlatıldığı bu çalışmanın araştırma kısmında bibliyometrik analiz yapılarak Web of Science veri tabanındaki akademik çalışmalar incelenmiş ve bunlarla ilgili analizler yapılmıştır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Adalet kavramı felsefenin tarihi kadar eski bir kavram olup insanlığın tarihi süresince bilim insanlarının dikkatini çekmiştir. Adalet kavramıyla ilgili yapılan araştırmalar ünlü düşünürler Platon ve Aristo'ya kadar süregelmektedir. İlkçağ zamanında felsefeci Aristo adalet kavramına ilişkin bazı çalışmalar yapmış ve kişiler arasında adaletin nasıl oluştuğunu ve kaynakların dağıtımını incelemiştir (**Baş & Şentürk, 2011**).

Adalet kavramı, yönetim alanında çalışan bilim insanları açısından hem öznel hem de betimsel bir kavram olarak görülmektedir. Bilim insanları, objektif realite veya tahmin edilir morâl kodlarından daha çok kişilerin doğru olana inandığı şeyleri açıklamakla ilgilidir. Adalet, toplumsal yaşam içerisindeki her zaman diliminde ve hayatın hemen hemen her alanında temel konulardan biri olarak görülmektedir. Son 20 yıl içerisinde adalet konusuyla ilgili çalışmalarda artış görülmektedir (**Tokgöz, 2011**).

Adalet kavramı, araştırıldığı ilk yıllarda daha çok psikolojik temelli bir kavram olarak ele alınmıştır. Psikolojik temelden incelendiğinde adalet, "bireyin vicdani bakış açısı" şeklinde tanımlanmaktadır. Bu durum ilerleyen yıllarda Adams'ın eşitlik teorisi ile farklı bir boyut kazanarak kavramın ekonomik ve sosyal boyutuyla değerlendirilmesi gerektiği anlaşılmıştır (**Çetinkaya & Çimenci, 2014**).

Adalet kavramı olarak bireylerin davranışlarını ahlak tarafından inceleyen ve eleştiren düşünceyi içermektedir. Bu kavram, işletmelerde ödül, ücretlendirme ve özendirme gibi kaynakların işletme içerisinde çalışanlara dağıtılması ile ilişkili olarak düşünülen bir kavramdır. İşletmelerde adalet algısının kavramsallaştırılması Homans ve Adams'ın 1960'lı yıllarda yaptıkları akademik çalışmalarla daha görünür hale gelmiş ve bu çalışmaların sonucunda işletme araştırmacıları 1960-70'li yıllarda eşitlik teorisinden hareketle ortaya çıkan ücret ve işle ilgili olan ödüllerin dağıtımını hakkında yazılan hipotezlerin analiz edilmesine daha fazla dikkat göstermeye başlamışlardır. İşletme çalışanlarının örgütsel adalet ve adaletsizlik algılarına temel alan çalışmalara olan ilginin artmasının sebeplerinden bir tanesi çalışanların örgütsel adalet algılamalarının işe yönelik performanslarını, yöneticilerine olan güvenini, iş tatminini ve örgüte olan bağlılıklarını arttırması ve bunlara bağlı olarak işten ayrılma eğilimlerini azaltıyor olmasıdır (**Efeoğlu & İplik, 2011**).

Yapılan uygulamaların akabinde ortaya çıkan fayda ve maliyetlerin, kişi ve gruplar arasında ne derecede eşit dağıtımıyla ilgili olan davranışları değerlendirme üzerine

odaklanan adalet yaklaşımı, ahlaki davranışları değerlendirmenin ana aracı olarak görülmektedir. Genellikle yarar ve maliyetlerin eşit dağıtıldığı, kuralların tarafsız olarak uygulandığı, ayrımcılık ve eşitsizlik yüzünden zarar gören çalışanların zararlarının telafi edildiği bir işletmede çalışanların adalet algılamasının oldukça yüksek olduğu söylenmektedir (**İşcan & Sayın, 2010**).

İşletmelerde adil olma hali örgütsel adalet kavramıyla işletmeler içerisinde yer edinmeye başlamıştır ve böylelikle sosyal adaletin işletmelerdeki önemi daha da artmaya başlamıştır. Çalışanın işletmenin uygulamalarıyla ilgili olarak adalet algılaması şeklinde tanımlanan örgütsel adalet değişmekte olan iş hayatıyla birlikte daha etkin bir hâl almaktadır. İletişim ve bilgi teknolojilerindeki gelişmeler sayesinde çalışan bireyler hem işletme içi hem de işletme dışı uygulamalardan çok kısa sürede daha geniş kapsamlı bir şekilde haberdar olmaktadır. Özellikle nitelikli çalışanın önemli bir iş niyeti haline gelen örgütsel adalet algısı çalışanın yaptığı işiyle ilgili kararlarını etkilemektedir (**Turunç, 2011**).

Örgütsel adalet, “örgüt içerisinde ücretlerin, ödüllerin, cezaların ve terfilerin nasıl yapıldığı, bu tür kararların nasıl alındığı ya da alınan bu kararların çalışanlara nasıl söylendiğinin, çalışanlarca algılanma biçimi” şeklinde tanımlanmaktadır (**Bağcı, 2013**).

Örgütsel adalet, işletme içerisinde sağlanan adaletin en sağlıklı şekilde işletme çalışanlarına dağıtılması, dağıtım kararlarının alınması sonrasında izlenen yollar ve kişiler arasında oluşan etkileşimin gerektirdiğiyle oluşturulan kurallar ve sosyal normların tamamı şeklinde ifade edilmektedir. Örgütsel adalet tüm işletmeler için mühim bir öge olmakla birlikte daha önemli olan örgütsel adaletin işletme içerisinde çalışanların bakış açısınca doğru şekilde algılanıyor olmasıdır. Bu doğru algılama, sosyal etkileşimde en çok arzu edilen özelliklerden birisidir. Ayrıca çalışanların çalıştığı işletmesine karşı olumlu ya da olumsuz davranış sergilemelerinde bir etken olarak görülmektedir (**Selvitopu & Şahin, 2013**).

Örgütsel adalet konusunda yapılan akademik araştırmalar başlangıç adalet kavramına yönelik yapılan sosyal-psikolojik türdeki araştırmalardan ağırlıklı şekilde etkilenerek oluşturulmuş ve örgütsel adalet kavramına dönüşmesi zaman içinde olmuştur (**Poyraz, Kara, & Çetin, 2009**).

Örgütsel adalet, işletme içerisindeki adalete ilişkin çalışan algılarını kapsamaktadır. Adaletin olduğu bir işletmede yönetici ve liderlerin davranışları çalışanlar tarafından ahlaki, rasyonel ve adil olarak değerlendirilmektedir. Böyle işletmelerde, işletme içi uygulamalar keyfiliğe göre değil eşitlik temel alınarak yürütülmektedir (**Akgündüz & Güzel, 2014**).

Örgütsel adalet kavramı, 1960’lı yılların başlarında ilk olarak dağıtımsal adalet kapsamında incelenmiştir. “Dağıtımsal adalet, çalışanların ödül, ücret gibi kazanımlarının miktarı ve biçimleri ile ilgili algılarını temsil eden kavramdır.” Adams’ın ortaya attığı eşitlik teorisinden etkilenen dağıtım adaleti, bilim insanı Adams’ın kendi yaptığı tanımlamasıyla ödül ve kaynakların herkese eşit bir şekilde dağıtılması demektir. Teoriden yola çıkarak çalışanlar sahip oldukları kazanımlarının adil olup olmadığını anlamak için, işletmeye yaptığı katkıları ve bunun sonucunda sağladığı kazanımları, diğer tüm çalışanların elde ettiği kazanımları ile kıyaslama yaparak oranlama yapmaktadır. Yaptıkları işlem sonrasında kazanımlar noktasında çalışanlarla eşitliğin fark edilmesi, işletme içerisinde adil bir ortamın olduğu algısının doğmasına sebep olmaktadır. Bunun aksi olan durumda ise işletmede adaletin olmadığı düşünülecek ve çalışanlar üzerinde rahatsızlık yaratacaktır (**Kavak & Kaygın, 2018**).

Örgütsel adaletin boyutlarından bir diğeri de işlemsel adalettir. Folger ve Crapanzano 1991 yılında yapmış oldukları çalışmada işlemsel adaleti, çalışanın kazanımlarının belirlenmesi amacıyla kullanılan metot ve süreç ilgili olan adalet algılaması şeklinde ifade etmektedir. Konovsky ise 2000 yılında yaptığı çalışmada işlemsel adalet içerisindeki verilen dağıtım kararlarının nasıl verildiğiyle ilişkili ve aynı zamanda objektif ve subjektif durumlarla ilgili olduğunu belirtmiştir. İşlemsel adaletin kendi içerisinde ikiye ayrılan boyutları bulunmaktadır. Bunlardan ilki, karar alma aşamasında kullanılan prosedürlerin yapısal özellikleri ile ilgilidir. Formal prosedürler olarak da isimlendirilen bu boyutta karar alınmadan evvel çalışana söz hakkı tanınması ve fikirlerini alınması demektir. İkinci boyut, karar alındıktan sonra uygulama aşamasında kullanılan politika ve uygulamalarla ilgilidir. Levental 2000 yılında yapmış olduğu çalışmada işletme içinde adalet algılamalarını direkt etkileyecek altı kuralın olduğunu ifade etmektedir. Bu kurallar aşağıdaki gibidir:

- Tutarlı olmak,
- Önyargılı olmamak,
- Doğru olmak,
- Düzeltebilme yeteneğine sahip olmak,
- Temsilci olabilmek,
- Etik davranabilmek (**Cihangiroğlu & Yılmaz, 2010**).

Dağıtımsal adalet ve işlemsel adalet boyutları ayrımı görgül olarak çalışmalarla yapılandırılmıştır. Çok sayıdaki görgül çalışmada, dağıtımsal adalet ve işlemsel adalet farklı tutumları yordadığı ifade edilmektedir. Genel olarak, dağıtımsal adalet, ücret tatmini gibi daha kişisel çıktılarının önemli yordayıcısı olarak meydana gelmektedir. İşlemsel adaletin örgüte bağlılık, yönetime güven daha kurumsal ve daha otoriteyle ilgili tutumlar üzerinde etkili olduğu ifade edilmektedir (**Yıldırım, 2007**).

Dağıtımsal adalet ve işlemsel adalet arasındaki farklar deneysel olarak incelenerek ortaya konulduktan sonra bu boyutların örgütsel boyuttaki değişkenlere ne seviyede etki ettikleri de araştırılmıştır. Dağıtımsal adalet boyutuna dair olumsuz algılama hali işletme içerisinde çalışanların performanslarının azalmasına, çalışanlarla daha az birliktelik yapmalarına ve verimsiz olmalarına sebep olmaktadır. İşlemsel adaletle ilgili olumsuz algılamalar ise çalışanların yönetici, lider ve işletmelerine duyduğu bağlılığı azaltmakta ve düşük performans göstermelerine neden olmaktadır (**Çakar & Yıldız, 2009**).

Bies ve Moag'ın 1986 yılında yapmış olduğu çalışma ile örgütsel adaletin bir alt boyutu olarak alan yazına kazandırılan etkileşimsel adalet, işletmelerdeki işe alım sürecinde bireyler arası ilişkilerdeki niyetlerin saptanmasına yönelik yapılan bir araştırmaya dayanmaktadır. Kavram; nezaket, doğruluk, sebep ve saygı olarak alt boyutlara ayrılmaktadır. Prosedürlerin tamamlanmasının ardından devam eden süreç diliminde bireyler arası ilişkilerdeki kalite kavramının önemli olduğuna odaklanılmaktadır. İlerleyen yıllarda yapılan çalışmalarla birlikte dört alt boyuta açıklamalar ve duyarlılık olarak iki yeni boyut daha eklenmiştir. Açıklama boyutu, bilgisel adaletin altında, duyarlılık boyutu ise bireyler arası adalet başlığı içerisinde yer almaktadır. Bireyler arası adalet kavramı işletme içi prosedürlerin işletilmesinde ve sonuçların oluşturulmasında mevcut olan otorite tarafınca çalışana nazik davranılmasını, değer gösterilmesini ve saygılı olunmasını ifade etmektedir. "Bilgisel adalet ise dağıtılan sonuçların ya da kullanılan prosedürlerin hangi yollarla belirlendiği hakkında çalışanlara nakledilen bilgiye dayalı açıklamalara odaklanır" (**Arslantaş & Pekdemir, 2007**).

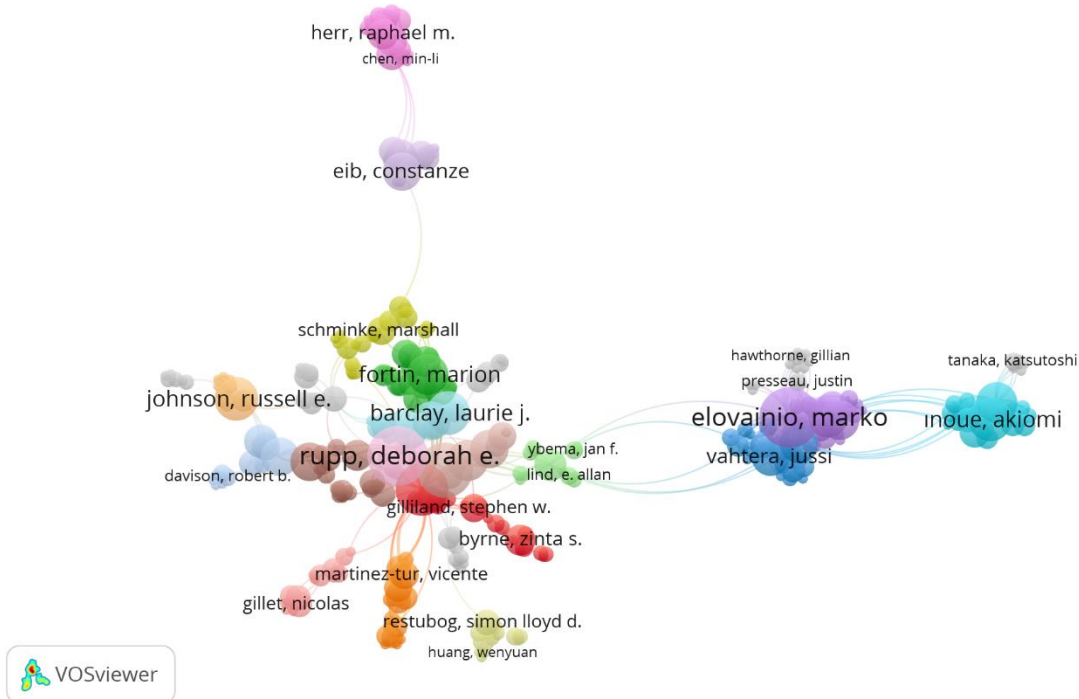
Bireyler arası adalet diğer adıyla ilişki adaleti grupların davranışlarına odaklanmaktadır ve gruplar içerisinde belirli kimlikleri olan kişilerin oluşturmuş olduğu sosyal kimliklere ve saygıya dayanmaktadır. İlişki adaleti kavramı, araştırmacılar Lind ve Tyler'ın 1988 yılındaki çalışmalarında ifade ettiği grup değeri modeli ve 1992 yılında yaptıkları çalışmalarında yer alan ilişkileri geliştirilmesi modellerinden oluşmaktadır (Titrek, 2009).

Bies'in Shapiro ile birlikte 1987 yılında yapmış olduğu çalışmada etkileşimsel adaleti "İşgörenlerin, işlemlerin uygulanması sürecinde kendileriyle iletişimin samimiyet ve saygıya dayanması gibi normatif beklentileri içerir" cümlesiyle ifade etmektedir (Polat & Ceep, 2008).

Örgütsel adalet kavramında yapılan çalışmalar, işletme çalışanlarının adalet kavramı için endişelerinin onların davranış ve tutumlarını fazlasıyla etkileyebileceğini göstermektedir. Bu konuda araştırmacılar genel olarak işletme içi kararların sonuçlarıyla ilgili olarak adalet algılaması anlamına gelen dağıtımsal adalet ve karar alma sürecindeki adalet algılamasını ifade eden işlemsel adalet üzerine odaklanmaktadır. Yakın zamanlarda yapılan araştırmalarda ise daha çok saygı ve samimiyet ifade eden kişiler arası adalet ve etkileşimsel adalet şeklinde tanımlanan bilgilendirme adaleti üzerine odaklanılmaktadır (Işık, Uğurluoğlu, & Akbolat, 2012).

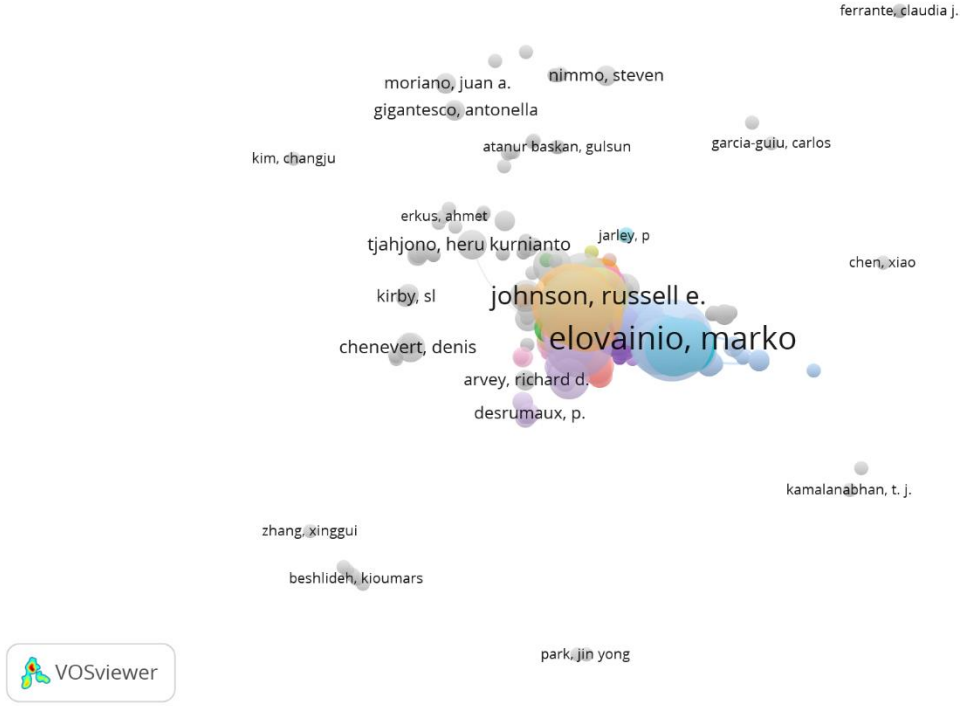
3. ARAŞTIRMA VE BULGULAR

Çalışmanın araştırma kısmında bibliyometrik analiz yapılmıştır. Bu analiz, VOSviewer programında yapılmıştır. Analizin yapılabilmesi için öncelikle Web of Science veri tabanında konu (topic) aramasına "organizational justice" (örgütsel adalet) yazılmış ve toplamda 4.307 akademik çalışmaya ulaşılmıştır. Fakat kavram psikoloji, sosyoloji gibi sosyal bilimlerin diğer alanlarında da çalışıldığı için burada bir sadeleştirme yapılmış ve sadece İşletme ile operasyon araştırmaları & yönetim bilimi alanlarındaki çalışmalar analize dahil edilmiştir. Bu haliyle toplamda 3.248 çalışma analiz edilmiştir.

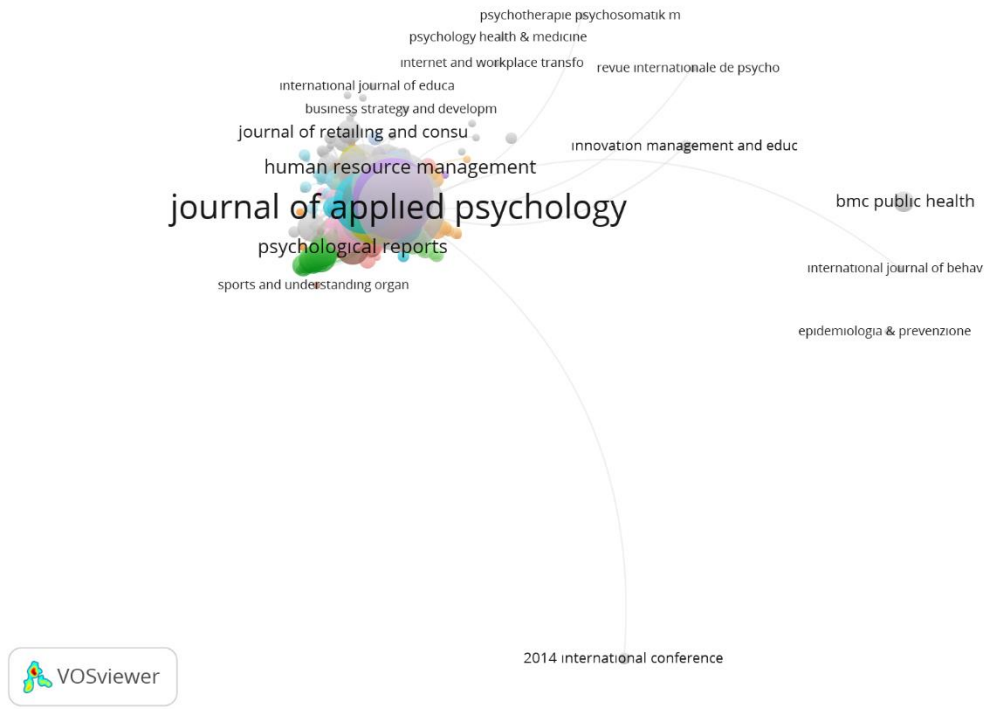
Görsel 1. Ortak Yazar Analizi

Görsel 1’de ortak yazar analizi sonucu görülmektedir. Analize göre kavramla ilgili olarak en çok ortak yazarlı çalışma yapan yazar Marko Elovainio ve Deborah Rupp’tur. Onları Marion Fortin isimli yazar takip etmektedir.

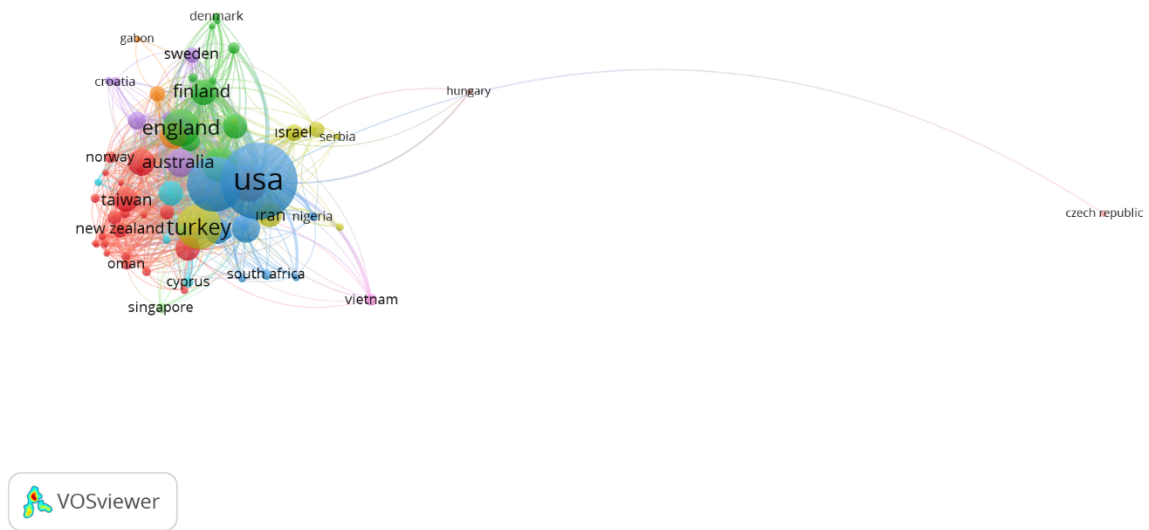
Görsel 2. Yazar Atıf Analizi

Görsel 2’de yazar atıf analizi sonucu görülmektedir. Analizde görülmektedir ki kavramla ilgili yapılan çalışmalarda en çok atıfı alan yazar Marko Elovainio’dur. Onu Russell E. Johnson isimli yazar takip etmektedir.

GörSEL 3. Kaynak Atıf Analizi

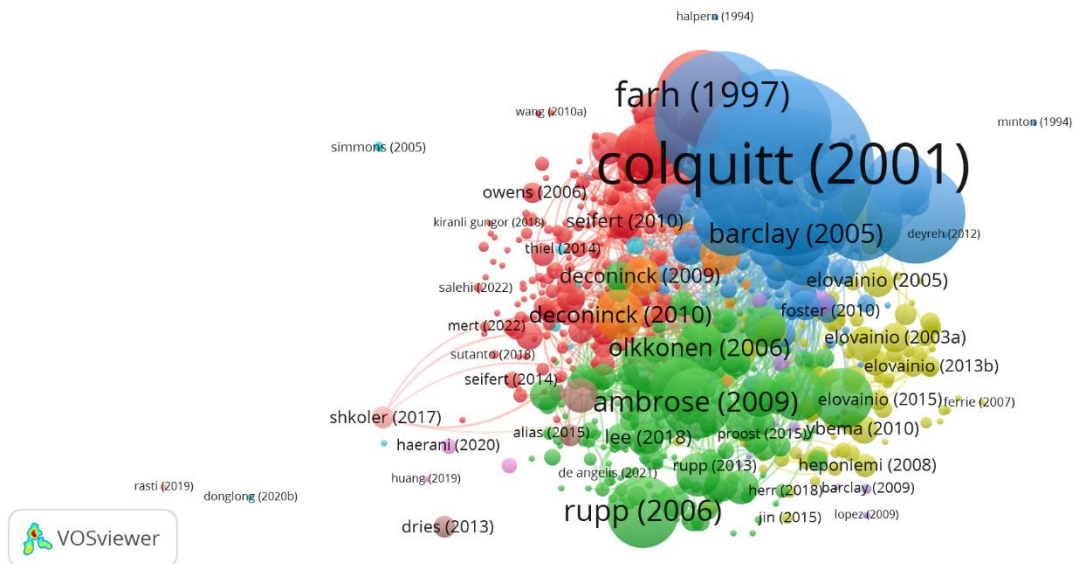
GörSEL 3'te kaynak atıf analizi sonucu görülmektedir. Analize göre kavramla ilgili en çok atıf alan çalışmalar en çok Journal of Applied Psychology isimli dergide yayınlanmıştır. Bu dergiyi Human Resource Management ve Psychological Reports dergisi takip etmektedir.

Görsel 6. Anahtar Sözcük Analizi

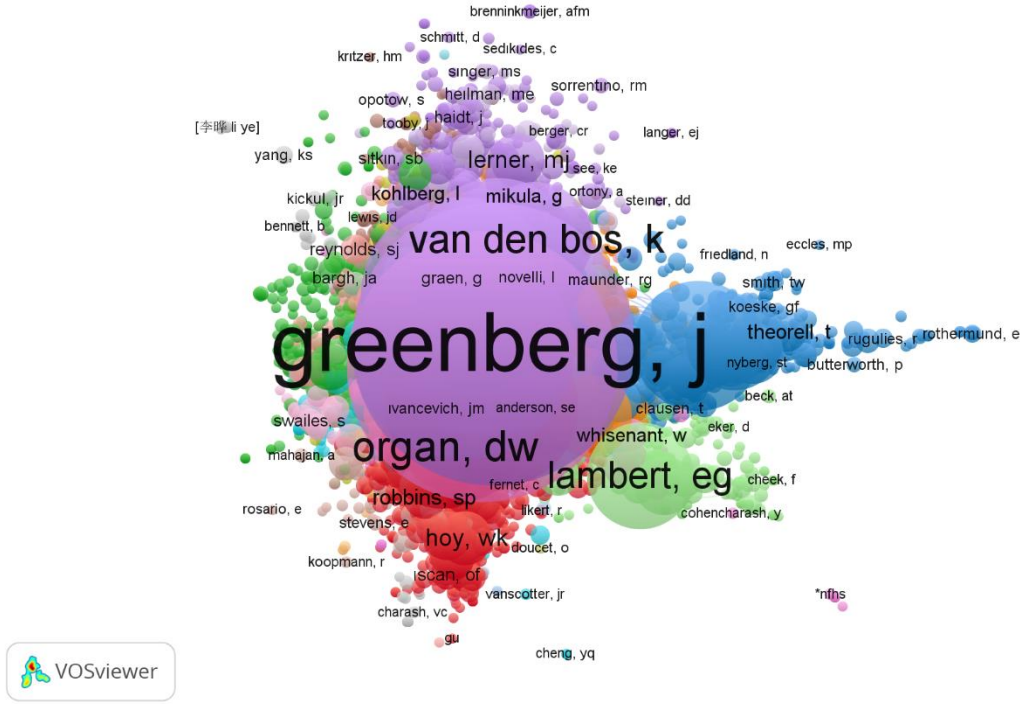
Görsel 6’da anahtar sözcük analizi sonucu görülmektedir. Analize göre kavramla ilgili yapılan çalışmalarda en çok kullanılan sözcük “organizational justice” yani örgütsel adalet sözcüğüdür. Bu sözcük haricinde yönetim bilimi, bilişsel stil, örgütsel misilleme davranışı, dağıtımsal adalet gibi farklı alanlardan anahtar sözcükler kullanılmıştır.

Görsel 7. Metinlerin Bibliyografik Eşleşme Analizi

Görsel 7’de metinlerin bibliyografik eşleşme analizi sonucu görülmektedir. Referans listelerinde bir ya da daha fazla ortak kaynağa atıf gösterdiği tespit edilen dokümanlar

bibliyografik eşleşmiş dokümanlar olarak tanımlanmaktadır. Analize göre kavramla ilgili en çok Colquitt'in metnlerinin bibliyografik eşleştikleri görülmektedir. Onu Farh ve Barclay takip etmektedir.

Görsel 8. Yazarların Eşatıf Analizi

Görsel 8'de yazarların eşatıf analizi sonucu görülmektedir. Analize göre kavramla ilgili yapılan çalışmalarda birden fazla yazarlı çalışmalarda en çok atıf alan yazar Greenberg'tir. Onu Van Den Bos ve Organ ile Lambert takip etmektedir.

4. DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR

- Araştırmanın kısıtları bulunmaktadır. Araştırma yapılırken analiz edilen akademik çalışmalar sadece Web of Science veri tabanından elde edilmiştir. Bu türde araştırma yapmak isteyen araştırmacılara Ulusal Tez Merkezi, Scopus, TR Dizin ya da Ebscohost gibi veri tabanlarından da araştırma yapabilecekleri tavsiye edilmektedir.
- Araştırmada görülmüştür ki kavramla ilgili en çok ortak yazarlı çalışmayı Marko Elovainio ve Deborah Rupp isimli araştırmacılar yapmıştır.
- Araştırmada görülmüştür ki kavramla ilgili en çok Marko Elovainio isimli araştırmacının atıf aldığı görülmektedir.
- Araştırmada görülmüştür ki kavramla ilgili en çok atıf alan yayınların en çok Journal of Applied Psycholog dergisinde yayınlandığı görülmektedir.
- Araştırmada görülmüştür ki kavramla ilgili en çok Amerika Birleşik Devletlerindeki araştırmacılar atıf almıştır. Listede Türkiye'de bulunmaktadır.

- Araştırmada görülmüştür ki kavramla ilgili en çok atıf alan araştırmacılar Arizona ve Helsinki Üniversiteleri'nde çalışmaktadırlar. Listede Türkiye'den Bilkent Üniversitesi de bulunmaktadır.
- Araştırmada görülmüştür ki kavramla ilgili en çok kullanılan anahtar sözcük “organizational justice” yani örgütsel adalet sözcüğüdür.
- Araştırmada görülmüştür ki kavramla ilgili en çok Colquitt'in metinlerinin bibliyografik eşleştiği görülmektedir.
- Araştırmada görülmüştür ki kavramla birden çok eş yazarın olduğu çalışmalarda en çok atıfı Greenberg'in eş yazar olduğu çalışmalar almıştır.

KAYNAKÇA

- Akgündüz, Y., Güzel, T. Örgütsel Adalet ile Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişkide Örgütsel Güvenin Aracılık Etkisi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14,1, 2014.
- Arslantaş, C. C., Pekdemir, I. Dönüşümcü liderlik, örgütsel vatandaşlık davranışı ve örgütsel adalet arasındaki ilişkileri belirlemeye yönelik görgül bir araştırma. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7,1, 2007.
- Bağcı, Z. Çalışanların Örgütsel Adalet Algılarının Örgütsel Bağlılıkları Üzerindeki Etkisi: Tekstil Sektöründe Bir İnceleme. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 9,19, 2013.
- Baş, G., Şentürk, C. İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Örgütsel Adalet, Örgütsel Vatandaşlık ve Örgütsel Güven Algıları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 17,1, 2011.
- Cihangiroğlu, N., Yılmaz, A. Çalışanların Örgütsel Adalet Algısının Örgütler için Önemi. *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 10,19, 2010.
- Çakar, N. D., Yıldız, S. Örgütsel Adaletin İş Tatmini Üzerindeki Etkisi: “Algılanan Örgütsel Destek” Bir Ara Değişken Mi? *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8,28, 2009.
- Çetinkaya, M., Çimenci, S. Örgütsel Adalet Algısının Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Üzerindeki Etkisi ve Örgütsel Özdeşleşmenin Aracılık Rolü: Yapısal Eşitlik Modeli Çalışması. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 12,23, 2014.
- Efeoğlu, İ. E., İplik, E. Algılanan Örgütsel Adaletin Örgütsel Sinizm Üzerindeki Etkilerini Belirlemeye Yönelik İlaç Sektöründe Bir Uygulama. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20,3, 2011.
- İşcan, Ö. F., Sayın, U. Örgütsel Adalet, İş Tatmini ve Örgütsel Güven Arasındaki İlişki. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 24,4, 2010.
- Işık, O., Uğurluoğlu, Ö., Akbolat, M. Sağlık Kuruluşlarında Örgütsel Adalet Algılarının Örgütsel Bağlılığa Etkisi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 13,2, 2012.
- Kavak, O., Kaygın, E. Örgütsel Adalet Algısının Örgütsel Muhalefet Davranışı Üzerindeki Etkisi. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 4,1, 2018.
- Polat, S., Ceep, C. Ortaöğretim Öğretmenlerinin Örgütsel Adalet, Örgütsel Güven, Örgütsel Vatandaşlık Davranışlarına İlişkin Algıları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 54, 2008.

- Poyraz, K., Kara, H., Çetin, S. A. Örgütsel Adalet Algılamalarının Örgütsel Vatandaşlık Davranışlarına Etkisine Yönelik Bir Araştırma. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9, 2009.
- Selvitopu, A., Şahin, H. Ortaöğretim Öğretmenlerinin Örgütsel Adalet Algıları ile Örgütsel Bağlılıkları Arasındaki İlişki. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 14,2, 2013.
- Titrek, O. Okul Türüne Göre Okullardaki Örgütsel Adalet Düzeyi. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 6,2, 2009.
- Tokgöz, N. Örgütsel Sinisizm, Örgütsel Destek ve Örgütsel Adalet İlişkisi: Elektrik Dağıtım İşletmesi Çalışanları Örneği. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, 6,2, 2011.
- Turunç, Ö. Örgütsel Adaletin Çalışanların Örgütsel Özdeşleşme ve İşten Ayrılma Niyetine Etkisi: Örgütsel Özdeşleşmenin Aracılık Rolü. "İş, Güç" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, 13,1, 2011.
- Yıldırım, F. İş Doyumu ile Örgütsel Adalet İlişkisi. Ankara Üniversitesi Sbf Dergisi, 62,01, 2007.

**THE INFLUENCE OF INFORMATION TECHNOLOGY ON HIGHER
EDUCATION IN PAKISTAN**

Zohaib Hassan SAIN

Superior University, Faculty of Business & Management Sciences, Pakistan
ORCID: 0000-0001-6567-5963

Abstract

The world is undergoing continuous changes in all aspects of life. Smart Cities offer a solution to various challenges, such as socio-economic development and improving quality of life. Just as information technology has transformed urban development by changing the way production, consumption, and distribution are connected, it is also revolutionizing the field of education. The introduction of technology has improved communication between instructors and students, providing them with new opportunities. Recognizing the popularity of Facebook among students, researchers suggest its potential for educational purposes. A research study was conducted in Pakistan to examine students' attitudes towards using Facebook for educational purposes within educational institutions. 350 questionnaires were distributed to graduate and undergraduate students, with 290 completed responses received. The questionnaire was designed based on three variables: Student's opinion, Academic Support, and Student-Faculty Relationship. The results indicate that students are willing to utilize Facebook and other social media platforms for educational purposes, in addition to their use for social interaction. Strengthening the connection between students and faculty can contribute to enhanced collaboration and interaction, benefiting people's connectivity, urban ecosystem development, and the advancement of Smart Cities.

Keywords: Facebook; Higher Education Commission; Smart Cities; Social Media.

**BLENDED LEARNING ADOPTION IN PAKISTANI UNIVERSITIES:
CHALLENGES AND RECOMMENDATIONS**

Zohaib Hassan SAIN

Superior University, Faculty of Business & Management Sciences, Pakistan
ORCID: 0000-0001-6567-5963

Abstract

The aim of this study was to examine the standpoints of BS 4 years program (BSCS) students in Pakistani universities regarding the issues and challenges they face. The study utilized a descriptive survey method with a quantitative approach to quantify and measure students' perceptions and issues related to blended learning in education. The study collected data from 219 students out of 482 enrolled in the BS 4 years program (BSCS) at three public universities in Pakistan in the 2022 academic year. A questionnaire with a three-point Likert scale was used to gather data, which was then analyzed using frequencies, percentages, and diagrams. The findings showed that most students had a positive view of blended learning, but they also encountered various issues, such as lack of time, insufficient skills and support for proper use, lack of training, and unavailability of Learning Management Software (LMS) for technological learning tools. The study suggests the need for the development of institutional policies for the effective use of blended learning in universities and the implementation of training and skill development programs for teachers to integrate technology in their teaching.

Keywords: Blended Learning, Challenges, Standpoints, Teacher Education.

**YÖNETİM VE STRATEJİ ALANINDA VERİ MADENCİLİĞİ:
İŞLETMELER İÇİN DEĞER YARATMA POTANSİYELİ
DATA MINING IN MANAGEMENT AND STRATEGY:
VALUE CREATION POTENTIAL FOR BUSINESSES**

Mesut ÖZTIRAK¹,

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Esenyurt Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu,
ORCID ID 0000-0003-4828-7293

Özet

Bu bildiriye, yönetim ve strateji alanında veri madenciliği tekniklerinin kullanımının önemi ve işletmeler için yaratılan değer potansiyeli ele alınmaktadır. Yönetim ve strateji alanında veri madenciliğinin işletmeler için değer yaratma potansiyelini incelemek amacıyla literatür taraması yapılarak hazırlanmıştır. Dergipark, Web of science, Google scholar vb. kaynaklardan faydalanılmıştır. Veri madenciliği, büyük veri setlerinden anlamlı bilgi ve desenler çıkarma sürecini ifade eder ve yöneticilere karar alma süreçlerinde değerli içgörüler sağlamaktadır. Yönetim ve strateji, işletmelerin sürdürülebilir büyüme ve rekabet avantajı elde etmelerinde kritik bir rol oynar. Ayrıca veri madenciliği, yöneticilere işletme faaliyetlerine dair bilgileri daha iyi anlama ve analiz etme imkanı sunmaktadır. Bu teknikler, müşteri davranışları, pazar trendleri, rakipler ve iç operasyonlar gibi birçok alanı analiz ederek yöneticilere daha iyi kararlar alma fırsatı sağlayabilmektedir. Veri madenciliğinin yönetim ve strateji alanında kullanılması birçok fırsatı da beraberinde getirebilmektedir. Öncelikle, pazar segmentasyonu ve müşteri profillemeye gibi analizler, işletmelere hedef kitlelerini daha iyi anlama ve müşteri ilişkilerini güçlendirme imkanı verir. Bunun yanı sıra rekabet analizi ve pazara giriş stratejileri gibi alanlarda da değerli içgörüler sunar. Ancak, veri madenciliği kullanımının bazı zorlukları vardır. Büyük veri setlerinin analizi karmaşık olabilir ve verilerin kalitesi, bütünlüğü ve güvenilirliği konularında sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Ayrıca, veri gizliliği ve etik konuları da dikkate alınmalı ve veri madenciliği uygulamaları uygun düzenlemelere tabi olmalıdır. Sonuç olarak, yönetim ve strateji alanında veri madenciliği kullanımı işletmelere değerli bir rekabet avantajı sağlayabilir. İşletmeler, veri madenciliği tekniklerini kullanarak daha iyi müşteri ilişkileri kurabilir, pazarlama stratejilerini optimize edebilir, operasyonel verimliliklerini artırabilir ve rekabetçi konumlarını güçlendirebilir. Ancak, veri kalitesi, gizlilik ve etik konularının dikkate alınması gerekmektedir. Gelecekte, daha gelişmiş veri analitiği yöntemleriyle birlikte, yönetim ve strateji alanında veri madenciliği kullanımının daha da yaygınlaşması ve işletmelere daha fazla değer yaratma potansiyeli sunması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler : Yönetim ve Strateji, Veri Madenciliği, Değer Yaratma

Abstract

In this paper, the importance of using data mining techniques in the field of management and strategy and the value potential created for businesses are discussed. Data mining refers to the process of extracting meaningful information and patterns from large data sets and provides managers with valuable insights in their decision-making processes. Management and strategy play a critical role in helping businesses achieve sustainable growth and competitive advantage. In addition, data mining offers managers the opportunity to better understand and analyze information about business activities. These techniques can provide managers with the

opportunity to make better decisions by analyzing many areas such as customer behavior, market trends, competitors and internal operations. The use of data mining in the field of management and strategy can bring many opportunities. First, analytics such as market segmentation and customer profiling allow businesses to better understand their target audiences and strengthen customer relationships. It also provides valuable insights in areas such as competitive analysis and market entry strategies. However, the use of data mining has some difficulties. Analysis of large datasets can be complex and issues may arise regarding the quality, integrity and reliability of the data. In addition, data privacy and ethical issues should be taken into account and data mining practices should be subject to appropriate regulations. As a result, the use of data mining in the field of management and strategy can provide businesses with a valuable competitive advantage. By using data mining techniques, businesses can build better customer relationships, optimize their marketing strategies, increase their operational efficiency and strengthen their competitive position. However, data quality, privacy and ethical issues need to be considered. In the future, it is expected that the use of data mining in the field of management and strategy, together with more advanced data analytics methods, will become more widespread and offer more value creation potential to businesses.

Keywords: Management and Strategy, Data Mining, Value Creation

GİRİŞ

Veri madenciliği, günümüzde yönetim ve strateji alanlarında işletmelerin veri kullanımının giderek arttığı bir önem kazanmıştır. Gelişen teknolojiler, işletmelerin farklı kaynaklardan büyük miktarda veri toplamasını ve depolamasını sağlamaktadır. Ancak, bu verilerin anlamlı bir şekilde analiz edilerek değerli bilgilere dönüştürülmesi ve stratejik karar alma süreçlerinde kullanılması, işletmelerin rekabet avantajı elde etmesi açısından kritik bir öneme sahiptir.

Veri madenciliği, istatistik, yapay zeka ve makine öğrenimi tekniklerini kullanarak, veri setlerindeki gizli ilişkileri ve desenleri keşfetmek, verilerden anlamlı bilgi çıkarmak ve tahminlerde bulunmak için kullanılır. Bu sayede, işletmeler daha bilinçli kararlar alabilir, müşteri ihtiyaçlarını daha iyi anlayabilir, pazarlama stratejilerini optimize edebilir, operasyonel verimliliği artırabilir ve riskleri yönetebilirler. Veri madenciliği, büyük boyuttaki veriyi işleyebilmek için geleneksel veri analiz yöntemlerinden daha farklı olarak büyük veriyi algoritmalarla harmanlamak için geliştirilmiş bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır (Tan, Steinbach, Karpatne ve Kumar, 2019)

Bu çalışmanın amacı, yönetim ve strateji alanında veri madenciliğinin işletmelere sağladığı değer yaratma potansiyelini incelemektir. Veri madenciliği tekniklerinin işletmelerin karar alma süreçlerini nasıl etkilediği, rekabet avantajı sağlama potansiyeli ve işletmelerin müşteri odaklılığını artırma ve kişiselleştirilmiş hizmet sunma konusundaki rolü üzerinde durulacaktır.

Sonuç olarak, veri madenciliğinin işletmeler için değer yaratma potansiyeli oldukça büyüktür ve doğru bir şekilde kullanıldığında rekabetçi bir avantaj sağlayabilir. Bu çalışma, yönetim ve strateji alanlarında veri madenciliğinin rolünü ve işletmelerin bu teknolojiyi kullanarak nasıl daha etkin ve verimli olabileceğini vurgulayacaktır. Ayrıca, veri madenciliğinin getirdiği fırsatlar ve karşılaşılan zorluklar da ele alınacak ve işletmelerin bu teknolojiyi başarıyla uygulamalarına yardımcı olacak öneriler sunulacaktır.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Yönetim ve Strateji

Yönetim ve strateji alanında veri madenciliği, son yıllarda giderek artan bir ilgi görmüş ve akademik araştırmaların odak noktalarından biri haline gelmiştir. Bu bölümde, yönetim ve strateji literatüründeki önemli çalışmalardan bazılarını değinilecek ve veri madenciliğinin bu

alanlarda nasıl kullanıldığı incelenecektir (Sharma, P., Jubbal, V. R. P. M. T., & HP, D. S. 2021; Rice, K., & Hung, J. L. 2015).

1. Veri Madenciliği ve Stratejik Kararlar: Yönetim literatürü, stratejik karar alma süreçlerinde veri madenciliğinin önemini vurgulamaktadır. Veri madenciliği teknikleri, işletmelerin stratejik planlama, pazar analizi, rekabet analizi ve gelecek tahminlerinde değerli bilgiler sağlayarak daha bilinçli kararlar alınmasına olanak tanır (Chen et al., 2012).
2. Müşteri Odaklılık ve Veri Madenciliği: Müşteri odaklılık, işletmelerin müşteri ihtiyaçlarını anlamak ve onlara kişiselleştirilmiş hizmetler sunmak için odaklandıkları bir stratejidir. Veri madenciliği, müşteri davranışları ve tercihlerine dair önemli içgörüler sağlayarak müşteri odaklı stratejilerin oluşturulmasına yardımcı olur (Rygielski et al., 2002).
3. Veri Madenciliği ve Operasyonel Verimlilik: İşletmelerin operasyonel süreçlerini optimize etmek ve maliyetleri düşürmek için veri madenciliğini kullandığı birçok çalışma bulunmaktadır. Veri madenciliği, üretim, stok yönetimi, lojistik ve tedarik zinciri gibi alanlarda verimlilik artışı sağlamak için kullanılır (Choudhary et al., 2009).
4. Veri Madenciliği ve İnovasyon: Yönetim ve strateji alanında inovasyon, işletmelerin rekabet avantajı elde etmelerini sağlayan önemli bir unsur olarak kabul edilir. Veri madenciliği, işletmelerin ürün ve hizmetlerini geliştirmek, yeni pazar fırsatları keşfetmek ve müşteri taleplerini karşılamak için yenilikçi çözümler sunmalarına yardımcı olur (Lacity ve Willcocks, 2017).
5. Veri Madenciliği ve Risk Yönetimi: Yönetim ve strateji literatüründe risk yönetimi, işletmelerin belirsizliklerle başa çıkmak için kritik bir süreç olarak değerlendirilir. Veri madenciliği, finansal riskler, müşteri kayıpları, güvenlik tehditleri gibi konularda erken uyarı sistemleri oluşturarak işletmelerin riskleri azaltmalarına yardımcı olur (Yuan et al., 2015).

Sonuç olarak, yönetim ve strateji literatürü, veri madenciliğinin işletmeler için değer yaratma potansiyelini vurgulayan bir dizi çalışmaya sahiptir. Bu çalışmalar, veri madenciliğinin stratejik karar alma süreçlerinde, müşteri odaklılıkta, operasyonel verimlilikte, inovasyonda ve risk yönetiminde nasıl etkili bir şekilde kullanılabileceğini açıklığa kavuştururken, işletmelerin rekabet avantajı elde etmelerine ve sürdürülebilir başarıya ulaşmalarına katkı sağlayacak önemli içgörüler sunmaktadır.

1.2. Veri Madenciliği

Veri Madenciliği, büyük veri kümelerinde gizli kalmış bilgileri ve anlamlı desenleri keşfetmek için istatistiksel, yapay zeka ve makine öğrenimi tekniklerini kullanan bir veri analizi yöntemidir. Amacı, veriler arasında ilişkileri ve kalıpları belirleyerek, gelecekteki davranışları tahmin etmek ve karar alma süreçlerini iyileştirmektir.

Veri madenciliğinin temel amacı, büyük veri kümelerindeki gizli kalmış bilgileri ve anlamlı desenleri keşfetmektir. Bu amaçla, istatistiksel, yapay zeka ve makine öğrenimi teknikleri kullanılarak veriler analiz edilir, modelleme yapılır ve gelecekteki olaylar için tahminlerde bulunulur. Veri madenciliği, işletmelere ve araştırmacılara verileri daha iyi anlamak, değerli bilgiler çıkarmak ve stratejik kararlar almak için bir rehberlik sağlar. Veri madenciliğinin başlıca amaçları şunlardır (Xiao, W., Ji, P., & Hu, J. 2022; Malik, S., & Gupta, D. S. K. 2022):

1. Keşif: Veri madenciliği, veriler arasında ilişkileri ve kalıpları belirleyerek yeni bilgilerin ortaya çıkarılmasını sağlar. Özellikle büyük veri kümelerinde görsel olmayan desenleri tespit etmek için etkili bir araçtır.

2. Tahmin: Veri madenciliği, geçmiş verileri analiz ederek gelecekteki olaylar için tahminlerde bulunabilir. Örneğin, müşteri davranışlarını analiz ederek, müşteri taleplerini tahmin etmek veya pazar trendlerini önceden görmek mümkün olabilir.

3. Optimizasyon: Veri madenciliği, iş süreçlerini ve sistemlerini optimize etmek için kullanılabilir. Verilerin analizi, işletmelerin operasyonel verimliliği artırmasına ve maliyetleri düşürmesine yardımcı olabilir.

4. Karar Destek: Veri madenciliği, yöneticilere ve karar vericilere bilgi bazında doğru kararlar almalarında yardımcı olur. Karar verme süreçlerindeki belirsizlikleri azaltarak daha veri odaklı ve bilinçli kararlar alınmasına katkı sağlar.

5. Müşteri Odaklılık: Veri madenciliği, müşteri davranışlarını ve tercihlerini anlamak için kullanılabilir. Bu sayede, müşteri memnuniyetini artırmak, kişiselleştirilmiş pazarlama stratejileri geliştirmek ve müşteri sadakatini artırmak mümkün olabilir.

6. Risk Yönetimi: Veri madenciliği, finansal riskleri, güvenlik tehditlerini ve olası krizleri analiz ederek risk yönetimi süreçlerine katkı sağlar.

Özetleyecek olursak veri madenciliğinin amacı, verilerdeki gizli bilgileri keşfederek bilinçli kararlar almak ve rekabet avantajı elde etmek için değerli içgörüler sunmaktır. Bu sayede işletmeler, stratejik planlama, pazarlama, operasyonel verimlilik, müşteri ilişkileri ve risk yönetimi gibi alanlarda daha etkin ve başarılı olabilirler.

Veri madenciliği, aşağıdaki ana adımlardan oluşur (Wu, W. T., Li, Y. J., Feng, A. Z., Li, L., Huang, T., Xu, A. D., & Lyu, J. 2021; Leprince, J., Miller, C., & Zeiler, W. 2021; Kamupunga, W., & Chunting, Y. 2019):

1. Veri Ön İşleme: Veri madenciliği sürecinin en önemli aşamalarından biridir. Burada, veriler toplanır, temizlenir, dönüştürülür ve eksik değerler giderilir. Veriler, analize uygun bir formata getirilir.

2. Veri Keşfi: Bu aşamada, veri madenciliği algoritması kullanılarak veriler incelenir. Veri keşfi, istatistiksel yöntemler, kümeleme, sınıflandırma, regresyon ve birliktelik kuralları gibi tekniklerle gerçekleştirilebilir.

3. Modelleme: Veri madenciliği algoritmaları, keşfedilen desenleri temsil eden matematiksel modeller oluşturur. Bu modeller, gelecekteki olayları tahmin etmek için kullanılabilir.

4. Değerlendirme: Oluşturulan modellerin etkinliği ve doğruluğu değerlendirilir. Bu adım, modelin gerçek dünya verileri üzerinde ne kadar iyi performans gösterdiğini belirlemeye yardımcı olur.

5. Uygulama: Son aşamada, veri madenciliği sonuçları işletme süreçlerine entegre edilir ve stratejik kararlar için kullanılır. Örneğin, müşteri davranışlarını anlamak, pazarlama stratejilerini optimize etmek, üretim süreçlerini iyileştirmek gibi çeşitli alanlarda uygulanabilir.

Veri madenciliği, çeşitli endüstrilerde kullanılarak fayda sağlar. Örneğin, perakende sektöründe müşteri tercihlerini ve satın alma alışkanlıklarını anlamak için, sağlık sektöründe hastalık teşhisinde kullanmak için, finans sektöründe kredi riski değerlendirmesi için, ulaşım sektöründe trafiği analiz etmek için, sosyal medya verilerini kullanarak kullanıcı davranışlarını anlamak için ve daha birçok alanda kullanılır.

Veri madenciliği, büyük veri çağında önemli bir rol oynamakta ve işletmelere veri odaklı kararlar alarak rekabet avantajı elde etmelerine yardımcı olmaktadır. Ancak, bu süreçte veri gizliliği ve etik konuları da dikkate alınmalıdır, çünkü büyük veri analizleri bazen kişisel ve hassas bilgiler içerebilir.

2. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Bu çalışma, yönetim ve strateji alanında veri madenciliğinin işletmeler için değer yaratma potansiyelini incelemek amacıyla literatür taraması yapılarak hazırlanmıştır. Dergipark, Web of science, Google scholar vb. kaynaklardan faydalanılmıştır. Literatür taraması, mevcut akademik kaynaklardan (makaleler, kitaplar, konferans bildirileri, dergiler vb.) ilgili veri madenciliği çalışmalarını toplamak ve bu konuda yapılmış araştırmaları incelemek için kullanılmaktadır. Bu çalışma, işletmelerin veri madenciliği ile karar alırken daha bilinçli ve stratejik bir yaklaşım benimsemelerine yardımcı olacak içgörüler sunabilmektedir.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Yönetim ve strateji alanında veri madenciliğinin işletmeler için değer yaratma potansiyeli oldukça yüksektir. Veri madenciliği, işletmelerin büyük veri kümelerini analiz ederek gizli bilgileri keşfetmelerine, anlamlı desenleri tespit etmelerine ve gelecekteki olayları tahmin etmelerine yardımcı olur. Bu da işletmelerin daha bilinçli ve veri odaklı kararlar almasını sağlar ve rekabet avantajı elde etmelerini destekler.

İşletmelerin veri madenciliğinden sağlayabileceği değerler ve potansiyel faydalar şunlardır (AlKawak, O. A., Ozturk, B. A., Jabbar, Z. S., & Mohammed, H. J. 2023; Soumya, R., Rakhra, M., Chintagunti, N. S., Singh, B., & Singh, D. 2022; Shafiq, D. A., Marjani, M., Habeeb, R. A. A., & Asirvatham, D. 2022):

1. **Stratejik Planlama ve Karar Verme:** Veri madenciliği, yöneticilere ve karar vericilere stratejik planlama ve karar verme süreçlerinde önemli içgörüler sunar. İşletmeler, büyük veri analizleri sayesinde pazar trendlerini, müşteri ihtiyaçlarını ve rakip faaliyetlerini daha iyi anlayarak stratejilerini daha etkili bir şekilde oluşturabilirler.
2. **Müşteri Odaklılık ve Kişiselleştirilmiş Hizmetler:** Veri madenciliği, müşteri davranışlarını analiz ederek işletmelerin müşterilere daha iyi hizmet sunmasına yardımcı olur. Müşteri tercihleri ve satın alma alışkanlıkları hakkında elde edilen bilgiler, işletmelere kişiselleştirilmiş pazarlama stratejileri geliştirme ve müşteri sadakatini artırma imkanı verir.
3. **Operasyonel Verimlilik:** Veri madenciliği, işletmelerin operasyonel süreçlerini optimize etmelerine yardımcı olur. Verilerin analizi, stok yönetimi, üretim süreçleri, lojistik ve tedarik zinciri yönetimi gibi alanlarda verimliliği artırır ve maliyetleri düşürür.
4. **Risk Yönetimi ve Güvenlik:** Veri madenciliği, işletmelerin finansal riskleri değerlendirmesine ve güvenlik tehditlerini tespit etmesine yardımcı olur. Erken uyarı sistemleri ve algoritmalar sayesinde, işletmeler potansiyel riskleri önceden tespit edebilir ve bu risklere karşı önlemler alabilirler.
5. **Yenilik ve Rekabet Avantajı:** Veri madenciliği, işletmelerin inovasyon süreçlerini destekler. Yeni fırsatlar ve pazar segmentleri keşfederek, işletmelerin rekabet avantajı elde etmelerine yardımcı olur.

Tartışmada, veri madenciliğinin işletmelere sağladığı potansiyel faydaların yanı sıra bazı zorluklar da ele alınmalıdır. Büyük veri kümelerinin analizi ve işlenmesi karmaşık ve zaman alıcı olabilir. Ayrıca, veri madenciliğinin etik ve gizlilik konuları da dikkate alınmalıdır. Kişisel verilerin korunması ve veri güvenliği önemli bir sorun haline gelmiştir.

Veri madenciliği, yönetim ve strateji alanında işletmelerin veri tabanlı kararlar almasını sağlayan güçlü bir araçtır. Doğru bir şekilde kullanıldığında, işletmeler için rekabet avantajı elde etme, müşteri odaklılık ve operasyonel verimlilik gibi birçok fırsat sunar. Ancak veri güvenliği ve etik gibi zorluklar da dikkate alınmalıdır. İşletmelerin veri madenciliğine yatırım

yaparak bu potansiyel değeri ortaya çıkarmaları, sürdürülebilir başarı elde etmelerine ve değişen iş dünyasında rekabet edebilmelerine yardımcı olacaktır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Yönetim ve strateji alanında veri madenciliğinin işletmeler için değer yaratma potansiyeli oldukça yüksektir. Bu çalışmada yapılan literatür taraması ve analizler, veri madenciliği tekniklerinin işletmelerin karar alma süreçlerini, müşteri odaklılığını, operasyonel verimliliği, inovasyonu ve risk yönetimini güçlendirebileceğini göstermiştir. Veri madenciliği, işletmelerin büyük veri kümelerindeki gizli bilgileri ve desenleri keşfetmelerine, verileri daha etkili bir şekilde kullanmalarına ve rekabet avantajı elde etmelerine olanak sağlar. Veri madenciliği sayesinde işletmeler, müşteri davranışlarını anlayarak kişiselleştirilmiş hizmetler sunabilir, ürün ve hizmetlerini geliştirebilir ve müşteri memnuniyetini artırabilirler. Ayrıca, operasyonel süreçleri optimize ederek maliyetleri düşürebilir ve verimliliği artırabilirler. Veri madenciliği, işletmelerin rekabet avantajı elde etmelerine ve sürdürülebilir bir başarıya ulaşmalarına da katkı sağlayabilir.

Öneriler aşağıda sunulmaktadır:

1. Veri Odaklı Kültürün Teşvik Edilmesi: İşletmeler, veri madenciliğinin potansiyelinden tam anlamıyla yararlanmak için veri odaklı bir kültürü benimsemelidir. Veri toplama, analiz ve değerlendirme süreçlerini destekleyecek bir yapı oluşturmalı ve veri odaklı karar alma süreçlerini teşvik etmelidir.
2. Yetenekli Personel ve Eğitim: Veri madenciliği süreçlerinin etkin bir şekilde uygulanabilmesi için işletmeler, veri bilimcileri, analistler ve uzmanlardan oluşan yetenekli bir ekip oluşturmalıdır. Aynı zamanda, çalışanlara veri madenciliği konusunda eğitim ve farkındalık programları düzenlemek, veri odaklı düşünme becerilerini artıracaktır.
3. Veri Güvenliği ve Etik Uygulamaları: İşletmeler, veri madenciliği süreçlerinde veri güvenliğine ve etik uygulamalara önem vermelidir. Müşteri verilerinin gizliliği ve korunması, işletmelerin güvenilirliği ve itibarı açısından kritik öneme sahiptir.
4. İşbirliği ve Paydaşlarla Etkileşim: İşletmeler, veri madenciliği süreçlerini geliştirmek ve uygulamak için paydaşlarla işbirliği yapmalıdır. Veri madenciliği, müşterilerle daha iyi etkileşim ve ilişki kurma, tedarikçi yönetimi ve iş ortaklarıyla daha etkili işbirliği gibi fırsatlar sunar.
5. Sürekli İyileştirme ve Ölçüm: İşletmeler, veri madenciliği uygulamalarını sürekli olarak izlemeli, ölçmeli ve iyileştirmelidir. Sonuçların gerçek etkisini değerlendirmek ve süreçleri optimize etmek, veri madenciliğinin başarılı bir şekilde uygulanması için önemlidir.

Sonuç olarak, veri madenciliği, yönetim ve strateji alanında işletmeler için değer yaratma potansiyelini artırabilir. İşletmeler, veri madenciliği tekniklerini doğru bir şekilde uygulayarak müşteri odaklılığı, operasyonel verimliliği ve rekabet avantajını artırabilirler. Ancak, bu süreçte veri güvenliği, etik ve veri odaklı kültürün oluşturulması gibi konulara dikkat edilmelidir. İşletmeler, veri madenciliğiyle birlikte gelecekteki başarılarına yönelik daha bilinçli ve stratejik adımlar atabilirler.

KAYNAKLAR

AlKawak, O. A., Ozturk, B. A., Jabbar, Z. S., & Mohammed, H. J. (2023). Quantum optics in visual sensors and adaptive optics by quantum vacillations of laser beams wave propagation apply in data mining. *Optik*, 273, 170396.

- Chen, W., Xiang, G., Liu, Y., & Wang, K. (2012). Credit risk Evaluation by hybrid data mining technique. *Systems Engineering Procedia*, 3, 194-200.
- Choudhary, A. K., Oluikpe, P. I., Harding, J. A., & Carrillo, P. M. (2009). The needs and benefits of Text Mining applications on Post-Project Reviews. *Computers in Industry*, 60(9), 728-740.
- Kamupunga, W., & Chunting, Y. (2019). Application of big data in libraries. *International Journal of Computer Applications*, 178(16), 34-38.
- Lacity, M., & Willcocks, L. (2017). Conflict resolution in business services outsourcing relationships. *The Journal of Strategic Information Systems*, 26(2), 80-100.
- Leprince, J., Miller, C., & Zeiler, W. (2021). Data mining cubes for buildings, a generic framework for multidimensional analytics of building performance data. *Energy and Buildings*, 248, 111195.
- Malik, S., & Gupta, D. S. K. (2022). The Importance of Text Mining for Services Management. *TTIDMKD*, 2(4), 28-33.
- Rice, K., & Hung, J. L. (2015). Data mining in online professional development program evaluation: An exploratory case study. *International Journal of Technology in Teaching & Learning*.
- Rygielski, C., Wang, J. C., & Yen, D. C. (2002). Data mining techniques for customer relationship management. *Technology in society*, 24(4), 483-502.
- Shafiq, D. A., Marjani, M., Habeeb, R. A. A., & Asirvatham, D. (2022). Student retention using educational data mining and predictive analytics: a systematic literature review. *IEEE Access*.
- Sharma, P., Jubbal, V. R. P. M. T., & HP, D. S. (2021). Review Of Data Mining Techniques: An Empirical Study. *International Journal of Multidisciplinary Educational Research*, 10(7), 5.
- Soumya, R., Rakhra, M., Chintagunti, N. S., Singh, B., & Singh, D. (2022). Modern Data Mining Approach to Handle Multivariate Data and to Implement Best Saving Services for Potential Investor. In *2022 International Mobile and Embedded Technology Conference (MECON)* (pp. 611-616). IEEE.
- Tan, P. N., Steinbach, M., & Kumar, V. (2013). Data mining cluster analysis: basic concepts and algorithms. *Introduction to data mining*, 487, 533.
- Wu, W. T., Li, Y. J., Feng, A. Z., Li, L., Huang, T., Xu, A. D., & Lyu, J. (2021). Data mining in clinical big data: the frequently used databases, steps, and methodological models. *Military Medical Research*, 8, 1-12.
- Xiao, W., Ji, P., & Hu, J. (2022). A survey on educational data mining methods used for predicting students' performance. *Engineering Reports*, 4(5), e12482

**DÖNÜŞÜMCÜ LİDERLİĞİN ÇALIŞAN YARATICILIĞINA VE ÖRGÜTSEL
YENİLİĞE ETKİSİ: TEORİK BİR PERSPEKTİF**
THE INFLUENCE OF TRANSFORMATIONAL LEADERSHIP ON EMPLOYEE
CREATIVITY AND ORGANIZATIONAL INNOVATION: A THEORETICAL
PERSPECTIVE

Dr. Ayşegül Özkan
İstanbul Aydın Üniversitesi
ORCID ID: 0000-0002-9625-0332

Özet

Bu çalışma, örgütsel davranış bağlamında dönüşümcü liderlik, çalışan yaratıcılığı ve örgütsel yenilik arasındaki ilişkiye teorik bir genel bakış sunmayı amaçlamaktadır. Mevcut literatürden yararlanan bu çalışma, dönüşümcü liderliğin çalışanların yaratıcılığını etkilediği ve ardından örgütsel yeniliğe katkıda bulunduğu teorik temelleri ve mekanizmaları araştırmaktadır. Vizyoner ve karizmatik liderler tarafından karakterize edilen dönüşümcü liderlik, takipçilere kişisel çıkarlarını aşmaları ve ortak hedefleri takip etmeleri için ilham verme potansiyeli nedeniyle örgütsel davranış alanında büyük ilgi görmüştür. Bu liderlik tarzının, yaratıcılık ve yenilik gibi çalışan sonuçları üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu teorize edilmiştir. Destekleyici ve güçlendirici bir çalışma ortamını teşvik eden dönüşümcü liderler, içsel motivasyon, entelektüel teşvik ve bireyselleştirilmiş ilgi yoluyla çalışanların yaratıcılığını teşvik etmektedir. Örgütsel yeniliğin kritik bir itici gücü olan çalışan yaratıcılığı, işyerinde yeni ve değerli fikirlerin üretilmesi ve uygulanması anlamına gelir. Sosyal bilişsel teori ve yaratıcı süreç modelinden yararlanan bu çalışma, dönüşümcü liderlik ile örgütsel yenilik arasındaki ilişkide çalışan yaratıcılığının aracı rolünü vurgulamaktadır. Dönüşümcü liderler, çalışanın farklı düşünme, fikir üretme ve deney yapmaya katılımını kolaylaştıran koşullar yaratır ve sonuç olarak daha yüksek örgütsel yenilik seviyelerine yol açar. Ayrıca bu çalışma, dönüşümcü liderlik, çalışan yaratıcılığı ve örgütsel yenilik arasındaki ilişkiyi yöneten bağlamsal faktörleri araştırmaktadır. Örgüt kültürünün, ikliminin ve yapıların, çalışanların yaratıcılığını teşvik etmede ve yeniliği desteklemede dönüşümcü liderliğin etkinliği üzerindeki etkisini incelemektedir. Bu çalışmanın teorik çıkarımları, dönüşümcü liderliğin çalışanların yaratıcılığını ve örgütsel yeniliği etkilediği mekanizmalara ilişkin anlayışımızı geliştirmeyi içermektedir. Ayrıca, organizasyonel liderler ve yöneticiler için potansiyel pratik çıkarımları vurgulamaktadır. Yöneticiler organizasyonlarında yaratıcılığı ve yeniliği geliştirmek için dönüşümcü liderlik davranışları kullanabilmektedir. Sonuç olarak bu araştırma, çalışanların yaratıcılığını teşvik etmede ve örgütsel yeniliği kolaylaştırmada dönüşümcü liderliğin önemini vurgulayan teorik bir çerçeve sunmaktadır. Bu teorik önermeleri doğrulamak ve genişletmek için daha fazla ampirik araştırmaya duyulan ihtiyacı vurgulamakta ve sonuçta örgütsel davranış alanındaki bilginin ilerlemesine katkıda bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dönüşümcü Liderlik, Çalışan Yaratıcılığı, Örgütsel Yenilik

Abstract

This study aims to provide a theoretical overview of the relationship between transformational leadership, employee creativity and organizational innovation in the context of organizational behavior. Drawing on the available literature, this study explores the theoretical foundations and mechanisms by which transformational leadership influences employee creativity and subsequently contributes to organizational innovation. Characterized by visionary and charismatic leaders, transformational leadership has received a lot of attention in the field of organizational behavior because of its potential to inspire followers to transcend their personal interests and pursue common goals. This leadership style has been theorized to have a significant impact on employee outcomes such as creativity and innovation. By fostering a supportive and empowering work environment, transformational leaders foster employee creativity through intrinsic motivation, intellectual stimulation, and individualized attention. Employee creativity, a critical driver of organizational innovation, means generating and implementing new and valuable ideas in the workplace. Using social cognitive theory and the creative process model, this study highlights the mediating role of employee creativity in the relationship between transformational leadership and organizational innovation. Transformational leaders create conditions that facilitate employee participation in divergent thinking, idea generation, and experimentation, and ultimately lead to higher levels of organizational innovation. In addition, this study explores the contextual factors governing the relationship between transformational leadership, employee creativity, and organizational innovation. It examines the impact of organizational culture, climate and structures on the effectiveness of transformational leadership in fostering employee creativity and supporting innovation. The theoretical implications of this study include improving our understanding of the mechanisms by which transformational leadership influences employee creativity and organizational innovation. It also highlights potential practical implications for organizational leaders and managers. Managers can use transformational leadership behaviors to develop creativity and innovation in their organizations. In conclusion, this research provides a theoretical framework that emphasizes the importance of transformational leadership in fostering employee creativity and facilitating organizational innovation. It highlights the need for more empirical research to validate and extend these theoretical propositions and ultimately contribute to the advancement of knowledge in the field of organizational behavior.

Keywords: Transformational Leadership, Employee Creativity, Organizational Innovation

**YEŞİL GEÇİŞTE GEZİNMEK: SÜRDÜRÜLEBİLİR VE ETİK ÖRGÜTSEL
UYGULAMALARIN TEORİK BİR KEŞFİ**
NAVIGATING THE GREEN TRANSITION: A THEORETICAL EXPLORATION OF
SUSTAINABLE AND ETHICAL ORGANIZATIONAL PRACTICES

Ayşe Meriç Yazıcı¹,

¹ Assistant Prof. Dr, Istanbul Gelisim University, Faculty of Economics, Administrative and
Social Sciences
ORCID ID 0000-0001-6769-2599

Özet

Kurumsal sorumluluk çağı, sürdürülebilir ve etik örgütsel uygulamaların önemini vurgulamıştır. Kuruluşlar sürdürülebilir operasyonlara geçişle uğraşırken, bu dönüştürücü sürece rehberlik edecek kapsamlı bir teorik çerçeve gereklidir. Bu araştırma, sürdürülebilir ve etik örgütsel uygulamaların bütünleştirici bir modelini sağlayarak bu araştırma boşluğunu ele almayı amaçlamaktadır. Örgütsel davranış, kurumsal sosyal sorumluluk ve çevre etiği teorilerinden yararlanan önerilen model, sürdürülebilir ve etik örgütsel uygulamaların operasyonel, kültürel ve stratejik boyutları içeren çok yönlü bir olgu olduğunu varsaymaktadır. Operasyonel boyut, eko-verimli uygulamaları ve sürdürülebilir tedarik zinciri yönetimini kapsar. Kültürel boyut, sürdürülebilirliğe ve etiğe değer veren bir kurumsal kültürün teşvik edilmesini içerir. Stratejik boyut, sürdürülebilirliği organizasyonun stratejik planlama ve karar verme süreçlerine entegre etmekle ilgilidir. Teorik çerçeve, liderliğin ve paydaş katılımının yeşil geçişin can alıcı unsurları olarak rolünün altını çizmektedir. Dönüşümcü liderliğin ve kapsayıcı paydaş katılımı stratejilerinin, sürdürülebilir uygulamaların ve etik normların benimsenmesini ve kurumsallaşmasını kolaylaştırabileceğini önermektedir. Model aynı zamanda bu geçişte hem kolaylaştırıcı hem de zorlayıcı olarak teknolojinin ikili rolünü vurgulamaktadır. Teknolojik gelişmeler, operasyonel sürdürülebilirliğe ulaşmak için araçlar sağlarken, aynı zamanda kuruluşların aşması gereken etik ikilemler de sunmaktadır. Sonuç olarak, sürdürülebilir ve etik örgütsel uygulamaların bütünleştirici bir modelini sunarak, bu makale yeşil geçişte yol alan kuruluşlar için kapsamlı bir teorik yol haritası sunmaktadır. Ayrıca örgütsel davranışta sürdürülebilirlik üzerine araştırma yapmak için yeni yollar önermekte ve kuruluşlarında sürdürülebilir ve etik uygulamaları teşvik etmeyi amaçlayan liderler için pratik bilgiler sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yeşil dönüşüm, kurumsal sosyal sorumluluk, sürdürülebilirlik.

Abstract

The era of corporate responsibility has highlighted the importance of sustainable and ethical organizational practices. As organizations grapple with the transition to sustainable operations, a comprehensive theoretical framework is required to guide this transformative process. This research aims to address this research gap by providing an integrative model of sustainable and ethical organizational practices. Drawing from theories of organizational behavior, corporate social responsibility, and environmental ethics, the proposed model assumes that sustainable and ethical organizational practices are a multifaceted phenomenon that includes operational, cultural, and strategic dimensions. The operational dimension encompasses eco-efficient practices and sustainable supply chain management. The cultural dimension includes the

promotion of an organizational culture that values sustainability and ethics. The strategic dimension is about integrating sustainability into the organization's strategic planning and decision-making processes. The theoretical framework underlines the role of leadership and stakeholder engagement as crucial elements of the green transition. It suggests that transformational leadership and inclusive stakeholder engagement strategies can facilitate the adoption and institutionalization of sustainable practices and ethical norms. The model also emphasizes the dual role of technology as both facilitator and enforcer in this transition. While technological advances provide tools to achieve operational sustainability, they also present ethical dilemmas that organizations must overcome. In conclusion, by presenting an integrative model of sustainable and ethical organizational practices, this paper provides a comprehensive theoretical roadmap for organizations navigating the green transition. It also suggests new avenues for research on sustainability in organizational behavior and provides practical insights for leaders who aim to promote sustainable and ethical practices in their organizations.

Keywords: Green transformation, corporate social responsibility, sustainability.

**DEĞİŞİME UYUM SAĞLAMAK: SHUBAR HAFİF ELEKTRİKLİ ARAÇ
GİRİŞİMİNDE PROJE YÖNETİMİNİN EVRİMİ**
ADAPTING TO CHANGE: THE EVOLUTION OF PROJECT MANAGEMENT IN THE
SHUBAR LIGHT ELECTRIC VEHICLE INITIATIVE

HASAN ÖZKAN ¹,

¹ Doktorant, İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,
ORCID ID: 0000-0001-7644-4351

Özet

Bu inceleme makalesi, "Shubar" Hafif Elektrikli Araç (HEA) projesinde kullanılan proje yönetimi metodolojilerinin derinlemesine bir incelemesini sunmak için Lewin'in değişim yönetimi modelinin merceğinden yararlanmaktadır. Başlangıçta Shubar projesi, uyarlanabilirliği, esnekliği ve değişime yanıt verebilirliği ile tanınan çevik metodoloji tarafından yönetiliyordu. Bununla birlikte, öncelikle yetenekli ancak yeni mezun mühendislerden oluşan projenin benzersiz insan kaynağı bileşimi, etkili işbirliğini teşvik etmek ve akademik danışmanlardan öğrenmeyi kolaylaştırmak için daha yapılandırılmış bir proje yönetimi yaklaşımı gerektirdi. Lewin'in üç aşamalı değişim modelinin rehberliğinde, makale, Shubar proje ekibinin çevik uygulamalardan nasıl "buzlarının çözüldüğünü" ve Scrum modeline geçişini özetlemektedir. Scrum modelinin farklı rolleri ve sistematik süreçleri, ekip üyeleri arasında daha iyi koordinasyon, iletişim ve yinelenmeli öğrenmeyi kolaylaştırarak "değişim" aşaması için yapı sağlamaktadır. Bu geçiş daha sonra yeni standart uygulamaya "yeniden donduruldu" ve istikrarlı ve elverişli bir öğrenme ortamı sağlandı. Derinlemesine analiz, Scrum'ın uygulamasının besleyici bir öğrenme ortamı yaratmaya yardımcı olduğunu, özellikle de ekibin sektördeki acemi statüsü göz önüne alındığında avantajlı olduğunu göstermektedir. Scrum'ın uygulanması, akademik danışmanlarla düzenli etkileşim için fırsatlar sunarak ekibi paha biçilmez içgörüler ve geri bildirimlerle zenginleştirdi. Çalışma, projenin ve personelinin benzersiz özellikleri ve gereksinimleri ile uyumlu uyarlanabilir proje yönetimi stratejilerinin kritik rolünü vurgulamaktadır. Shubar projesi bağlamında Çevik'ten Scrum'a değişim sürecinin teorik ve pratik bir şekilde anlaşılmasını sağlayarak, HEA endüstrisindeki proje yönetimi metodolojileri hakkında daha geniş söylemlere katkıda bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler : Proje yönetimi, değişim yönetimi, çevik yönetim, scrum yönetimi.

Abstract

This review article employs the lens of Lewin's Change Management Model to present an in-depth examination of the project management methodologies employed in the "Shubar" Light Electric Vehicle (LEV) project. Initially, the Shubar project was governed by the Agile methodology, renowned for its adaptability, flexibility, and responsiveness to change. However, the unique human resource composition of the project, primarily consisting of talented but newly graduated engineers, necessitated a more structured project management approach to promote effective collaboration and facilitate learning from academic consultants. Guided by Lewin's three-stage model of change, the article outlines how the Shubar project team was "unfrozen" from Agile practices and transitioned to the Scrum model. The Scrum model's distinct roles and systematic processes provided the structure for the "change" stage, facilitating better coordination, communication, and iterative learning among team members. This transition was subsequently "refrozen" into the new standard practice, ensuring a stable and conducive learning environment. In-depth analysis indicates that Scrum's implementation helped create a nurturing learning environment, particularly advantageous given the team's

novice status in the industry. The application of Scrum provided opportunities for regular engagement with academic consultants, thereby enriching the team with invaluable insights and feedback. The study highlights the crucial role of adaptable project management strategies that are aligned with the unique characteristics and requirements of the project and its personnel. It contributes to the broader discourse on project management methodologies within the LEV industry, offering a theoretical and practical understanding of the change process from Agile to Scrum in the context of the Shubar project.

Keywords: Project management, change management, agile management, scrum management.

SAFFRON USE IN TEXTILE SECTOR: THE CASE OF KASHMIR REGION

Mohd Safi DAR

Kašmir, Pakistan

Abstract

This study examines the utilization of saffron in the textile sector, with a specific focus on its application in the Kashmir region. Saffron, a valuable spice derived from the *Crocus sativus* flower, has been renowned for its culinary and medicinal properties for centuries. However, its incorporation into the textile industry is a lesser-explored domain.

The Kashmir region, known for its rich cultural heritage and natural resources, has been a significant hub for saffron cultivation. Traditionally, saffron has been mainly associated with gastronomy and traditional medicine in the region. Nevertheless, recent endeavors have sought to extend its usage to the textile sector.

Researchers and entrepreneurs in Kashmir have been exploring saffron as a natural dye for textiles. The unique color properties of saffron, ranging from rich gold to warm orange tones, offer an intriguing palette for fabric dyeing. The endeavor aligns with the growing global demand for sustainable and eco-friendly products, as saffron presents a natural alternative to synthetic dyes that often have adverse environmental impacts.

The study highlights the challenges and opportunities associated with integrating saffron dyeing techniques into the textile industry. Factors such as cost-effectiveness, colorfastness, and scalability need to be addressed to ensure the feasibility of large-scale implementation. Additionally, research into the optimization of dye extraction methods and techniques for achieving consistent and vibrant colors is essential.

In conclusion, the use of saffron in the textile sector within the Kashmir region represents a novel approach that aligns traditional practices with modern sustainability demands. While challenges exist, the exploration of saffron's potential as a natural textile dye opens avenues for economic growth, cultural preservation, and environmental stewardship. Further research and collaboration between various stakeholders, including local artisans, scientists, and policymakers, will play a pivotal role in realizing the successful integration of saffron into the textile industry in Kashmir and beyond.

Keywords: Saffron, textile sector, Kashmir region, natural dye, sustainable

COMPREHENSIVE MODELS OF PEACE EDUCATION

Dr Rey Ty

Department of Peace Studies, International College, Payap University, Thailand

ORCID: 0000-0002-9258-0318

Abstract

Physical violence, structural violence, and armed hostilities are major global problems with which we live in today's world marked by a general crisis. Education is a tool by which peace can be promoted. In search of solutions to these worldwide concerns, peace education as such can be instrumental in ushering peace through different ways. This paper fills the gap by providing a comprehensive list of various types of peace education that cater to different needs. The purpose of this research is three-fold: 1) to identify the different models of peace education; 2) to evaluate the effectiveness of these models; 3) to identify the gaps in the field of peace education work; and 4) to lay down the implications for further research directions in this field. Employing the transformative paradigm, the qualitative research methodology of this study uses multi-case study research design. The approach is inductive. Data collection methods include a combination of ethnography, field work, participant observation, focus groups, and archival documents. The time horizon is longitudinal. Data analysis was based upon narrative analysis. Data interpretation of this study contributes to the literature by proposing a taxonomy and agenda for future studies. Preliminary findings reveal that there are over fifteen models of peace education. While the models are plentiful, there is still room for improvement, which this article proposes as gaps that can be filled in further research.

Keywords: Physical violence, armed hostilities, Data interpretation

**ELEKTROMANYETİK KİRLİLİK BİLGİSİ VE EĞİTİMİ KONUSUNDA FEN
BİLİMLERİ ÖĞRETMENLERİNİN GÖRÜŞLERİ**
VIEWS OF SCIENCE TEACHERS ON ELECTROMAGNETIC POLLUTION
KNOWLEDGE AND EDUCATION

MELTEM KÜÇÜKAHMETLER¹,

¹ GAZİ ÜNİVERSİTESİ, Eğitim Bilimleri Enstitüsü,
ORCID ID– 0000-0002-4427-6610

PROF. DR. SÖNMEZ GİRGİN²

² Prof. Dr., GAZİ ÜNİVERSİTESİ, Gazi Eğitim Fakültesi
ORCID ID – 0000-0003-0290-2721

Özet

Günümüz dünyasında teknolojik cihazların kullanımı giderek artmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi olarak ilan edilen koronavirüs (COVID-19) salgını da insanları online çalışma ortamlarına iterek teknolojik cihazların sayısının ve çeşidinin artmasına neden olmuştur. Teknolojik cihazların sayısının artmasıyla, bu aletlerin yaydığı elektromanyetik dalgalar da artmaktadır. Bu bağlamda bu çalışma ile fen bilimleri öğretmenlerinin elektromanyetik kirlilik bilgisi ve eğitimi konusunda ki görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemleri kullanılmış, bu amaçla yarı yapılandırılmış görüşme soruları hazırlanmış ve Ankara ili Çankaya ve Etimesgut ilçelerindeki ortaokullarda görev yapmakta olan 17 fen bilimleri öğretmenine uygulanmıştır. Yapılan görüşmeler ile ilgili veriler tema, kategori ve kodlar halinde gruplandırılmıştır. Sonuçlar okul türü, cinsiyet ve yaş aralıkları açısından incelenmiştir. Görüşme sonuçlarına göre elektromanyetik kirlilik bilgisi ve eğitimi olarak iki tema oluşturulmuştur. Elektromanyetik kirlilik kavramı, elektromanyetik kirlilik yaratan kaynaklar, elektromanyetik kirliliğin sebepleri, elektromanyetik kirliliğe karşı alınan önlemler, elektromanyetik kirliliğin etkileri, elektromanyetik kirlilikle ilgili eğitimin eksik yönleri ve elektromanyetik kirlilikle ilgili etkinlik önerileri olarak toplam 7 kategori oluşmuştur. Değerlendirmeler okul türü, cinsiyet ve yaş açısından ele alınmış Fen bilimleri öğretmenlerinin elektromanyetik kirlilik bilgisi ve eğitimi konusunda yetersiz ve yüzeysel bilgiye sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bu bilgi eksikliğinin giderilmesi için Eğitim Fakültelerinde Çevre ders saati artırılmalı ve öğretmen adaylarına çevre kirliliği konusunda güncel bilgiler verilmelidir. Ayrıca teknoloji kullanımının arttığı günümüzde internetten doğru bilgiye nasıl ulaşacakları öğretilmelidir. Halen görev yapan öğretmenlere ise elektromanyetik kirlilikle ilgili seminer, kurs gibi etkinlikler düzenlenerek bu konudaki bilgi eksiklikleri giderilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Elektromanyetik kirlilik, çevre kirliliği, eğitim, nitel analiz, yarı yapılandırılmış görüşme.

Abstract

In today's world, the use of technological devices is increasing. The coronavirus (COVID-19), which was declared a pandemic by the World Health Organization, has also pushed people to online working environments, causing an increase in the number and variety of technological devices. With the increase in the number of technological devices, the electromagnetic waves emitted by these devices are also increasing. In this context, with this study, it is aimed to examine the views of science teachers on electromagnetic pollution knowledge and education. Qualitative research methods were used in the study, semi-structured interview questions were prepared for this purpose and applied to 17 science teachers working in secondary schools in Ankara province Çankaya and Etimesgut districts. The data related to the interviews were grouped into themes, categories and codes. According to the results of the interviews, two themes were created as electromagnetic pollution information and education. A total of 7 categories were formed as the concept of electromagnetic pollution, sources of electromagnetic pollution, causes of electromagnetic pollution, measures taken against electromagnetic pollution, effects of electromagnetic pollution, deficiencies in education about electromagnetic pollution and activity suggestions about electromagnetic pollution. Evaluations were handled in terms of school type, gender and age, it was concluded that science teachers had insufficient and superficial knowledge about electromagnetic pollution knowledge and education. In order to eliminate this lack of knowledge, the number of hours of environmental education courses in Education Faculties should be increased and teacher candidates should be given up-to-date information on environmental pollution. They should be taught how to access the right information from the internet in today's increasing use of technology. For the teachers who are still working, activities such as seminars and courses on electromagnetic pollution should be organized and the lack of knowledge on this subject should be eliminated.

Keywords: Electromagnetic pollution, environmental pollution, education, qualitative analysis, semi-structured interview.

**THE ROLE OF INTERNSHIP IN MATHEMATICS TEACHING AT GRADE 2ND,
VARPI PRIMARY SCHOOL, SALAVAN PROVINCE, LAOS**

Bachieng INTHAVONGSA¹,

Bounmy SENHUK²,

Soulichanh LUANGSOMBATH³

^{1,2}Salavan Teacher Training College, Laos,

³Naxaytong Upper Secondary School

Abstract

The purpose of this research was to analyze the role of the practicum student teacher in mathematics in Primary School through problem-solving teaching. The target group used in this research is 2 students of 12 + 4 primary school teachers' course, 4th year, 2020-2021 academic year, Salavan teachers training college. This research is qualitative and focuses on the analysis of video tutorials, focusing on protocol analysis. And analytical Description. Data analysis under the concept of data analysis according to teaching mathematical problem solving according to 5 steps (Project to Improve Teaching and Learning Mathematics, 2018; 2019). The results showed that: Analysis of the role of student coaches in elementary mathematics through problem I: solving teaching in 5 steps 1.) The role of student teachers in understanding plaintiffs found that Student teachers have a role to play in the use of visual media and the use of questions to help students understand plaintiffs, to create problem plots, and to motivate students to solve problems. 2.) The role of student-teacher problem-solving, students as individuals, pairs, or groups 3.) The role of student teachers in comparing students' ideas and discussions found that Student teachers play a role as facilitators to draw ideas, expand problem-solving ideas, and explain how students solve problems in the classroom. 4.) The role of student teachers in problem-solving and skills training: It is found that student teachers play a role in using the questions in the textbook to assess students' knowledge, understanding, and skills. 5.) The role of student teachers in concluding lessons found that Student teachers play a role in helping to summaries students' lessons and provide advice to help students understand the lessons better.

Keywords: The role of teachers, Pre-Service Teacher, Teaching Methods.

1. Introduction

21st Century Learning: Teachers need to change their role from teacher to coach. It is important in the teaching and learning of the 21st century to change the way of teaching from the goal of knowledge to skills, from the teacher to the learner (Salalak, 2015). Because teaching methods and the role of teachers are also a form of lecture, students must listen and imitate memorization (Ministry of Education and Sports, Lao PDR, 2013). Many teachers do not yet understand the importance of learner-centered teaching methods. Still not doing well, and some teachers lack teaching planning, lack of writing a learning management plan, and lack of production of teaching and learning materials (Ministry of Education and Sports, Lao PDR, 2014). Thus, the success of the teacher education process, including the actual training, depends on the production of teachers who have the required qualifications before being certified or licensed. Newly qualified teachers may have to go through a certain probationary period. Indeed, whether these things are used or not, newly qualified teachers should be

involved in the implementation of the curriculum and teaching in educational institutions where they can develop the knowledge, skills, and attitudes developed during the initial training with the help of trainers or experienced teachers (UNESCO, 2021). Behaviors that teachers display while teaching in the classroom, such as asking, explaining, clarification, demonstration, assessment, etc., are considered teaching roles (Changsi, 2006). By Ernet (1988) It has always been the expected teaching role of the teacher to happen to the learners: 1) As an instructor; 2) as an explainer.3) A facilitator At the same time, Shimizu (1999) defined the role of teachers in teaching mathematics in the classroom in four categories: The role of teachers in teaching problems (Hatsumon), The Role of Teachers in Observing Student Problem Solving (KikanShido), the role of teachers in classroom discussion (Neriage), and the role of teachers in summarizing content by teachers (Matome) Which is in line with the Iteam Project (2018, 2019 and 2020), which explained that (1). Understand the problem: The role of the teacher is to make the students understand the problem of today's learning. Use pictures or media for the problem to help students understand it well. (2). Individual problem solving: The role of the teacher is to give students time to think and solve problems on their own. The teacher will not teach but walk around observing students' ideas, such as by giving individual advice if needed or selecting or recording a few ideas to discuss in the next step. (3). Compare students' ideas and discuss: The role of the teacher is to pick out some students and share their ideas with their classmates. Facilitate to bring out students' ideas. Then, summarize knowledge and teach students to use textbooks effectively. (4). Solve exercises and practice skills: The role of the teacher is to give the students enough time to solve the exercises in the textbook related to the problem plaintiff in this hour. (5). Lesson Summary: The role of the teacher is to help students summarize the lesson and give advice if needed, allowing students to use the textbook effectively. Conclusions from the research of Changsi (2006) found that the role of teaching in a math class that plays a leading role is to guide the way in solving problems and to guide when students ask or have a problem with a problem. The role of the narrator is to explain the order of the worksheet to the students, and the role of the facilitator is to motivate the students to think. Encourage students to be proactive in problem-solving, to make their own decisions, and to accept the opinions of others. Bounphai Xayavong and Narumon Sangsi's (2016) research on the role of teachers in the mathematics classroom at Attachments Primary School, Lao National University, found that the role of teachers as facilitators of this role did not occur. Another (2007) also studied the role of a teacher in an open-ended math class using the Shimizu concept framework (1999). The findings are similar to those of Sonapeng and Saengphan (2017) in a research project on the role of teachers in promoting the ability to solve geometric problems in open teaching. The role of the teacher will shift from imparting knowledge to making efforts to explore the student's learning process. The role of teachers who change in this direction is not only the development of students 'learning but also the development of teachers' teaching along the way. An important tool in transforming the role of teachers into a nurturing teaching approach arises from the application of open-ended problems in the classroom. Teachers 'teaching will shift from telling and narrating to observing students to solve problems in order to access students' ideas (Inprasitha, 2016).

Teaching that focuses on problem solving (Cai, 2003) It is a method of teaching that stimulates mathematical understanding through surveys and problem-solving strategies. It is a learning process that allows students to develop their own way of thinking, solve their own problems, and develop their own learning methods (Isoda, 2010). By starting with the problem, students will learn and understand the concept through problem-solving, which should have multiple answers and motivate them to solve problems and be able to solve problems with their own strategies (Cai, 2003). In line with the method of the Iteam Project (2018, 2019; 2020), the teaching of mathematics through problem solving from Japan has been applied as a teaching approach in the primary education of the Lao PDR. He emphasizes that students learn

to think and solve problems on their own by using five steps: Steps to understand the problem and solve problems individually, in pairs, or in groups. And Comparison of students' thoughts and discussions. Based on the issues and importance mentioned above, the research team found that the role of student coaching staff is necessary while using the interval between teachers training to be a good teacher in full-time teaching. Therefore, this research has an objective: To analyze the role of the practicum student teacher in primary school mathematics through problem-solving teaching for the benefit of student teachers who need to know the teaching method and understand the role of teaching in order to develop teaching better.

2. Idea about the role of teachers and Teaching Methods

The success of the teacher education process, including the actual training, depends on the production of teachers who have the required qualifications before being certified or licensed. Newly qualified teachers may have to go through a certain probationary period. Indeed, whether these things are used or not, newly qualified teachers should be involved in the implementation of the curriculum and teaching in educational institutions where they can develop the knowledge, skills, and attitudes developed during the initial training with the help of trainers or experienced teachers (UNESCO, 2021). Behaviors that teachers display while teaching in the classroom, such as asking, explaining, clarification, demonstration, assessment, etc., are considered teaching roles (Narumon Changsi, 2006). By Ernet (1988) It has always been the expected teaching role of the teacher to happen to the learners: 1) As an instructor, 2) as an explainer, and 3) as a facilitator. At the same time, Shimizu (1999) defined the role of teachers in teaching mathematics in the classroom in four roles: The role of teachers in teaching problems (Hatsumon), The Role of Teachers in Observing Student Problem Solving (Kikan-Shido), the role of teachers in classroom discussion (Neriage), and the role of teachers in summarizing content by teachers (Matome). Which is in line with the Iteam Project's (2018, 2019; 2020) explanation of (1). Understand the problem: The role of the teacher is to make the students understand the problem of today's learning and use pictures or other media to help them understand the problem. (2). Individual problem solving: The role of the teacher is to give students time to think and solve problems on their own. The teacher will not teach but walk around observing students' ideas, such as by giving individual advice if needed or selecting or recording a few ideas to discuss in the next step. (3). Compare students' ideas and discuss: The role of the teacher is to pick out some students and share their ideas with their classmates. Facilitate to bring out students' ideas. Then, summarize knowledge and teach students to use textbooks effectively. (4). Solve exercises / practice skills: The role of the teacher is to give the students enough time to solve the exercises in the textbook related to the problem plaintiff in this hour. (5). Lesson Summary: The role of the teacher is to help students summarize the lesson and give advice if needed, allowing students to use the textbook effectively.

3. Method of research

This research is a qualitative research which the research team conducted as follows:

3.1 Target group

The target group used in this research was selected by the specific students, teachers, 12 + 4 system of primary school teacher in the 4th year of the academic year 2020-2021, 2 teachers from Salavane Teachers College training to teach at Varpi primary school, Varpi district, Salavane province.

3.2 Data collection tools

1. Video camera: a tool to help record video and audio during the implementation of the teaching-learning of student coaches to be used as data to analyze the role of teaching with protocol analysis.
2. Still Camera: A tool used to capture the mathematical teaching roles of student coaches that occur while teaching.
3. Student-Teacher Interview Form: A tool used to interview student-teacher behaviors while conducting teaching-learning arrangements.
4. Seminar Record Form: Used for research teams to record the role of teaching students in mathematics that occurs during the teaching-learning arrangement.

3.3 Methods of data collection

Data collection is information obtained from video recorders, still cameras and information obtained from the field recordings during the teaching-learning process, as well as information obtained from the interviews after completing the teaching-learning process in 3 people as follows:

- 1) During the period, 2-5 months of 2021 is the period when students train for teaching, in the first phase, the research team is coordinating with student teachers. To need information on teaching plans in mathematics and to select the target group that matches the teacher's college plan set out to monitor and support the teaching practice of student teachers.
- 2) The research team coordinates with the student teachers to request a lesson plan from the student teachers.
- 3) During the period of March 2021, based on the period of follow-up, follow-up and support the teaching practice of student teachers. Conduct research data from Lessons 1 to 3, and spend 45 minutes each as required in the primary education curriculum.
- 4) Collecting research data in each lesson, the research team will divide the page like a video recorder, Record pictures and seminars of the mathematical roles of the student teachers in each lesson according to the map hours.
- 5) At the end of each lesson, an interview on the role of teaching mathematics will be distributed to the target group of student teachers, as well as an explanation of how to provide information in an interview.

3.4 Data analysis methods

In this data analysis, we use the Problem Solving Approach using 5 steps in teaching. The research team performed the data analysis according to the following steps:

1. Collect information obtained from video recorders, photographs, field recordings, as well as data obtained from interviews and then analyze the data.
2. The research team analyzed the percentage of the role of teaching mathematics from the video recording of teaching from 2 lesson plans.
3. The research team extracted protocols from video recordings, speech and behavior of teacher students during the teaching-learning process, emphasizing words from explanations, analysis of various behaviors in teaching mathematics, textbooks, and revisions.

4. The research team took the words from the protocol and analyzed the results of the data analysis from the interview form and the field record form of the target group of student teachers to analyze the role of the student teacher in teaching mathematics using problem-solving teaching method.
5. Summarize the results of the analysis of the teaching role of student teachers in the lesson plan using the problem-solving teaching method from the two lesson plans of the revised textbook.
6. The research team wrote an analytical summary of the teaching role of student teachers according to the concept of problem-solving teaching method and the role of teaching mathematics of teachers (Iteam Project, 2018; 2019; 2020).

4. Data Analysis

To analyze the role of student coaches in elementary mathematics through problem-solving teaching. The results of the analysis of the role of teaching students in primary mathematics through problem-solving instruction on formulas 6

4.1. The role of student teachers in understanding the plaintiff

Teaching protocol

Item9	Student teacher	<p>Notice this first row: In the picture, How many mangoes do you have ?</p> <p>Figure 1: Student-teacher using visual aids to present a problem situation</p>
Item10	Student	There are five, there are six
Item11	Student teacher	Second row, how many are there?

From the analysis of the Item9 and Item11 protocols, the student-teacher guide also presents the problem. Pictures and questions illustrate the role of student teachers in using visual aids and using questions to help students understand problems.

Item65	Student teacher	:	If teacher buy fish 3 bags, each bag has 6 fishes, How many fish in three bags?
Item66	Student	:	 <p style="text-align: center;">Figure 2: Student teacher presenting Plaintiff</p>
Item67	Student teacher	:	The teacher buys another one, plus the old one, how many bags
Item68	Student	:	4 bags
Item69	Student teacher	:	Let's student calculate with in their own group?

From the analysis of the Item65, Item67 and Item 69 protocols, the student teachers used questions to present the problem situation and provide students with an understanding of the issues to be covered in this class, as well as suggestions for students to address in the next lesson. Demonstrate that student teachers play a role in using problem-solving questions and suggestions to motivate students to solve problems.

4.2. The role of student-teacher problem solvers as individuals, pairs, or groups

Information from the field record

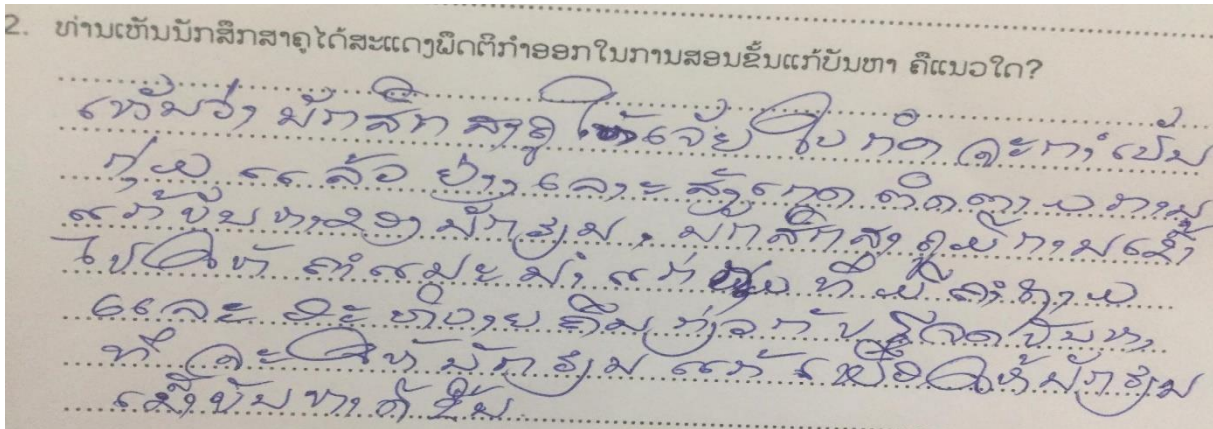

Figure 3: Student teacher walking along and giving advice on solving student problems

Based on the notes and pictures of the 3 students, the teacher walks to observe the students' problem solving and helps to guide or explain what the students are asking or what the students still do not understand. As shown, student teachers have a role to play in observing and observing students' ideas and providing advice on how to solve students' problems.

4.3. The role of student teachers. The teacher compares students' thoughts and teaching protocol discussions

Item91	Student teacher		Two minutes left
Item92	student		Question: if finish can come out and stick it on board?
Item93	Student teacher		Please come out

From the analysis of the Item93 protocol and the data from the interview, it can be seen that the student-teacher facilitates the posting of students' answers on the board to present the

students' ideas in front of their classmates, and from the pictures of the student-teacher listening to the students' ideas, asking how to solve problems.

Information from student teacher interviews

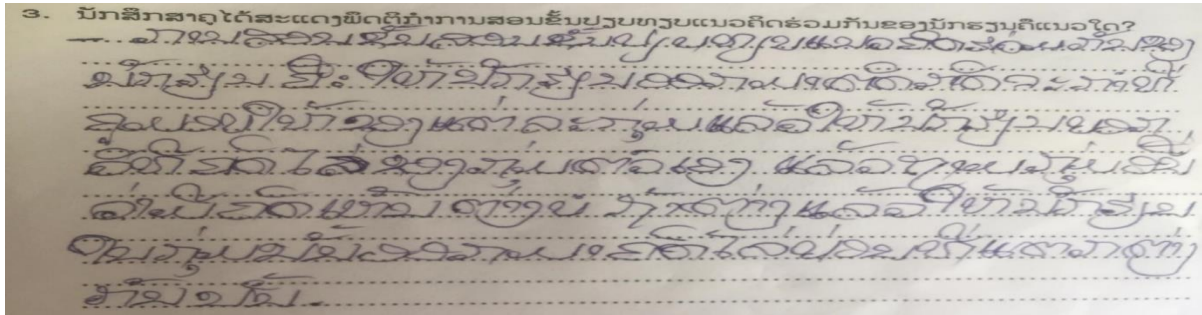

Figure 4: Student teachers are listening Solve problems and ask students how to solve problems

Expand the ideas and explain the problem-solving ideas of the students in Figure 4 shows that student-teacher plays a facilitative role in drawing the problem-solving ideas and explaining the problem-solving ideas of the students in the classroom.

4.4. The role of student teachers in problem-solving / practice skills Teaching protocol

Item124	Student teacher		In question 1, How to answer?
Item125	Student		6 times 7 times 42, 6 times 6 times 36, 6 times 8 times 48, 6 times 3 times 18, 6 times 4 times 24, 6 times 2 times 12,
			6 times 9 times 54, 6 times 5 times 30

Item126	Student teacher		How is the Answer, is it collect as you answer?
---------	-----------------	--	---

From protocol analysis Item124 and Item126, Student-teacher used questions to assess knowledge, understanding and the students' skills learned in the exercises show that the student teacher plays a role in asking questions to assess how much students understand.

4.5. The role of student teachers in summarizing lessons.

Teaching protocol

Item128	Student teacher		Let's student repeat/tell the formula 6 again
Item129	student		<p>6 times 1 is 6 6 times 2 is 12 6 times 3 is 18 6 times 4 is 24 6 times 5 is 30 6 times 6 is 36 6 times 7 is 42 6 times 8 is 48 6 time 9 is 54</p> <p>Figure 5: Student teachers helping to facilitate multiplication of 6</p>

Based on the Item128 protocol analysis, the student teacher asked the students to repeat the multiplication formula 6 times. To review all the lessons learned in this class by giving advice or using instructional materials as a chart sheet prepared on the board. As figure7 shows that student teachers play a role in helping students summarize lessons and provide suggestions to help students better understand the lesson.

5. Conclusion

Analysis of the role of student-teacher trainers in elementary mathematics studied through five step-by-step problem-solving tutorials in a revised math textbook in two lesson plans

- 1) The role of student teachers in understanding the plaintiff found that: Student teachers have a role in using the media. And the use of questions to help students understand the problem, the role of using questions in problem-solving, and the role of suggestions to motivate students to solve problems. 2). The role of student teachers in solving problems individually, in pairs, or in groups In walking, observing students ' thoughts, and giving suggestions on how to solve students' problems.
- 2) The role of students. The teacher compares the thoughts and discussions of students and finds that the student teacher acts as a facilitator to draw ideas, to expand problem-solving ideas, and to explain students' problem-solving ideas in the classroom.
- 3) The role of student teachers in problem-solving and skills training: It is found that student teachers play a role in using the questions in the textbook to assess how much knowledge, understanding, and skills students have.
- 4) The role of student teachers at the conclusion of the lesson was found to be: Student teachers have a role to play in assisting Summarizing students' lessons and giving suggestions so that students understand the lesson better.

The resulting teaching role may not be as comprehensive as described in the previous section, but the results of this teaching role analysis are very similar, and there is a slight difference from the basic theory. Although our student teachers are familiar with this teaching method due to the guidance of the teacher in the course of teaching mathematics, and even though we have been trained, our student teachers still need to take some time to understand the steps in this problem-solving teaching method because this teaching method still has many complexities to learn. Student teachers have a teaching role, as the above analysis at each stage of teaching may occur for the additional reason that the revised curriculum focuses on performance, emphasizes the development and thinking of students, and focuses on basic computational skills, relevant content, similarity, and international proximity. Make the textbook and mathematics teacher's guide as updated and consistent with the content of each section as possible to help teachers study and make it easier to understand, especially since the teacher's guide has a clear definition of the sequence of teaching. In addition, the role of student teachers was shifted to the use of questions to listen to the majority of students instead of telling or explaining, which is consistent with the research of Souksomphone (2007). In particular, the role of teachers in observing students' problems shows that teachers observe the problem-solving behaviors of each group of students. When the teacher notices that the student cannot continue to solve the problem, the teacher will ask questions or ask questions as needed so that the student can proceed to solve the problem and The Role of Teachers in Classroom Discussion The teacher sees that students are presenting solutions to problems in the classroom and discussing together; the teacher enhances the students' thinking by discussing in the classroom; and also, in relation to Sonapeng and Suthsengphan (2017), the role of teachers in teaching with an open approach includes (1). Introduction to the problem. The teacher uses questions to emphasize the students' imaginary process so that they can interpret the problem situation. (2). Observing the problem-solving of students Teachers will make recommendations to students so that they can use the creative process to solve problems. (3). Debate to expand students 'ideas Teachers have to expand their ideas and summarize students' ideas. (4). Summary of important issues by the teacher. The teacher links to the conclusion of the lesson.

Analysis of the role of the student-teacher in teaching elementary mathematics through 5-step problem-solving instruction. The majority of teachers will find teaching roles that use question-and-answer questions to help students understand the problem situation, ask problem-solving questions, or ask questions to assess students. The role of teaching as a guide is to motivate students to solve problems, guide them when they have questions or do not understand the lesson, and provide guidance to help them understand the lesson better. Provide advice to help students understand the lesson better. And the role of teaching writing on the board as a facilitator to draw ideas, expand problem-solving ideas, explain students' problem-solving ideas, and assist in summarizing students' lessons. In order to improve the teaching role, attention should be paid to understanding the steps in this problem-solving teaching method. And study the contents of the textbook and the revised textbook for mathematics teachers to better understand them.

References

- Ministry of education in Lao PDR and national science institute cooperate with iteam (lecture document) 2018; 2019; 2020. (Document for training)
- Using primary teacher guide and text book as mathematic subject, ministry of education, Vientiane-Laos
- Navaphone XALALACK. (2015) role of teacher with article of 21 st century learning-teaching, university of Fraesthern, 64-71.
- Nareum XANGSY (2006). Correlation between reliance on mathematic and role of teaching in the mathematic class: case study of undergraduate thesis of mathematics education department in Konkean university.
- Bounpay XAYAVONG and Narum NXANGSY (2016) role of teacher in mathematic class at attachment pprimary school of National university of Laos.
- Inprasitha. M. (2016). Research and development of modern mathematics instruction. KRU: Research. Vol 2. (p2-9).
- Cai. J. (2003). What research tells us about teaching mathematics through problem solving. in F, K Lester, Jr. (Ed). Research and issue in teaching mathematics through problem solving. Reston: VA: National Council of Teacher of Mathematics.
- Ernest, P. (1988). The impact of belief on the teaching of mathematics. Paper prepare for ICME VI, Budapest, Hungary.
- Isoda. M. (2010). Japanese theories for lesson study in mathematics education: A case of problem solving approach. In Y. Shimizu, Y. Sekiguchi, & K. Hatano (Eds.).

**AFET PSİKOLOJİSİ VE PSİKOLOJİK SAĞLAMLIK: DİRENÇ
KAZANMA VE İYİLEŞME**
DISASTER PSYCHOLOGY AND PSYCHOLOGICAL STRENGTH:
RAISINRESİLİENCE AND RECOVERY

Dr. Öğr. Üyesi Leyla İÇERLİ
Aksaray Üniversitesi
ORCID: 0000-0001-7538-0165

Dr. Gül BİLEN
Aksaray İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü
ORCID: 0000-0003-3073-4251

Özet

Afet, "Toplumun tamamı veya belli bir kesimi için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplara neden olan, normal hayatın akışını ve insan faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan doğal, teknolojik veya insan kaynaklı olaylar" olarak tanımlanır. Son yıllarda dünyada ve ülkemizde yaşanan afetler sonucunda binlerce insan hayatını kaybetmiş, afetlerden etkilenmiş ve afetler yüzünden ciddi miktarlarda ekonomik kayıplar yaşanmıştır. Afetler toplumlarda sadece can ve mal kaybına neden olmamakla birlikte afet yaşayan, buna maruz kalan toplumlar üzerinde ciddi psikolojik hasarlarda bırakan travmatik olaylardır. Bu noktada; afetlerin bireyler üzerindeki psikolojik etkilerine karşı onları koruyan faktörlerden biri olarak psikolojik sağlamlık kavramı ön plana çıkmaktadır. Psikolojik sağlamlık bireylerin yaşadıkları, maruz kaldıkları stresli durumların yarattığı olumsuz etkileri azaltan ya da ortadan kaldıran ve bireylerin duruma adaptasyon olma sürecini kolaylaştıran, bireyleri olumsuzluklara karşı koruyan bir özellik olarak ifade edilmektedir. Afetlerin, toplumların psikolojik sağlığı üzerindeki etkileri göz önüne alındığında; afetlere karşı bireylerin psikolojik sağlamlıklarının artırılması önem arz etmektedir. Psikolojik sağlamlığı yüksek olan afetlere karşı direnç kazanan bireyler afetlerin yarattığı travmatik etkilerle başa çıkma, mücadele etme ve iyileşme süreçlerinde de daha başarılı olmaktadır. Bu çalışma çerçevesinde öncelikli olarak afetlerin psikolojik etkileri ve psikolojik sağlamlık kavramları ile alan yazında kısıtlı da olsa var olan çalışmalar incelenmiş ve teorik bir çalışma oluşturularak bu konuda alan yazınına katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Afet, Afet Psikolojisi, Psikolojik Sağlamlık

Abstract

Disaster is managed as "natural, technological or human-induced events that cause physical, economic and social losses for the whole society or a certain segment, stopping or interrupting normal life expectancy and human activities". In recent years, thousands of people have lost their lives as a result of the disasters they have seen in the world, they have been affected by disasters and serious economic losses have been experienced due to disasters. Disasters are traumatic events that cause serious psychological damage to the communities that are exposed to disasters, as well as being caused only by the possession of life and property. At this point; The concept of resilience as one of the factors that protects them against the psychological effects of disasters comes to the fore. Psychological resilience is expressed as a feature that reduces or eliminates the negative effects of the stressful situations that individuals experience and are exposed to, facilitates the process of adapting to the situation, and protects individuals

against negativities. The effects of disasters and the psychology of societies on health; It is important to the existence of the psychological resilience of individuals against disasters. People who are resistant to disasters with high psychological resilience are more successful in coping with the traumatic effects of disasters, fighting and dying. The limitation of this study is primarily the psychological effects of disasters and the concepts of psychological resilience, and the existing work in the literature, albeit limited, should be examined and a theoretical study should be created and the literature on this subject should be emphasized.

Keywords: Disaster, Disaster Psychology, Resilience

**BARRIERS TO MARITAL EXPECTATION AMONG INDIVIDUALS WITH
HEARING IMPAIRMENT IN OYO STATE**

Sunday AMAIZE

Department of Special Education, University of Ibadan, Nigeria

Abstract

This academic study delves into the barriers that individuals with hearing impairment encounter in relation to their marital expectations within the context of Oyo State. Hearing impairment can profoundly affect communication dynamics and social interactions, and its impact on significant life events like marriage remains an underexplored area. This research seeks to elucidate the unique challenges and expectations that individuals with hearing impairment face in pursuit of marriage, shedding light on the obstacles that might impede their journey towards fulfilling marital prospects. By identifying these barriers, this study also aims to propose potential strategies for mitigating these challenges and fostering an inclusive environment where individuals with hearing impairment can envision and achieve their marital aspirations.

Keywords: Hearing Impairment, Marital Expectation, Barriers, Social Inclusion, Communication Challenges, Oyo State.

**FOREIGN DIRECT INVESTMENT ON ECONOMIC GROWTH BY INDUSTRIES IN
CENTRAL AND EASTERN**

Shorena PHARJANI

Tbilisi State University, Georgia

Abstract

This study explores the relationship between foreign direct investment (FDI) and economic growth across various industries in the Central and Eastern regions. FDI plays a crucial role in stimulating economic development, especially in emerging markets. The objective of this research is to analyze how FDI contributes to economic growth within specific sectors of the Central and Eastern regions. By examining the patterns and trends of FDI inflows and their subsequent influence on industries such as manufacturing, services, and technology, this study aims to provide a comprehensive understanding of the sector-specific impacts of FDI on economic growth. The findings will offer valuable insights for policymakers, investors, and researchers seeking to optimize FDI strategies and foster sustainable economic growth in these regions.

Keywords: Foreign Direct Investment (FDI), Economic Growth, Industries, Central and Eastern , Manufacturing,

THE DEVELOPMENT OF ONLINE LESSONS IN INTEGRATION MODEL

Chalernpol TAPSAI

Suan Sunandha Rajabhat University 1 UThong Nok Road, Dusit Bangkok, Thailand

Abstract

The objectives of this research were to develop and find the efficiency of integrated online lessons by investigating the usage of online lessons, the relationship between learners' background knowledge, and the achievement after learning with online lessons. The sample group in this study consisted of 97 students randomly selected from 121 students registering in 1/2012 at Trimitwittayaram Learning Center. The sample technique employed stratified sample technique of 4 groups according to their proficiency, i.e. high, moderate, low, and non- knowledge. The research instrument included online lessons in integration model on the topic of Java Programming, test after each lesson, the achievement test at the end of the course, and the questionnaires to find learners' satisfaction. The results showed that the efficiency of online lessons was 90.20/89.18 with the achievement of after learning with the lessons higher than that before the lessons at the statistically significant level of 0.05. Moreover, the background knowledge of the learners on the programming showed the positive relationship with the achievement learning at the statistically significant level at 0.05. Learners with high background knowledge employed less exercises and samples than those with lower background knowledge. While learners with different background in the group of moderate and low did not show the significant difference in employing samples and exercises.

Keywords: Integration model, Online lessons

UNDERSTANDING THE ROLE OF SOCIAL MEDIA PR IN TOURISM: A CASE STUDY OF J&K TOURISM

Syed Shadab Ali

Islamic University of Science and Technology Awantipora, India

Dr Monisa Satiri

Islamic University of Science and Technology Awantipora, India

Abstract:

Media has become an increasingly relevant tool for domestic and international tourism and social media platforms are being used to promote tourism and interact with citizens and other stakeholders. India's northmost part, Jammu and Kashmir, due to its natural resources and landscape, is attracting millions of tourists, national as well as international, every year. The role of social media to reach people beyond the physical barriers is significant for a place like J&K, which has a geographically unique topography having its own challenges in accessibility due to climate and terrain. Thus, the relevance of social media communication is seen considering the limitations of physical communication as it supplements and compliments the idea of promotion and public relations. This study was carried out to evaluate the effectiveness of the government tourism department in Jammu and Kashmir's outreach to potential visitors. The purpose of this research study is to examine public relations strategies using social media and the value and efficacy of social media as a contemporary tool of PR. The researcher analysed the connection between social media, J&K tourism, public relations, besides contextualizing the trends and tools used in PR of tourism in Jammu and Kashmir. This study also aims to respond to some of the challenges indicated through the course of this study and tries to understand the motivations behind the usage of social media by the J&K tourism department, and their perception of social media's utility and efficacy of social media PR technique.

Keywords: Social Media PR, Tourism, Social Media strategy

**EXPLORING LIFE MEANINGFULNESS AND ITS PSYCHOSOCIAL
CORRELATES AMONG RECOVERING SUBSTANCE USERS – AN INDIAN
PERSPECTIVE**

ANJALI GHOS
PSYCHOLOGY RESEARCH UNIT, INDIAN

Abstract

The present study was done primarily to address two major research gaps: firstly, development of an empirical measure of life meaningfulness for substance users and secondly, to determine the psychosocial determinants of life meaningfulness among the substance users. The study is classified into two phases: the first phase which dealt with development of Life Meaningfulness Scale and the second phase which examined the relationship between life meaningfulness and social support, abstinence self efficacy and depression. Both qualitative and quantitative approaches were used for framing items. A Principal Component Analysis yielded three components: Overall Goal Directedness, Striving for healthy lifestyle and Concern for loved ones which collectively accounted for 42.06% of the total variance. The scale and its subscales were also found to be highly reliable. Multiple regression analyses in the second phase of the study revealed that social support and abstinence self efficacy significantly predicted life meaningfulness among 48 recovering inmates of a de-addiction center while level of depression failed to predict life meaningfulness.

Keywords: Perceived Life meaningfulness, Social Support, Abstinence Self Efficacy, Depression, Substance Use.

**LEAN HEALTHCARE: BARRIERS AND ENABLERS IN THE COLOMBIAN
CONTEXT**

NESTOR ORTIZ

University of de Santander - Colombia

Abstract

Lean philosophy has evolved over time and has been implemented both in manufacturing and services, more recently lean has been integrated in the companies of the health sector. Currently it is important to understand the successful way to implement this philosophy and try to identify barriers and enablers to the sustainability of lean healthcare. The main purpose of this research is to identify the barriers and enablers in the implementation of Lean Healthcare based on case studies of Colombian healthcare centers. In order to do so, we conducted semi-structured interviews based on a maturity model. The main results indicate that the success of Lean implementation depends on its adaptation to contextual factors. In addition, in the Colombian context were identified new factors such as organizational culture, management models, integration of the care and administrative departments and triple helix relationship.

Keywords: Barriers, enablers, implementation, lean healthcare, sustainability

**EDUCATION OF PURCHASING PROFESSIONALS IN AUSTRIA: COMPETENCE
BASED VIEW**

Volker Koch

Graz University of Technology, Austria

Abstract:

This paper deals with the education of purchasing professionals in Austria. In this education, equivalent and measurable criteria are collected in order to create a comparison. The comparison shows the problem. To make the aforementioned comparison possible, methodologies such as KODE-Competence Atlas or presentations in a matrix form are used. The result shows the content taught and whether there are any similarities or interesting differences in the current Austrian purchasers' formations. Purchasing professionals learning competencies are also illustrated in the study result.

Keywords: Competencies, education, purchasing professional, technological-oriented

CUSTOMER INVOLVEMENT IN THE DEVELOPMENT OF NEW SUSTAINABLE PRODUCTS: A REVIEW OF THE LITERATURE

Natalia MOREIRA

Trevor HARPER

University of Manchester's School of Materials, Manchester, UK

Abstract:

The acceptance of sustainable products by the final consumer is still one of the challenges of the industry, which constantly seeks alternative approaches to successfully be accepted in the global market. A large set of methods and approaches have been discussed and analysed throughout the literature. Considering the current need for sustainable development and the current pace of consumption, the need for a combined solution towards the development of new products became clear, forcing researchers in product development to propose alternatives to the previous standard product development models. This paper presents, through a systemic analysis of the literature on product development, eco-design and consumer involvement, a set of alternatives regarding consumer involvement towards the development of sustainable products and how these approaches could help improve the sustainable industry's establishment in the general market. Still being developed in the course of the author's PhD, the initial findings of the research show that the understanding of the benefits of sustainable behaviour lead to a more conscious acquisition and eventually to the implementation of sustainable change in the consumer. Thus this paper is the initial approach towards the development of new sustainable products using the fashion industry as an example of practical implementation and acceptance by the consumers. By comparing the existing literature and critically analysing it, this paper concluded that the consumer involvement is strategic to improve the general understanding of sustainability and its features. The use of consumers and communities has been studied since the early 90s in order to exemplify uses and to guarantee a fast comprehension. The analysis done also includes the importance of this approach for the increase of innovation and ground breaking developments, thus requiring further research and practical implementation in order to better understand the implications and limitations of this methodology.

Keywords: Consumer involvement, Products development, Sustainability.